

TURKEY TRIBUNAL

Because Silence is the Greatest Enemy of
Fundamental Human Rights

Günümüz Türkiye'sinde Yargı Bağımsızlığı ve Adalete Erişim

Şubat 2021

LUCA PERILLI

MEDEL
Magistrats Européens pour la
Démocratie et les Libertés

European Association of Judges
Regional Group of the International
Association of Judges

tarafından onaylanmıştır

**INTERNATIONAL
OBSERVATORY
HUMAN RIGHTS**

İşbirliğinde

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ - TÜRKİYE’DE HUKUKUN ÜSTÜNLÜĞÜNÜN YOK OLUŞU	3
BİRİNCİ KISIM	

SORU Türkiye’nin yargı sisteminin, uluslararası düzeyde korunan bağımsızlık ve tarafsızlık standartlarına uyduğunu söyleyebilir miyiz?

YARGI BAĞIMSIZLIĞI...	5
1. Türkiye’deki yargı bağımsızlığını güçlendiren 2010 reformları	8
1.1 İnsan haklarının korunması için Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvuru	8
1.2 Bağımsız Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu (HSYK)	11
2. Aralık 2013 tutuklamaları Hükümet’i sarstı. Hızla dibe çöküş	12
2.1 Hükümet’in tepkisi. Yüksek kurulun bağımsızlığının kısıtlanması	13
2.2 Hakim ve savcılara rızaları dışında yapılan büyük ölçekli yer değişiklikleri	15
2.3 Hakim ve savcılar üzerindeki baskı artıyor. Yer değişikliklerinin ardından gelen tutuklamalar	17
3. Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi 2021 (2016) kararı	18
4. Olağanüstü Hal. Hakim ve savcıların tasfiyesi	18
5. Kanıt olmaksızın binlerce hakim ve savcının tutuklanması. Tutukluluk boyunca hakimlere kötü muamele	22
6. Yargıçlar derneklerinin dağıtılması	25
7. Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nun Avrupa Yargı Kurulları Ağı gözlemci statüsünün askıya alınması	28
8. AKPM’nin izleme prosedürünü yeniden başlatması	28
9. Olağanüstü halin kalkmasından sonra hakimlerin zorla yer değiştirmesinin devam etmesi	29
10. 2017 Anayasa değişikliklerinin Hakimler ve Savcılar Kurulu’nu resmi olarak siyasi kontrol altına alması	29
11. Çok sayıda yeni hakim ve savcı alımının tarafsızlığı ve adaletin kalitesini etkilemesi	31
Sorunun cevabı	33

SORU Türkiye'nin yargı sisteminin insan hakları ihlali durumunda adalete tam erişim ve etkili bir yargısal koruma sağladığını söyleyebilir miyiz?

12. Adalete erişim engelleniyor. Avukat ve insan hakları savunucularına yapılan baskılar. Terörle Mücadele Kanunu'nun Keyfi Kullanımı	35
12.1 Adalete erişim engelleniyor. Avukatlara yapılan baskılar	36
12.2 Adalete erişim engelleniyor. İnsan hakları savunucularına yapılan baskılar	39
12.3 Adalete erişim engelleniyor. Özellikle terörle mücadele davalarının savunulmasında aşilamaz engeller	40
12.4 Savunmanın karşısındaki aşilamaz engeller. Özellikle terörle mücadele davalarında destekleyici kanıt olmadan tutuklama ve mahkumiyet	41
12.5 Adalete erişim engelleniyor. Adil ve açık yargılanma hakkının engellenmesi	43
12.6 Adalete erişim engelleniyor. Duruşma öncesi tutukluluk sürecinin kötüye kullanılması	43
13. Yargısal çözümlerin etkisizliği	46
13.1 Yargısal çözümlerin etkisizliği: Tahliye kararlarının uygulanmaması	48
13.2 Türkiye Anayasa Mahkemesi Kararlarının Etkisizliği: Altan ve Alpay Davaları	48
13.3 Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Etkisizliği: Alparslan Altan ve Hakan Baş Davaları	48
13.4 Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Etkisizliği: Selahattin Demirtaş ve Osman Kavala Davaları	49
14. Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu'nun Etkisizliği	51
15. İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK) ve Kamu Denetçiliği Kurumu'nun Etkisizliği	53
16. Alparslan Altan kararından sonra Avrupa Konseyi'ne sunulan eylem planının etkisizliği	54
17. Yargı reformu stratejisinin etkisizliği	54
Sorunun cevabı. Kapanış	55

GİRİŞ

TÜRKİYE'DE HUKUKUN ÜSTÜLÜĞÜNÜN YOK OLUŞU

2016 yılından bu yana, 96 yıllık Türkiye Cumhuriyeti, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan¹'in yönetiminde, temel hak ve özgürlüklerin çiğnendiği ülke namını elde etti: son beş yıl içerisinde 300'den fazla gazeteci, parti eş başkanları, onlarca seçilmiş HDP'li (Kürt yanlısı Halkların Demokratik Partisi) belediye başkanı, binlerce hakim, savcı ve avukat, dağıtılmış Yargıçlar ve Savcılar Birliği'nin (YARSAV) başkanı, Çağdaş Hukukçular Derneği (ÇHD) başkanı ve akademisyen, yazar ve özgür düşünceyi savunan 263.000'den fazla kişi, terör suçu işledikleri iddialarıyla gözaltına alındı.

Sürpriz olmayan bir şekilde, bugün gördüğümüz manzara, Gezi² protestolarının şiddetle bastırılmasının ardından 2014'te dahi hukukun üstünlüğü endeksinde 59'uncu sıradayken 2020'de 128 ülke arasında 107'nci sırada olan bir ülke'dir.³

Türk Anayasası'nın 2'nci maddesi Türkiye Cumhuriyeti'ni "demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti" olarak tanımlasa da Türk mahkemeleri kişilerin temel haklarını etkili bir biçimde koruyamamış, vatandaşları Yürütme'nin keyfi güç kullanımına karşı savunmasız bırakmıştır.

Hukukun üstünlüğü, tüm kamu güçlerinin kanunun getirdiği kısıtlamalar dahilinde, demokrasi ve temel haklara dayanarak ve bağımsız ve tarafsız mahkemelerin kontrolünde kullanıldığı bir Devlet anlayışıdır.

Hukukun üstünlüğünde, mahkemeler kamu yetkililerinin kanunlara uymasını sağlayan en büyük koruyuculardır ve Devlet, mahkemelerin yetkisini kabul eder.

Sonuç olarak, hukukun üstünlüğü, kanun önünde eşitliğin, her bireyin savunma hakkının korunması ve kamu yetkililerinin gücü kötüye kullanmasının engellenmesini sağladığından her vatandaşın hayatını doğrudan etkiler. Hukukun üstünlüğüne saygı, vatandaşların kamu kurumlarına olan güveninin temelidir.

Bu kavramları aklımda bulundurarak bu raporda gerçekleri ve özellikle kamu yetkililerinin 2010 yılından bu yana gerçekleştirdiği ve Türk Yargısı'nın

1 Recep Tayyip Erdoğan, 2014 yılından bu yana Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanıdır; 2003'ten 2014'e kadar da Başbakanlık yaptı.

2 28 Mayıs 2013'te İstanbul'da başlangıçta Taksim Gezi Parkı için kentsel gelişim planına itiraz etmek için bir sivil gösteri dalgası başladı. Barışçıl gösteriler polis tarafından şiddetle bastırıldı. Polisin tepkisi özünde basın özgürlüğü, ifade özgürlüğü konuları ve bunların yanı sıra İslamcı hükümetin Türkiye'nin laikliğini aşındırması olan protesto ve grevlerin Türkiye geneline yayılmasını tetikledi. Protestolar 16 Haziran'a kadar neredeyse 20 gün sürdü. Gezi olayları hem coğrafi kapsamı hem de katılımcı sayıları açısından emsalsizdi: İçişleri Bakanlığı tahminlerine göre; Türkiye'nin 81 ilinden 79'unda düzenlenen gösterilere olaylar süresince 2,5 milyon kişi katıldı. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Nils Muižnieks, Temmuz 2013'te Türkiye'yi ziyaret etti ve "Gezi olayları sırasında göstericilere karşı kolluk kuvvetleri tarafından işlenen çok sayıda ciddi ve tutarlı insan hakları ihlali iddiaları aldı. Bu iddiaların çoğu tanık ifadeleri, saygın ulusal veya uluslararası STK'ların raporları, fotoğraflar, videolar ve adli delillerin yanı sıra olaylar sırasında ölen ve yaralananların sayıları ile desteklendi. Komiserin elindeki bilgilere göre, bu olayların bir sonucu olarak, bir polis tarafından vurularak öldürülen biri polis memuru ve diğeri gösterici iki kişi de dahil olmak üzere, toplam 6 kişi bu nedenle hayatlarını kaybetmişlerdir. Yaralanma sayısı tartışma konusu olurken, Türk Tabipleri Birliği 15 Temmuz 2013'te 13 ilde 8163 göstericinin Gezi olayları bağlamında tıbbi yardım aldığını ve 63 ağır yaralı olduğunu (üçü kritik durumdaydı), 106 kafa travması vakası, 11 gözünü kaybeden kişi ve bir splenektomi " açıkladı. – Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Nils Muižnieks'in 1-5 Temmuz 2013 tarihlerinde gerçekleştirdiği Türkiye ziyaretinin ardından yazdığı rapor.

3 WJP-ROLI-2020-Online_0.pdf (worldjusticeproject.org)

rolüyle ilişkili olan eylemlerini ve 2013'ten sonra yapılan ve yargıyı sarsan ani değişiklikleri ortaya koyacağım.

Bu raporun nihai amacı, aşağıdaki iki soruya yanıt vermektir.

- 1) Türkiye'nin yargı sisteminin, uluslararası düzeyde korunan bağımsızlık ve tarafsızlık standartlarına uyduğunu söyleyebilir miyiz?
- 2) Türkiye'nin yargı sisteminin insan hakları ihlali durumunda adalete tam erişim ve etkili bir yargısal korunma sağladığını söyleyebilir miyiz?

Raporu tutarlı olarak iki kısma ayırdım:

- İLK KISIM: YARGI BAĞIMSIZLIĞI'NA AYRILDI
- İKİNCİ KISIM: ADALETE ERİŞİM VE ETKİLİ YARGISAL KORUNMA'YA AYRILDI.

Raporun derinine inmeden önce, ele aldığım “yargı tarihi” süreci hakkında bir ön bilgi sunmak gerekiyor.

Rapor, Türkiye'nin, yargı bağımsızlığı ve vatandaşların temel haklarının korunmasını güçlendiren önemli Anayasa reformlarını kabul ettiği 2010 yılından başlıyor. Bu reformlar Türk yargısını Avrupa demokrasilerinin standardına ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi şartlarına uygun hale getirmeyi amaçlıyordu⁴. Reformlar, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılmasına giden yol dahilinde kabul edildi⁵.

Anayasal reformlar, Türkiye'nin geçmiş yıllarda kabul ettiği, adalete erişimi ve temel hakların korunmasını amaçlayan yasal reform dalgalarının anayasal düzeyde ortaya çıkmasını temsil ediyordu. Bu dalgalar 2012'de ve “üçüncü ve dördüncü yargı reformu paketlerinin” kabul edildiği 2013'e dek olumlu olarak devam etti.

Beklenmedik bir şekilde, 2013 yılı Türkiye ve Türk Yargısı'nda insan haklarının korunması konusunda geri dönüşü olmayan bir dönüm noktası oldu.

Mayıs 2013'te, Türk sivil toplumuna büyük bir hareket veren barışçıl Gezi protestolarına polislerin verdiği şiddetli tepki, Hükümet'in otoriter yapısını ortaya çıkardı.

Sonra, Aralık 2013'te, bazı savcılarının Hükümet'in bir yolsuzluk skandalının sırlarını araştırmaya başlamasıyla, Yürütme, birkaç gün içinde Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun (HSYK) bağımsızlığını yok etmeye ve yargı üzerinde siyasi kontrolü yeniden sağlamaya karar verdi. Aralık 2013, hukukun üstünlüğünün hızla dibe çöküşünün başlangıcını işaret etmektedir.

Hakim ve savcılarının yasadışı bir şekilde ve zorla yerlerinin değiştirilmesi ve Hükümet ilişkilerini araştıran hakim ve savcılarının gözaltına alınması⁶, olağanüstü hal ilan edildiği Temmuz 2016'nın çok daha öncesinde de gerçekleşiyordu; olağan dışı bir şekilde uzayan olağanüstü halin Temmuz 2018'de kaldırılmasından sonra da devam etti.

Yani, Türkiye'de hukukun üstünlüğünün hızla dibe çökmesi, 15 Temmuz 2016

4 Türkiye, 1949 yılından beri Avrupa Konseyi'nin bir üyesidir.

5 Türkiye 12 Aralık 1999'da Avrupa Konseyi Helsinki zirvesinde Avrupa Birliği tam üyeliğine aday ülke olarak resmi olarak tanındı.

6 6 ve 7 Mayıs 2015'te, Adana Eski Cumhuriyet Başsavcısı Süleyman Bağrıyanık, Adana Eski Cumhuriyet Başsavcı Yardımcısı Ahmet Karaca, Adana savcılarını Aziz Takçı ve Özcan Şişman, Tarsus 2'nci Ağır Ceza Mahkemesi'nin verdiği emirle, Milli İstihbarat Teşkilatı'na (MİT) ait olduğu ortaya çıkan Suriye istikametli turların aranmasıyla ilişkili olmaları nedeniyle gözaltına alındı.

darbe girişimiyle bağlantılı değildir. Aksine, darbe girişimi, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın olaylardan kısa bir süre sonra belirttiği gibi "Allah'ın bir lütfü"⁷ idi, hükümet'in bağımsız yargıya, muhalefete ve eleştiren seslere karşı geniş çaplı bir tasfiye süreci başlatması için paha biçilmez bir fırsattı.

Bu tespit, Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi'nde (AKPM) 25 Nisan 2017'de yapılan tartışmada geçen aşağıdaki ifadeyle de doğrulanmıştır: Yapılan operasyonların ölçeği ele alındığında, Meclis (AKPM), olağanüstü halin yalnızca darbe girişimine karşı Devletin kurumlarından tasfiyesi için değil, aynı zamanda eleştirel sesleri susturmak ve vatandaşları, akademisyenleri, bağımsız sivil toplum kuruluşlarını (STK) ve medyayı korkutmak için kullanılarak demokratik toplumun temellerinin tehlikeye atıldığı hususunda endişelidir⁸.

BİRİNCİ KISIM

Türkiye'nin yargı sisteminin, uluslararası düzeyde korunan bağımsızlık ve tarafsızlık standartlarına uyduğunu söyleyebilir miyiz?

YARGI BAĞIMSIZLIĞI

Bu soruyu yanıtlamak için, yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığının uluslararası standartlara dahilinde kapsamının tanımı gerekmektedir.

Yargı bağımsızlığı, Avrupa demokrasilerinin anayasaları, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (madde 6), Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi (madde 47), ve adaletle ilgili pek çok uluslararası metin tarafından korunmaktadır. Yargı bağımsızlığı, hak ve özgürlüklerin ihlal edildiği durumlarda etkili bir çözüm hakkının temel bir unsurudur.

Türk Anayasası da bunu 9'uncu maddesiyle korumaktadır. Bu Anayasa, yargı gücünün, "Türk milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemelerce" kullanıldığını belirtir. Türk mahkemelerinin bağımsızlığının korunması, Anayasa'nın 138'inci maddesiyle daha da güçlendirilmektedir: Hakimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre hüküm verirler. Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez, tavsiye ve telkinde bulunamaz. 139'uncu madde, hakim ve savcılarının görev teminatlarını güvence altına alır ve şöyle der: Hakimler ve savcılar azlolunamaz, kendileri istemedikçe Anayasada gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylık, ödenek ve diğer özlük haklarından yoksun kılınmaz⁹.

Türk Anayasası'nın güvence altına aldığı bu ilkeler, bir hakimin bağımsızlığı için bağımsız bir yargı gerektiğini¹⁰ bunun yalnızca dış etkilerden değil aynı zamanda yargı içi etkilerin de engellenerek sağlanabileceğini belirten

7 Erdoğan darbe girişiminin ülkeyi yeniden şekillendirmek ve düşmanları cezalandırmak için "Allah'ın bir hediyesi" olduğunu söylüyor – EURACTIV.com

8 25 Nisan 2017 tarihli Meclis tartışması (12'nci Oturum) (14282 numaralı Belge ve eki, Avrupa Konseyi Üye Devletlerinin Yükümlülük ve Taahhütlerini Yerine Getirilmesine Dair Komite raporu (İzleme Komitesi), sözcüler: Sayın Ingebjörg-Godskesen ve Sayın Marianne Mikko). Metin, 25 Mayıs 2017 tarihinde Meclis tarafından kabul edilmiştir (12'nci Oturum).

9 Aynı maddeye göre, "meslekten çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymiş olanlar, görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılanlar veya meslekte kalmalarının uygun olmadığına karar verilenler hakkında kanundaki istisnalar saklıdır".

10 Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Hakimlerin bağımsızlığı, etkililiği ve sorumluluklarına dair CM/Rec(2010)12 numaralı Tavsiye Kararı (bundan böyle şu şekilde anılacaktır: CM/Rec(2010)12), para 4.

uluslararası yargı bağımsızlığı standartlarının içeriğini yansıtmaktadır¹¹.

Bu itibarla, yargı bağımsızlığının iki temel özelliği bulunmaktadır: Dış bağımsızlık ve iç bağımsızlık.

Dış bağımsızlık hakimleri dış politik baskılardan korur. Hakim ve savcılar hiçbir hiyerarşik kısıtlamaya maruz kalmamalı ya da başka hiçbir kurumun emri altında olmamalıdır. Böylece bağımsızlıkları Devlet'in diğer güçlerine, özellikle Yürütmeye karşı korunmuş olur¹².

İç bağımsızlık, hakim ve savcılarının bağımsızlığını kapsar ve bir davada karar verecek olan hakimin meslektaşlarından veya mahkemede idari sorumlulukları olan mahkeme başkanı, daire başkanı ya da Yüksek Kurul'un talimat veya baskılarından bağımsız olmasını gerektirir. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin CM/Rec (2010) 12 numaralı Tavsiye Kararı'na göre iç bağımsızlık prensibinin dört farklı boyutu vardır:

- a) Karar verme sürecinde hakimler bağımsız ve tarafsız olmalı, yargının içindeki yetkililer dahil olmak üzere hiçbir yetkilinin doğrudan ya da dolaylı kısıtlama, uygun olmayan nüfuz, baskı, tehlike ya da müdahalesine maruz kalmadan hareket edebilmelidir.
- b) Hiyerarşik adalet teşkilatı bireysel bağımsızlığı baltalamamalıdır.
- c) Davaların mahkemeye tahsisi, bağımsız ve tarafsız hakim hakkının korunması için önceden belirlenmiş objektif kriterlere göre gerçekleştirilmelidir.
- d) Hakimler, amaçları bağımsızlıklarını teminat altına almak, menfaatlerini korumak ve hukukun üstünlüğünü teşvik etmek olan meslek örgütleri kurmak veya bunlara katılmakta özgür olmalıdır.

İç bağımsızlık, tarafsızlıkla bağlantılıdır¹³. Hakimler, taraflara, yargılamalara ve bu yargılamaların ana konusuna dair menfaatlerine karşı eşit mesafede bulunmalıdır. Bu boyut tarafsızlık ve hukukun üstünlüğünün harfi harfine uygulanması dışında yargılamanın sonucunda herhangi bir menfaat olmamasını da gerektirir¹⁴. Bunun da ayrıca iki unsuru vardır. İlk unsur, yargı organlarının özne olarak bağımsız olması, yani davada hiçbir eğilim veya kişisel ön yargı içinde olmaması gerekliliğidir. İkinci unsur, yargı organının nesnel olarak tarafsız olması, yani davada hiçbir meşru şüphenin oluşmamasını garanti edebilmesi gerekliliğidir¹⁵.

Ayrıca, pek çok Avrupa demokrasisi, yargı özerkliği ve bağımsızlığını, temel özgürlükleri güvence altına almakta yargının rolünü ve hakları korumak için etkili bir araç olarak hukuk sistemlerinde -bazen de Anayasaları'nın ayrılmaz bir parçası olarak- siyasi bakımdan tarafsız Yüksek Yargı Kurullarını oluşturmuştur. Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun var olmasının temel nedeninin genel olarak hakimleri, hakim seçimi ve görevlendirmesi ve disiplinsel işlevlerin kullanılması gibi konularda devletin diğer güçlerinin baskısından koruyarak hakimlerin bağımsızlığını güvence altına almak olduğu

11 Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (bundan böyle AİHM olarak anılacaktır), 22.12.2009 tarihli karar, başvuru no. 24810/06 Hırvatistan aleyhine Parlov-Tkalcic, para 86; Ukrayna aleyhine Agrokompleks, 6 Ekim 2011 tarihli karar, No. 23465/03, para 137.

12 AİHM, 24 Kasım 1994 tarihli karar, başvuru no 15287/89, Fransa aleyhine Beaumartin, paragraf 38; AB Adalet Divanı, Adalet Divanı, 24 Haziran 2019 tarihli karar, C.573/17, Popławski paragraf 96.

13 AİHM, bağımsızlık ve tarafsızlığın yakından ilişkili olduğunu ve bazen birlikte incelenmeleri gerektiğini uzun süredir kabul etmektedir (örneğin, AİHM, Adalet Divanı 6 Kasım 2018 tarihli karar, başvuru numaraları 55391/13, 57728/13 ve 74041/13, Portekiz aleyhine Ramos Nunes de Carvalho e Sá v., paragraf 150 ve 152).

14 Örneğin, AİHM, 9 Ocak 2018 tarihli karar, başvuru no 63246/10, Kıbrıs aleyhine Nicholas, paragraf 49.

15 AİHM, 25 Eylül 2018 tarihli karar, başvuru no 76639/11, Ukrayna aleyhine Denisov, paragraf 63.

kabul edilir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası da 159'uncu maddesiyle Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nu (HSYK) oluşturmuştur.

Kısaca, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin belirttiği gibi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6'ncı maddesi uyarınca adil yargılanma hakkının yorumlanması ve uygulanması ile "bir merciin - özellikle yürütmeden ve davanın diğer taraflarından - "bağımsız" olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceğini belirlemede AIHM, mahkeme üyelerinin atanma şekli ve görev süresi, dış baskılara karşı güvencelerin varlığı ve söz konusu merciin bağımsızlık görüntüsü sergileyip sergilemediğini dikkate alır."¹⁶

İlerleyen bölümlerde, yukarıda bahsedilen tüm ilkelere değinmektedir: yargının dört özelliğiyle (iç ve dış baskıdan bireysel bağımsızlık, iç hiyerarşiden bireysel bağımsızlık, doğal yargıç ilkesi ve dernek kurma hakkı) dış bağımsızlık, iç bağımsızlık, hakimlerin tarafsızlığının görünür olması, Kurul'un özerkliği ve bağımsızlığı, Türkiye'de yok olmaya 2013'te başlamış olup Temmuz 2016'dan sonra dramatik bir hızlanmayla devam etmektedir. İnsan Hakları Mahkemesi'nin altını çizdiği boyutlar- yargının yürütmeden bağımsız olması, yargıç teminatına müdahale edilmemesi, hakimlerin göreve getirilme usulü ve bağımsızlık görünüşü - bu bağlamda en sorunlu olan konulardır.

Türk Anayasası'nın yargı bağımsızlığına dair hükümleri, yargıyı hükümetin keyfi saldırılarından korumaya yeterli olmamaktadır.

1. TÜRKİYE'DE YARGI BAĞIMSIZLIĞINI GÜÇLENDİREN 2010 REFORMLARI

Yukarıda açıklandığı gibi, Türkiye'de hukukun üstünlüğünün kritik durumu, Türkiye Cumhuriyeti'nin Avrupa Birliği'ne girmesi için Türkiye Parlamentosu'nda yapılan müzakereler kapsamında kabul edilen ümit verici reformlardan sonra 2013 yılında ortaya çıkan beklenmedik bir çöküşle belirgin hale geldi.

Mart 2010'da Hükümet'in hazırladığı bir anayasal reform paketi Büyük Millet Meclisi'nde kabul edildi ve 12 Eylül 2010'da yapılan referandumla onaylandı. Yaklaşık %74 katılım oranıyla yapılan referandumda, %58 evet, %42 hayır oylarıyla değişiklikler kabul edildi.

Reformun temeli, Anayasa'nın Üçüncü Kısmı'na bir dizi değişiklik getiriyor¹⁷ ve yargıya odaklanıyordu, doğrudan yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığıyla ilgili olan bu değişiklikler yargının yapısını değiştirdi ve Anayasa Mahkemesi ve Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun yetki alanını genişletti¹⁸.

1.1. İNSAN HAKLARININ KORUNMASI İÇİN ANAYASA MAHKEMESİ'NE BİREYSEL BAŞVURU

2010'da Anayasa Mahkemesi'nin (bundan böyle AYM olarak anılacaktır) yetkileri¹⁹ temel hakların korunması için bireysel başvuru yolunun kabulüyle birlikte önemli ölçüde genişledi. Anayasa'nın 148'inci Maddesi'nin 5'inci fıkrasına göre herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve

16 AIHM, 28 Haziran 1984 tarihli karar, başvuru no. 7819/77, Birleşik Krallık aleyhine Campbell ve Fell para. 78.

17 Etkilenen Maddeler 144 – 149, 156 – 157, ve 159.

18 Bakınız: Thomas Giegerich, Türkiye'de Yargı Bağımsızlığı, Tarafsızlığı ve Yönetimine dair Rapor, 1 Ağustos 2011, sf. 8 [Professor Dr \(avrupa.info.tr\)](http://www.avrupa.info.tr)

19 Türk Anayasa Mahkemesi, 1961 yılında, kendisine kanunun verdiği güçle kanun ve kararların anayasaya uygunluğunu kontrol etme yetkisini veren Türk Anayasası ile kuruldu. Bu anayasaya uygunluğu kontrol etme sistemi, küçük değişiklikler dışında 1982 Anayasası'nda da korundu.

özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır. Yeni sistemin getirilme amacı, bireylere yerel ve etkili bir çözüm sunarak temel hakların etkili bir şekilde korunmasını garanti etmektir²⁰.

Bu bireysel başvuru sistemi, 23 Eylül 2012 itibarıyla hayata geçti ve bu çözüm, uygulandığı ilk iki senesinde çok etkili olduğunu kanıtladı.

Bu yıllarda verilen dört karar, bağımsız bir Anayasa Mahkemesi'nin, devlet organlarının suistimallerine karşı temel hakları nasıl koruduğunu göstermektedir.

- 1) Terörle ilgili davalarda tutukluluk haliyle ilgili 4 Temmuz 2013 tarihli Kararlar.²¹
- 2) Türkiye'de insan hakları ihlallerinin ana nedenlerinden biri,²²yargılama sırasında tutukluk halinin çok yaygın ve çok uzun süre kullanılmasıdır²³. Böyle uzun tutukluluk halleri genellikle, Sözleşme'nin 5/4'üncü maddesinin ihlal edildiğini sürekli tespit eden AİHM'nin incelemesine tabi olmaktadır.²⁴
- 3) 2013'te AYM, Terörle Mücadele Kanunu'nun duruşma öncesinde 10 yıla kadar tutukluluğa olanak veren hükmünü iptal etti. AYM 10 yıl tutukluluk halinin uygun olmadığına hükmetse de Parlamento'ya bu

20 Bakınız: Türkiye Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru Şartları Değerlendirmesi Raporu, Avrupa Konseyi projesi bağlamında koordine eden Luca Perilli16806f2348 (coe.int);

21 AYM, 4.7.2013 tarihli, E:2012/100, K:2013/84 no.'lu karar.

22 Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri'nin 2012 tarihli bir raporuna göre (Thomas HAMMARBERG, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, "Türkiye'de yargı yönetimi ve insan haklarının korunması", 10 Ocak 2012, § 30), Türk savcılar ve hakimler, tutukluluk gerektirmeyen gözetim tedbirlerinin varlığına zarar vermek pahasına tutukluluk hali yönünde karar vermeye devam etmektedir. Komiser, Nisan 2011 itibarıyla gözaltında bulunan kişilerin toplam hapisane nüfusuna oranının %43 olduğunu belirterek sorunun ne boyutlara ulaştığını göstermiştir. Ayrıca, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, pek çok davada yerel mahkemelerin, ceza usulleri kanununda yer verilmesine rağmen yurt dışına çıkış yasağı, kefaletle veya adli kontrol şartıyla serbest bırakma gibi (Thomas HAMMARBERG rapor § 37.) kişisel özgürlüğü tutuklama gerektirmeden kısıtlayan alternatifler kullanmayı başaramamıştır (ayrıca bkz: AİHM 24 Temmuz 2007 tarihli karar başvuru no 47043/99, Türkiye aleyhine Mehmet Yavuz, § 40).

23 "Tutukluluk halinin uzatılması" terimi, şüphelinin polis tarafından tutuklandığı andan ilk duruşmada karar verilene dek, ilk duruşmadan çıkan karar Yargıtay tarafından bozulursa ilk duruşmanın tekrarında karar verilene dek geçen süreyi ifade etmektedir.

24 AİHM, 11 Ekim 2011 tarihli karar, başvuru no. 43654/05, Türkiye aleyhine Kalaylı, para. 21.

kuralı değiştirmesi için Anayasa'nın 153'üncü Maddesi'nin 3'üncü fıkrası uyarınca bir yıl süre verdi. AYM ayrıca, şahıs tek bir davada birden fazla ceza gerektiren suç teşebbüsünde bulunmuş olsa dahi tutukluluk halinin beş yılı aşamayacağını belirtti²⁵.

- 4) Balbay hakkında verilen hüküm²⁶.
- 5) Mahkemeye başvuran kişi, terör suçlamalarıyla 4 yıl 5 aydır tutuklu bulunmaktaydı. Bununla birlikte, AYM verdiği kararda, Ceza Usul Kanunu'na 5 Temmuz 2012'de yürürlüğe giren 6352 numaralı Kanun'un getirdiği değişiklikler sonucunda başvuruçunun adli kontrol uygulamasına tabi olabileceğini belirtmiştir. AYM ayrıca, 6 Mart 2009'dan beri tutuklu bulunan başvuruçunun statüsünü 2 Temmuz 2011'de milletvekili seçilmesi nedeniyle milletvekili olarak değerlendirmiştir.
- 6) Buna bağlı olarak, AYM, yargılamayı yapan mahkemenin adli kontrol mekanizmalarını gerektiği gibi değerlendirmeye almadığını ve sonuç olarak başvuruçunun milletvekili olarak siyasi faaliyetler yürütme hakkıyla bağlantılı olarak serbest kalma hakkı hususunda orantılılık ilkesini ihlal ettiğini (kararın 118'inci paragrafı) tespit etmiştir.
- 7) Bu kararın ardından, Sayın Balbay serbest bırakılmıştır.
- 8) Twitter yasağı
- 9) Twitter yasağı bir numune teşkil etmektedir. Türk hükümetinin bir sosyal medya ve mikro blog hizmeti olan Twitter'a erişimi engelleme kararıyla ortaya çıkmıştır. Ankara 15'inci İdare Mahkemesi'nin 26 Mart'ta yürütmeyi durdurma kararı almasının ardından Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı'nın (TİB) idare mahkemesinin kararını takip eden 30 gün içinde uygulaması gerekiyordu. Haber raporlarına göre Adalet Bakanı, "mahkeme kararını uygulamanın Anayasa'ya aykırı olup olmadığını" belirlemek için kararın gerekçesini okumayı beklediğini belirtti²⁷. İdare mahkemesinin yürütmeyi durdurma kararının ardından AYM 2 Nisan 2014'te Türk yetkililerin Twitter yasağını kaldırmasına hükmetti²⁸. Başbakan kararı sert bir şekilde eleştirdi ve hükümetin buna karşı çıkmayacağını ancak şahsi olarak buna "saygı duymayacağını" kamuoyuna duyurdu. Hatta AYM'yi "halen görülmekte olan davaların mevcudiyetine" ve tüm kanun yollarının tüketilmemiş olmasına rağmen karar verip davaya hızlı bir şekilde bakmakla eleştirdi.²⁹
- 10) Can Dündar ve Erdem Gül davası.

29 Mayıs 2015'te gazeteci Can Dündar ve Erdem Gül Cumhuriyet

25 Birkaç bireysel davada (diğerlerinin dışında, bkz AYM, Birinci Kısım, no. 2012/239, k.t. 2.7.2013, para. 54), Mahkeme, duruşma öncesindeki tutukluluk süresinin her suç için ayrı ayrı değerlendirilmesi durumunda sanığın toplam tutukluluk süresinin belirlenemez olacağını belirtti. Bu aynı zamanda orantılılık ilkesinin ihlalidir. AYM'nin hükmüne göre duruşma öncesi tutukluluk süresibeş yılı aşmasa bile orantılılık ilkesinin çiğnenmesi söz konusu olabilir. AYM, ikinci kategorideki davaları belli bir toleransla asliye mahkemelerinin takdirine bırakmaktadır. 2012/239, para. 49). Bununla birlikte, Mahkeme aynı zamanda asliye mahkemesinin tutukluluk süresini uzatmaya karar vermesi durumunda uzatmanın nedenlerinin davanın somut şartlarıyla alakalı ve yeterli olması gerektiğini belirtmiştir (B. No: 2012/1137, 2/7/2013, para. 63). Mahkeme uzatma için genel geğer nedenler kullanırsa bu kriterler karşılanmayacaktır (No. 2012/1158, 21.11.2103, para. 56.).

26 AYM, 4 Aralık 2013 tarihli, 2012/1272 no'lu karar, Mustafa Ali Balbay. AYM verdiği kararda Türk Anayasası'nın 19'uncu Maddesi'nin 7'nci fıkrası (Avrupa Sözleşmesi'nin 5'inci Maddesi'nin 3'üncü fıkrasına tekabül eder) ve 67'nci Maddesi'ni (Avrupa Sözleşmesi'nin 1 no'lu Protokolü'nün 3'üncü Maddesi'ne kısmen tekabül eder) kaynak göstermiştir.

27 <http://www.hurriyetdailynews.com/ankara-court-grants-stay-of-execution-for-governments-twitterban.aspx?pag.ID=238&nID=64121&NewsCatID=339>

28 AYM, 2 Nisan 2014 tarihli, 2014/3986 no'lu karar, *Yaman Akdeniz ve ark.*

29 <http://www.hurriyetdailynews.com/constitutional-court-ruled-to-unblock-twitter-before-elections-chief-judgereveals.aspx?pag.ID=238&nid=64639>

gazetesinde “İşte Erdoğan’ın yok dediği silahlar” başlıklı yazısında Türkiye’nin Milli İstihbarat Teşkilatı’nın (MİT- Millî İstihbarat Teşkilâtı) Suriye’deki muhaliflere silah taşıdığını iddia etti. Cumhuriyet gazetesi ayrıca Temmuz 2015’te iddiayı destekleyen video ve fotoğrafları yayınladı. Bunun ardından, Cumhurbaşkanı Erdoğan kamuoyuna bunun ‘yanlarına kar kalmayacağını’ açıkladı ve 26 Kasım 2015’te gazeteciler tutuklandı ve casusluk (Türk Ceza Kanunu Madde 337), devlet sırlarını deşifre etmek (Türk Ceza Kanunu Madde 337) ve terör örgütü üyeliği suçlamalarıyla tutuklandı. Dündar, savcılara ifade vermeden önce şöyle dedi: “Biz vatan haini, casus veya kahraman değiliz: gazeteciyiz”.

Sanıklar, duruşma öncesi tutukluluk hallerinin anayasaya aykırı olduğu ve avukatlarının dosyalarını inceleyemediği gerekçeleriyle serbest bırakılma talebiyle anayasa mahkemesine başvurdu. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin 2014’teki Türkiye aleyhine Ahmet Şık ve Nedim Şener davasındaki³⁰, kararını emsal gösterdiler. Bu davada Mahkeme Türkiye’nin ifade özgürlüğü ve adil yargılanma hakkını ihlal ettiğine hükmetmişti.

Dündar ve Gül, Anayasa Mahkemesi’nin kişi hürriyeti ve güvenliği ve ifade özgürlüğü haklarının Anayasanın 19 (kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı), 26 (düşünce ve ifade özgürlüğü hakkı) ve 28’inci (basın özgürlüğü) maddelerine göre ihlale edildiğine hükmederek iki gazetecinin lehine karar vermesine dek Silivri cezaevinde 92 gün boyunca tutuklu kaldı. Nihayet, 26 Şubat 2016’da serbest bırakıldılar ancak Türkiye Cumhuriyeti’nin Cumhurbaşkanı Anayasa Mahkemesi’nin kararını tanımayacağını ve bu karara uymayacağını ifade etti. “Savcı karara karşı çıkabilir ve bir üst mahkeme yeni bir süreç başlatabilir,” dedi. Daha sonra bir üst mahkemenin -iki gazeteciyi yeniden tutuklama- kararının Strasbourg Mahkemesi’ne götürülmesi durumunda Türkiye’nin tazminat ödemeye hazır olduğunu belirtti. “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Anayasa Mahkemesi’ni destekleyen bir karar verirse, Devlet, bu AIHM kararını uygulamayabilir veya tazminat ödeyebilir”, dedi³¹.

Aralık 2020’de, Can Dündar hakkında Türk ceza mahkemesi tarafından 18 yıl 9 aya kadar hapis cezası kararı verildi.

Yargı kontrolüne karşı büyük bir tanımamazlık içinde olan Cumhurbaşkanı tarafından karşı çıkılan ve eleştirilen adil AYM kararlarının o tarihte hala etkili olduğu kanıtlandı, çünkü bu kararlar nihayet Türk yetkililerce uygulandı. O yıllarda (2013-2015) Türkiye’de hukukun üstünlüğü hala mevcuttu ve kişilerin ve milletvekillerinin hürriyeti ve ifade özgürlüğü Türk mahkemelerince hala korunmaktaydı.

Ancak Anayasa Mahkemesi’nin direnmesi, Yürütme’nin tepkisine zemin hazırladı. 16 Temmuz 2016’da, darbe girişiminden bir gün sonra, Hükümet derhal Anayasa Mahkemesi’ni hedef aldı ve mahkemenin iki üyesi olan Alparslan Altan ve Erdal Tercan’ı tutukladı. Alparslan Altan’ın tutuklanması yakın zamanda İnsan Hakları Mahkemesi tarafından yasa dışı olarak değerlendirildi. Kürt milletvekillerini, yüzlerce gazeteciyi ve binlerce hakimi gözaltına almak

30 AIHM, 8 Temmuz 2014 tarihli, 53413/11 başvuru no’lu ve 38270/11 no’lu karar, Türkiye aleyhine Nedim Şener ve Türkiye aleyhine Şık.

31 [Küresel İfade Özgürlüğü | Can Dündar ve Erdem Gül davası- Küresel İfade Özgürlüğü \(columbia.edu\)](#)

bir sonraki aşama olacaktı.

1.2 BAĞIMSIZ BİR HAKİMLER VE SAVCILAR YÜKSEL KURULU (HSYK)

Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, hakimlerin ve savcılarının, görevden alınmaları dahil olmak üzere, terfi ettirilmeleri, yerlerinin değiştirilmesi ve aleyhlerinde yasal işlem yapılmasında ve mahkeme başkanlarının ve başsavcılarının göreve atanmaları veya görevden alınmalarında kritik bir role sahiptir.

Anayasanın, 2010 anayasal reform paketiyle değiştirilen 159'uncu maddesine göre, yeni Yüksek Kurul'un (7 yerine) 22 asli ve (beş yerine) on iki yedek üyesi olacaktı. Sayının artışıyla Yüksek Kurul daha çoğulcu oldu ve Türk yargısının temsilinde daha fazla yer edindi. Yargıtay ve Danıştay'ın eski baskınlığı yok oldu ancak yine de beş asli üye gönderdiler (üçü Yargıtay'dan, ikisi Danıştay'dan). Bu, Türk yargısının hiyerarşik yapısını iyileştirdi ve yargı bağımsızlığını yargı içi tehditlere karşı korudu. İdare mahkemeleri dahil olmak üzere daha alt mahkemelerin savcılarının ilk kez mesleki hayatlarına karar verme yetkisi olan bu organda temsil edilecek olmaları çok olumlu bir gelişmeydi. Kurul'un yedi asil ve dört yedek üyesi ilk derece mahkemelerinden gelen birinci kategori (yani tecrübeli) hakimler veya savcılardan, üç asli ve iki yedek üyesi idari yargıdan gelen birinci kategori idari yargı hakimleri veya savcılarından oluşmaktaydı. Bu iki grup birlikte, Yüksek Kurul'un en büyük grubunu oluşturuyorlardı³².

Başka bir olumlu gelişme, Kurul üyelerinin seçilmesi ve görevlendirilmesine getirilen yeni kurallardı, çünkü Yüksek Kurul'a 16 asli ve 12 yedek üye seçimi, hükümetin idari ya da yasal bir organının müdahalesi olmadan, tamamen yargı organlarına bırakılmıştı. Yargıtay'dan ve Kurul'dan gelen asli ve yedek üyelerin görevlendirilmesi tamamen yüksek mahkemelerin genel kurullarına verilmişti.

Kurul üyelerinin seçimi, yeni kurallara göre, 2010'da gerçekleşti.

2. ARALIK 2013 TUTUKLAMALARI HÜKÜMETİ SARSTI HIZLA DİBE ÇÖKÜŞÜN BAŞLANGICI

Bağımsız olan ve bağımsız olarak seçilen bir Yüksek Kurul, kendi kendini yöneten bir organ tarafından meslek hayatları korunmaya başlanan hakim ve savcılarının bireysel bağımsızlığını güçlendirici etkiye sahiptir.

Bu, kararları bozulduğunda veya geri çevrildiğinde temyiz mahkemesi kararlarına "direnmeye" başlayan ilk derece mahkemesi hakimlerinin kararlarından da anlaşılıyordu. Hakimlerin bağımsız hareket etme tutumu hem yargıdaki hiyerarşinin hem de Yargıtay tarafından korunan, hakimlerin Devlet'in çıkarlarını vatandaş haklarına karşı koruması gerektiği konseptinin sorgulanmasını sağladı.

Bağımsızlık farkındalığı nihayet savcılarının soruşturmalarını devletin merkezinde, hükümetin yolsuzluklarını ortaya çıkarma girişimiyle gerçekleştirmelerine neden oldu.

Aralık 2013'ün ortalarında, Türk polisi üç bakanın oğlunu ve en az 34 kişiyi gözaltına aldı. Gözaltılar, Erdoğan yönetiminin merkezine yöneldi ve hükümete

³² Thomas Giegerich, *Türkiye'de Yargı Bağımsızlığı, Tarafsızlığı ve Yönetimine dair Rapor*, a.g.e., sf. 21. [Professordr \(avrupa.info.tr\)](http://Professordr(avrupa.info.tr)).

yakınlığıyla bilinen önde gelen iş insanları ile yolsuzluk, rüşvet ve ihaleye fesat karıştırma şüpheleri bulunan yetkililer tutuklandı. Tutuklananlar arasında içişleri bakanının, ekonomi bakanının ve çevre ve şehircilik bakanının oğulları da vardı. Diğer tutuklananlar arasında devlet kontrolündeki Halkbank'ın genel müdürü, İstanbul'un AK Parti'nin kalesi olarak bilinen bir ilçesinin belediye başkanı ve inşaat sektörünün üç büyük iş insanı olan Ali Ağaoğlu, Osman Ağca ve Emrullah Turanlı vardı. Ağaoğlu yakın zamanda tartışmalara yol açan mega projelerle ve şeffaflıktan son derece uzak olan devlet konut kuruluşu (TOKİ) için yaptığı işlerle gündeme gelmişti³³.

Yürütme'nin tepkisi şiddetli oldu ve o günden itibaren hukukun üstünlüğü hızlı bir çöküşe girdi.

1.1 HÜKÜMETİN TEPKİSİ. HAKİMLER VE SAVCILAR YÜKSEK KURULU'NUN BAĞIMSIZLIĞININ KISITLANMASI

Kabine üyelerine ve/veya yakın akrabalarına yolsuzluk şüphesiyle yapılan Aralık 2013 soruşturmaları özel yetkili ağır ceza mahkemelerinin özel savcılıkları tarafından gerçekleştirildi³⁴. Balyoz³⁵, Ergenekon³⁶, Oda TV ve KCK gibi son yılların en çok ses getiren ve tartışma yaratan tüm davaları, bahsedilen bu özel mahkemelerde görülmüştü.³⁷

Türk Ceza Muhakemeleri Kanununa göre savcılar, potansiyel şüphelilerin lehine ve aleyhine olan delilleri tarafsız bir şekilde toplamakla yükümlüdür.

Hükümetin bu davalara ilk tepkisi, 26 Aralık 2013'te, Adli Kolluk Yönetmeliği'nde, soruşturmalarda savcılara yardımcı olan polis araştırma birimlerinin bu soruşturmaları savcılardan önce amirlerine rapor etmeleri şeklinde bir değişiklik yapmak oldu.

Bunun üzerine HSYK, böyle bir raporlama şartını savcılığın bağımsızlığına müdahale olarak gördüğüne dair bir basın açıklaması yaptı.

Şubat 2014'te, bir torba yasa (Terörle Mücadele Kanunu, Ceza Muhakemeleri Kanunu ve muhtelif kanunları değiştiren 6526 no'lu Kanun), Terörle Mücadele Kanunu'nun 10'uncu maddesi uyarınca kurulan özel mahkemeleri, özgürlük

33 TheGuardian, 17 Aralık 2013, Türk bakanların oğulları yolsuzluk ve rüşvet soruşturmasında tutuklandı.

34 Özel mahkemeler, 2005 tarihli Türk Ceza Usulü Kanunu'nun 250, 251 ve 252'nci maddeleriyle, ağır ceza mahkemelerinin özel yetkilerle donatılmış hali olarak kuruldu. Özel yetkiler verilen savcılar özel mahkemelere bağlandı. Özel yetkilere sahip ağır ceza mahkemeleri daha sonra sözde üçüncü yargı reform paketiyle 2 Temmuz 2012'de kaldırıldı. Yerine, Terörle Mücadele Kanunu'nun 10'uncu maddesi uyarınca özel ağır ceza mahkemeleri ve sözde "koruyucu tedbirlerle" (duruşma öncesi tutukluluk emirleri, aramalar, iletişimin dinlenmesi, gizli ajanlar, yakalamalar) ilgilenmekle görevli savcılıklar ve özgürlük hakimler kuruldu. Madde "250" mahkemeleri, geçici hükümlerle, görülmekte olan davaları tamamlamakla yetkilendirilmişti.

35 Balyoz davasında, bir asliye mahkemesi, 21 Eylül 2012'de, 250'sinin halihazırda tutuklu bulunduğu, emekli ve muvazzaf askeri personellerden oluşan ve aralarında üç ordu eski komutanı da bulunan toplam 323 şüphelinin (365 kişiden), hükümetin işleyişini cebir ve şiddet kullanarak yok etme veya engellemeye teşebbüs suçlarından 13 ile 20 yıl arası hapis cezası almasına hükmetti. Mahkeme, toplu hükümler verdi (bilgiler Avrupa Konseyi 2012 Türkiye İlerleme Raporu'ndan alınmıştır).

36 Ergenekon davası, 1990 ve devamındaki 1997 post-modern darbe girişimcilerinin yargılandığı bir dönüm noktası niteliğindedir. Silahlı kuvvetler genelkurmay eski başkanı, hükümeti devirmeye teşebbüs ve terör örgütü üyeliği suçlarıyla Ocak 2012'de tutuklandı. Duruşma Nisan 2012'de başladı. 2013'te, 65'i halihazırda tutuklu olmak üzere, sanık sayısı 279'du. 5 Ağustos 2013 Pazartesi günü İstanbul'da bir mahkeme genelkurmay eski başkanını şartlı tahliyesiz ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasıyla cezalandırdı ve aralarında çok sayıda kuvvet komutanının olduğu, Hükümet'i devirmek için kumpas kurmakla suçlanan yaklaşık 250 sanığa ağır cezalar verdi. 21 sanık beraat ettirildi. Dört emekli general, bir emekli albay, bir gazeteci, bir avukat ve bir işçi partisi lideri ağırlaştırılmış hapis cezasına çarptırıldı.

37 Özel mahkemeler, kuruluşlarından beri ihtilaf konusu oldu. Eleştiriler, bu mahkemelerin özel yetkilerinin çok farklı yorumlanabilir oluşu, duruşma öncesi tutukluluk sürecindeki sıkı rejim, savunma haklarının kısıtlanması, aşırı uzun süren iddianame süreci, soruşturma başlatma ve tutuklama kararlarını yönetmede polisin rolü, mahkemelerin yargıladığı insan sayısının çok fazla olması nedeniyle yargı süreçlerinin yavaş ilerlemesine odaklanmaktadır. Bakınız: Luca Perilli, ceza adaleti sistemi hakkında bulgular ve öneriler üzerine İstişari Ziyaret Raporu (İstanbul ve Ankara, 19-23 Mayıs 2014), sf. 3. [İÇİNDEKİLER \(avrupa.info.tr\)](http://www.iciindekiler.avrupa.info.tr)

hakimliklerini ve özel savcılıkları, faaliyetlerinin tamamlanmasını beklemeden kaldırdı. Bu değişiklikler, ses getiren davaların soruşturma ve duruşmaları devam etmekteyken gerçekleşti³⁸.

26 Şubat 2014'te Parlamento, Hükümetin HSYK üzerindeki kontrolünü çok büyük ölçekte artıran 6524 no'lu Kanun'u kabul etti. Bu kanunun pek çok hükmü, daha sonra Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edildi (10 Nisan 2014 tarihli karar).

6 Mart 2014'te, özel mahkemeleri ve özel savcılıkları kaldıran 6526 no'lu Kanun yürürlüğe girdi.

Özel mahkemelerin ve savcılıkların kaldırılmasının ardından, özel hakimler ve savcılar HSYK tarafından yalnızca 15 gün içerisinde başka görevlere getirildi. Yeni mahkemelerin sayısı ve konumu, bölgesel yargı yetkileri ve yeni mahkemelere atanan hakim ve savcılar, kanun yürürlüğe girdikten sonra sadece 6 gün içinde HSYK tarafından seçildi. Adalet Bakanı'nın, yeni mahkemelerin sayısı ve konumuna ilişkin 09/07/2012 tarihli Önergesi tartışıldı ve aynı gün HSYK genel kurulu tarafından oylanarak 11 yerde 13 ağır ceza mahkemesi kurulmasına karar verildi. HSYK'nın hakim ve savcılarının görevlendirilmesi ve yerlerinin değiştirilmesiyle görevli Birinci Dairesi, 1888 no'lu ve 10.07.2012 tarihli kararıyla, oy birliğiyle:- 13 mahkeme başkanı, 26 mahkeme üyesi ve 26 özgürlük hakimi olmak üzere 65 hakim; - 11 savcı vekili ve 69 savcı olmak üzere 69 savcıyı göreve getirdi. Eski özel mahkemelerin hakim ve savcılarının çok az kısmı yeni görevlere atanabilmişti³⁹.

Hakim ve savcılarının atanması, açık bir başvuru çağrısını müteakip yapılmadı; atama yapmadan önce hakimlere ve savcılara danışılmadı; atanmalarının nedenleri kamuoyuna ya da kendilerine açıklanmadı. HSYK'nın atamaya dair kararı makul bir sebebe de dayanmıyordu.

Savcılıklarda, daha önce özel savcılara atanmış ve görülmekte olan dosyalar Başsavcı ve vekilleri tarafından yeniden dağıtıldı. En önemli savcılıkların Başsavcıları (Ankara, İstanbul, İzmir) HSYK tarafından özel mahkemelerin kaldırılması öncesinde ve sonrasında farklı bölgelere gönderildi.

Ergenekon, Balyoz ve KCK gibi büyük davalarda soruşturmadan sorumlu savcılar, başsavcı tarafından görevden alındı ve başka görevlere getirildi, devam etmekte olan davaların hakimleri de disiplin soruşturmasına tabi tutularak⁴⁰ herhangi bir disiplin yaptırımını resmi olarak kabul edilmeden HSYK tarafından başka görevlere getirildi ya da daha önce hiç disiplin soruşturmasına tabi olmamış ve dolayısıyla kendilerini savunma fırsatı bulamamış olmalarına rağmen başka görevlere gönderildi⁴¹.

Yukarıdaki sürecin yargı bağımsızlığının ilgili standartlarıyla büyük bir çatışma içinde olduğunu söylemeye gerek yoktur. HSYK'nın karar verme uygulaması, devam etmekte olan soruşturmalar ve duruşmalar, hakim ve

38 Bakınız: Luca Perilli, *ceza adaleti sistemi hakkında bulgular ve öneriler üzerine İstisari Ziyaret Raporu*, a.g.e. sf. 3.

39 Yeni bölgesel ağır ceza mahkemelerine atanan 145 hakim ve savcıdan 41'i, baskı altında olan Özel Mahkemeler'de halihazırda çalışmaktaydı. Detaylar: 11 başsavcının 3'ü; 69 savcının 29'u; 13 mahkeme başkanının 1'i ve 52 hakimnin 8'i, eski özel mahkemeler ve savcılıklardan gelmişti.

40 Ergenekon davasında yargılanan İstanbul 10'uncu Ağır Ceza Mahkemesi başkanı hakim Zafer Başkurt, hakim Erkan Canak ve Köksal Şengün disiplin yaptırımlarına tabi tutuldu ve HSYK tarafından "başka görevlerle yetkilendirildi". Başsavcı Vekili Turan Çolakkadı ve savcılar Bilal Bayraktar ve Mehmet Berk, 95 askeri personeli tutuklama emri çıkardıktan sonra, eski Başsavcı Aykut Cengiz Engin tarafından davadan alındı. KCK davasında MİT'i (Milli İstihbarat Teşkilatı) soruşturmakla görevli Sadrettin Sarıkaya başsavcılar tarafından davadan alındı.

41 Hakim Yılmaz Alp, hiçbir disiplin soruşturmasına tabi olmadan ve böylece kendini savunma fırsatı bulamadan HSYK tarafından İstanbul'daki bir ağır ceza mahkemesinden bir umumi mahkemeye rızası dışında gönderildi.

savcılarının zorla ve “jet hızıyla” yerlerinin değiştirilmesi, Avrupa Konseyi’nin, disiplin yaptırımını durumları dışında bir hakimın (...) kendi rızası olmadan başka bir yargı birimine gönderilmemesi gerektiğini belirten CM/Rec(2010)12 no’lu Tavsiye Kararı’nın 52’nci ilkesine aykırıdır. Ancak hakim ve savcılarının yeni kurulan mahkemelerde “jet hızıyla” göreve getirilmesi de, hakimlerin göreve getirilmesiyle ilgili kararların kanun veya yetkili mercilerce ve liyakat esasıyla önceden belirlenmiş tarafsız ilkelere ve, kanunları uygulayarak davaları karara bağlamak için gereken nitelik, beceri ve yeterliliğin⁴² insan onuruna aykırı olmayacak şekilde değerlendirilmesini öngören REC(2010)12 no’lu karara aykırıdır⁴³. Hakim ve savcılarının nitelik, beceri ve yeterliliklerini değerlendirip tartma sürecinin adayların katılması için yeterli zaman ve imkan olması gerektiğini ifade etmeye gerek dahi yoktur.

Hükümet müdahalesi, Yüksek Kurul’un dış bağımsızlığını- 6524 no’lu Kanun’a dayanarak işleyişine müdahale ederek - ve aynı Yüksek Kurul’un yasadışı nüfuzu ve baskısından ve yeni talimatlara göre davaları yeniden dağıtan daire başkanlarının müdahalesinden korunamayan hakimlerin iç bağımsızlığını yerle bir etmiştir. Böylelikle, doğal yargıç ilkesi de bu durumdan ciddi bir şekilde etkilenmiştir.

2.2. HAKİM VE SAVCILARIN RIZALARI DIŞINDA YAPILAN BÜYÜK ÖLÇEKLİ YER DEĞİŞİKLİKLERİ

2014 ve 2016 yılları arasında Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, Hükümet baskısıyla hakim ve savcılarının rızaları dışında büyük ölçekli yer değişiklikleri uygulamasına devam etmiştir.

Güvenilir bilgi kaynakları, Karşıyaka’da bir hakim ve Yargıçlar ve Savcılar Birliği (YARSAV) Başkan Yardımcısı olan Murat Aydın⁴⁴; CHP Genel Başkan Yardımcısı Enis Berberoğlu’nun hükmünü geri çevirme kararının ardından göreve yeniden getirilen İstanbul Bölge İstinaf Mahkemesi Başyargıcı Sadık Özhan⁴⁵; İstanbul Mahkemesi’nden, sekiz aylık duruşma öncesi tutukluluk halinin ardından 21 gazeteciyi serbest bırakan ve HSYK tarafından görevden uzaklaştırılan hakimler İbrahim Lorasdağı, Barış Cömert ve Necla Yeşilyurt Gülbiçim⁴⁶; İstanbul 37’nci Ağır Ceza Mahkemesi’nin, Mahkeme’nin tutuklu olan on yedi avukatı serbest bırakmasının ardından Yüksek Kurul tarafından görevden alınan hakimleri⁴⁷; Ankara 20’nci Bölge İstinaf Mahkemesi’nin, Mahkeme’nin dört Hakimi yerlerinde mevcut değilken ve disiplin soruşturması sürecindeyken darbe teşebbüsüyle suçlanan bir subayı beraat ettirmesi nedeniyle bir gün sonra kapatılması gibi davalarda zorla yer değiştirme yapıldığına dair önemli bilgiler rapor etmektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan bu hakimleri terörist ilan etmiştir⁴⁸.

42 Avrupa Hakimleri Danışma Konseyi’nin 10 no’lu Görüşü’ne göre, hakimlerin yüksek kurullar tarafından göreve atanmaları sürecinde, hakimlerin ve toplumun, atamanın münhasıran adayın göreve layık olmasını temel alarak gerçekleştiğinden emin olması için, adayların seçiminde mutlak bir şeffaflık sağlanmalıdır.

43 § REC (2010)12, 44 no’lu ilke.

44 Anayasa Mahkemesi’ne “cumhurbaşkanına hakaret” suçundan doğan suç hükmünün bozulması için başvurduktan sonra göreve iade edilmiş ve Trabzon’a sürülmüştür. Stockholm Center for Freedom. Keyfiyet Düzenine Düşüş. Hukukun Üstünlüğünün Sonu. <https://stockholmcf.org/wp-content/uploads/2017/04/Turkey%E2%80%99s-Descent-Into-Arbitrariness-The-End-Of-Rule-Of-Law.pdf>

45 Cumhuriyet. Kemal Kilicdaroglu ve EnisBerberoğlu’nundavalarinabakanhakimlergeceyarisigorevdenalindi. http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/siyaset/895122/Kemal_Kilicdaroglu_ve_Enis_Berberoglu_nun_davalarina_bakan_hakimler_gece_yarisi_gorevden_alindi.html

46 <https://www.turkishminute.com/2017/04/03/govt-suspends-judges-released-journalists/>

47 <https://odatv.com/turkiyenin-konustugu-karari-veren-hakimler-suruldu-mu-20091802.html>

48 <https://ipa.news/2020/01/19/general-re-arrested-as-erdogan-fumes-at-judges-for-free-ing-him/>

Tutuklu Avukatlar İnisyatifi'ne göre⁴⁹, 2014'te⁵⁰, yüzlerce hakim ve savcının yeri, "Hükümet'i bir şekilde kızdıran" kararları nedeniyle değiştirildi. Benzer bir trend, 2015 yılında da rapor edildi⁵¹.

Uluslararası Hukukçular Komisyonu'nun (ICJ) 2016 tarihli raporunda⁵² vurgulandığı gibi, hakimlerin yargısal konumlarının değiştirilerek Türkiye'nin farklı bölgelerine gönderilmesi, gizli bir disiplin yaptırımı biçiminde ve hükümet çıkarlarını veya hedeflerini desteklemediği düşünülen hakim ve savcılarını ayıklama aracı olarak kullanılıyordu.

2.3 HAKİM VE SAVCILAR ÜZERİNDEKİ BASKI ARTIYOR. YER DEĞİŞİKLİKLERİNİN ARDINDAN GELEN TUTUKLAMALAR

30 Mayıs 2015'te, İstanbul 29'uncu Asliye Mahkemesi Hakimi Metin Özçelik ve İstanbul 32'nci Asliye Mahkemesi Hakimi Mustafa Başer, "terör örgütü üyesi olmakla" suçlanarak tutuklanmak üzere Bakırköy 2'nci Ağır Ceza Mahkemesi'ne sevk edildi, hakimler olayın öncesinde dört buçuk aydır tutuklu bulunan gazeteci Hidayet Karaca ve 63 polis memurunun serbest bırakılmasını onaylamıştı. 27 Nisan'da Hakimler HSYK tarafından açığa alındı⁵³.

2015'te aşağıdaki dava basın ve kamuoyunun dikkatini özellikle çekti. 6 ve 7 Mayıs 2015'te Adana Eski Başsavcısı Süleyman Bağrıyanık, Adana Eski Başsavcı Vekili Ahmet Karaca, Adana savcılarını Aziz Takçı ve Özcan Şişman ve Adana il jandarma

49 Tutuklu Avukatlar İnisyatifi, avukatların ve insan hakları savunucularının tehdit, misilleme ve yargısal taciz korkusu olmadan görevlerini yapmalarını sağlamak için avukatlık yapan ve avukatlardan oluşan bir hukuk grubudur. Tutuklu Avukatlar İnisyatifi, Uluslararası Avukat Gözetim Kurulu'nun (International Observatory for Lawyers) bir üyesidir. <https://arrestedlawyers.org/>

50 Tutuklu Avukatlar İnisyatifi'nin (Türkiye'de Yargı: etkisiz ve siyasi kontrol altında) raporuna göre: Hakimler Hülya Tıraş, Seyhan Aksar, Hasan Çavaç, Bahadır Çoşlu, Yavuz Kökten, Orhan Yalmanlı, Deniz Gül ve Faruk Kırmacı, HYSK'nın 16 Temmuz 2014 tarihli kararıyla Ankara Adliyesi'ne atanan ilk Sulh Ceza Hakimleri oldu. Sadece bir yılda, 16 Temmuz 2014 ve 28 Temmuz 2017 arasında, sekiz Sulh Ceza Hakimleri'nin yedisi ihraç edildi. İlk olarak Hakimler Yavuz Kökten ve Süleyman Köksaldı, bazı polis memurlarını beraat ettirdikleri gerekçesiyle ihraç edildi. Hakim Orhan Yalmanlı, bazı polis memurlarını tutuklamayı reddetmesi nedeniyle 1 Mart 2015'te koltuğundan indirildi. Hakimler Orhan Yalmanlı ve Seyhan Aksar aleyhindeki iddianameyi reddeden ve bu hakimler tarafından serbest bırakılmış olan Hasan Çavaç da 9 Mart 2015'te ihraç edildi. 8'inci Sulh Ceza Mahkemesi'nin, 110 gün tutuklu kalmış olan 110 memuru serbest bırakan Hakim Hülya Tıraş, karardan iki hafta sonra ihraç edildi. Hakimler Yaşar Sezikli ve Ramazan Kanmaz da aynı sebeplerle 23 Temmuz 2015'te ihraç edildi. Yasa dışı telefon dinleme iddiasıyla gözaltında bulunan 18 memuru tutuklamayan Hakim Osman Doğan da görevden alındı.

51 Tutuklu Avukatlar İnisyatifi'nin (Türkiye'de Yargı: etkisiz ve siyasi kontrol altında) raporuna göre: Sulh Ceza Hakimliği'nin bağımsızlığını ve tarafsızlığını sorgulayan Eskişehir eski Sulh Ceza Hakim Kemal Karanfil, konuyu Türk Anayasa Mahkemesi'ne taşıdıktan sonra, Eskişehir'de göreve gelmesinin üzerinden henüz 6 ay geçmişken, 15 Ocak 2015'te Zonguldak'ta bir mahkemeye gönderildi.

Başbakan'ın ofisinin dinlenmesine dair bir davayı reddeden 7'nci Ağır Ceza Hakimleri İsmail Bulun ve Numan Kılınç, kararlarından kısa süre sonra 25 Temmuz 2015'te HSYK tarafından koltuklarından indirildi. Tutuklanan hakimler Mustafa Başer ve Metin Özçelik'in 24 Temmuz 2015'te serbest bırakılmasına karar veren Bakırköy 2'nci Ağır Ceza Mahkemesi'nin hakimi Nilgün Güldalı, sadece bir gün sonra HSYK kararıyla İş Mahkemesi'ne atandı. TİB'in (Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı) Youtube'a erişim engelli getirme kararı için yürütmeyi durdurma önergesi veren 4'üncü İdare Mahkemesi Başyargı Cihangir Cengiz, görev süresi tamamlanmadan Konya İdare Mahkemesi'ne gönderildi. İstanbul 4'üncü İdare Mahkemesi Başkanı ve iki üyesi, İstanbul Üçüncü Havalimanı'nın çevresel etkisinin değerlendirilmesine dair raporla ilgili yürütmenin durdurulması ve İstanbul'un silüetini bozan 16/9 kulelerinin yıkımı için önerge vermeleri gerekçesiyle başka şehirlere gönderildi. Gezi Parkı & Taksim Meydanı Projelerini fesheden İstanbul 10'uncu İdare Mahkemesi Başyargı Rabia Başer ve hakim muavini Ali Kurt, kararlarının ardından ve görev süreleri tamamlanmadan farklı mahkemelere ve farklı şehirlere gönderildi. İstanbul 4'üncü İdare Mahkemesi Başkanı ve iki üyesi, İstanbul Üçüncü Havalimanı'nın çevresel etkisinin değerlendirilmesine dair raporla ilgili yürütmenin durdurulması ve İstanbul'un silüetini bozan 16/9 kulelerinin yıkımı için önerge vermeleri gerekçesiyle başka şehirlere gönderildi. 1 Kasım 2015'te yapılan genel seçimlerden kısa süre önce, bazı TV kanalları dijital bir TV platformu olan Digitürk'ten keyfi olarak çıkarıldı. Digitürk aleyhine STV ve Bugün TV'nin taleplerini savunan Mersin 1'inci Tüketici Mahkemesi Hakim Mustafa Çolaker Çorum'a gönderildi ve disiplin soruşturmasına tabi tutuldu. Albay Hüseyin Kurtoğlu ve beş diğer subayın mahkum edilmesine ilişkin yerel mahkeme kararının onanmasını isteyen Yargıtay cumhuriyet savcısı Mazlum Bozkurt, HSYK tarafından 1 Aralık 2015'ta açığa alındı.

52 ICJ, Türkiye: Yargı Sistemi Tehlike Altında, 2 Haziran 2016, bkz <https://www.icj.org/turkey-icj-raises-concerns-about-threats-to-the-independence-of-judges-prosecutors-and-lawyers/>

53 Stockholm Center for Freedom, [Hakimler Özçelik ve Başer Gülen bağlantıları olduğu iddiasıyla 10 yıl hapis cezasına çarptırıldı](#) - Stockholm Center for Freedom (stockholmcf.org)

eski komutanı Albay Özkan Çokay, Tarsus 2'nci Ağır Ceza Mahkemesi'nin emriyle tutuklandı. Basın⁵⁴ raporlarına göre "cebir veya baskı kullanarak Türkiye hükümetini devirme ya da etkisiz hale getirmeye teşebbüs ve devlet güvenliği ve siyasal faaliyetlerine ilişkin bilgileri ele geçirip ifşa etmek" suçlamalarına tabi tutuldular. Dört savcı ve eski jandarma komutanı, Ocak 2014'te Suriye istikametli tırların aranmasına dahil olmuştu. Milli İstihbarat Teşkilatı'na (MİT) ait olduğu ortaya çıkan tırlar, savcıların araçların Suriye'ye yasa dışı silah taşıdığı bilgisini almasının ardından Türkiye'nin güneyinde yer alan Hatay ve Adana'da iki noktada jandarma tarafından durduruldu. Araçlarda bulunanlar basına yansıtılmadı ancak MİT daha sonra tırların savaş mağduru Suriyelilere insani yardım götürmekte olduğunu belirtti. Savcılar MİT'in açıklamasından önce, Ocak 2014 aramasının ardından HSYK tarafından görevden uzaklaştırıldı ve başka şehirlere gönderildi. 29 Mayıs 2015'te Cumhuriyet gazetesinde "İşte Erdoğan'ın yok dediği silahlar" adlı köşe yazısını yayınlayan Gazeteciler Can Dünder ve Erdem Gül, yukarıda belirtildiği gibi Kasım 2015'te tutuklandı.

Hükümet'in hoşuna gitmeyen kararlar veren ya da soruşturmalar yürüten hakim ve savcıların gözaltına alınması ve tutuklanması, darbe girişiminden çok daha önce başlamıştı; Temmuz 2016'nın öncesinde ve sonrasında da suçlama aynıydı, "terör örgütü üyesi olmak".

Bu bağlamda, darbe girişimi, hukukun üstünlüğüne yapılan korkunç saldırının, tam zamanında gelen bir mazeretiydi.

3. AVRUPA KONSEYİ PARLAMENTO MECLİSİ'NİN 2021 (2016)

TARİHLİ KARARI

Türkiye'de hukukun üstünlüğünün hızla dibe çökmesinin ardından, 22 Haziran 2016'da, Avrupa Konseyi Parlamento Meclisi, medya ve ifade özgürlüğü, hukukun üstünlüğünün baltalanması ve Türkiye'nin güneydoğusunda terörle mücadele kapsamında yapılan operasyonlarla ilgili insan hakları ihlalleri iddiaları gibi gelişmelerin demokratik kuruluşların işleyişi ve ülkenin Avrupa Konseyi'ne karşı yükümlülüklerini tehlikeye attığını belirten 2021(2016) tarihli Kararı kabul etti⁵⁵.

4. OLAĞANÜSTÜ HAL. HAKİM VE SAVCILARIN TASFİYESİ

Sadece bir ay sonra, hukukun üstünlüğünün çöküşü tamamen gerçek oldu.

15 Temmuz 2016 darbe girişiminin ardından, 20 Temmuz 2016'da Cumhurbaşkanı tarafından olağanüstü hal ilan edildi.

Olağanüstü hal kapsamında, hükümetin 'kanun gücüyle' kanun hükmünde kararnamelere ve normal yasal süreçlerle ele alınması gereken konuların da bu kapsamda düzenlenmesine başvurmasıyla Parlamento'nun temel işlevi olan yasama gücü kısıtlandı⁵⁶

Olağanüstü hal sürecinde, ifade özgürlüğü, toplanma özgürlüğü ve adil yargılanma ve etkili çözüm hakkı gibi savunma hakları dahil temel haklar, polis yetkilerinin genişletilmesiyle kısıtlandı⁵⁷.

54 Stockholm Center for Freedom, 2014'te MİT tırlarını durduran savcı darbe girişimi suçuyla tutuklandı - Stockholm Center for Freedom (stockholmcf.org)

55 96 kabul, 20 ret oyu.

56 Avrupa Komisyonu, komisyon görevlisi çalışma belgesi, Türkiye 2018 Raporu, 17.04.2018, ve Ekli Komisyon ile Avrupa Parlamentosu, Konsey, Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi ve Bölgeler Komitesi Arası İletişim 2018 raporu (bundan böyle şu şekilde anılacaktır: EC 2018 raporu).

57 EC 2018 raporu.

Olağanüstü hal kararları ayrıca, olağanüstü hal kaldırıldıktan sonra etkisini devam ettirecek olan Yasama'nın temel taşlarını da değiştirdi⁵⁸.

Kararlar, yargı denetimine açılmadı.

Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi'nin vurguladığı gibi, olağanüstü hal sürecinde, temel hakların korunması ve demokratik kuruluşların işleyişi, orantısız ve uzun vadeli etkilerle büyük zarar gördü⁵⁹

Olağanüstü halin başlangıcından itibaren⁶⁰, yüzbinlerce insan gözaltına alındı ve terör suçlamasıyla tutuklandı. Bunların arasında çok sayıda eleştirel ses de vardı. Şüphelilerin akrabaları, kamu görevinden ihraç, müsadere ya da pasaport iptali gibi bir dizi tedbirlere doğrudan veya dolaylı olarak maruz kaldı⁶¹. İçişleri Bakanlığı tarafından bildirilen, 15 Temmuz 2020 itibarıyla en güncel rakamlara göre, geçmiş yıllarda (15 Temmuz 2016'dan bu yana) Gülen hareketinin üyeleri ya da destekçileri olduğu iddia edilen kişilere 99.066 polis operasyonu gerçekleştirildi, 282.790 kişi gözaltına alındı, bunlardan 94.975'i tutuklandı. Bakanın bildiri tarihi itibarıyla Güleni olduğu iddiasıyla cezaevinde bulunan kişilerin sayısı 25.912'ydi. Bakan ayrıca bu iddia kapsamında yargısal sürece tabi olan kişi sayısının 597.783 olduğunu açıkladı.⁶²

12 Aralık 2016 itibarıyla, Avrupa Konseyi İzleme Komitesi (Türkiye ile İzleme Sonrası Diyalogu bağlamında hazırlanan raporda), başarısız darbe girişiminin ardından yargının ödediği bedele dair aşağıdaki bilgileri ve rakamları açıkladı.

58 EC 2018 raporu.

59 25 Nisan 2017 tarihli Meclis tartışması (12'nci Oturum) (14282 numaralı Belge ve eki, Avrupa Konseyi Üye Devletlerinin Yükümlülük ve Taahhütlerini Yerine Getirilmesine Dair Komite raporu (İzleme Komitesi), sözcüler: Sayın IngebjørgGodskesen ve Sayın MarianneMikko). Metin, 25 Mayıs 2017 tarihinde Meclis tarafından kabul edilmiştir (12'nci Oturum). Paragraf 37 (...) Türkiye'deki demokratik kuruluşlardaki ciddi işlev bozukluklarını ortaya çıkaran başarısız darbe girişiminin ardından, Meclis, olağanüstü hal uygulanması dahil, darbe girişimi sonrası gelişmelerin insan haklarının korunması, demokratik kuruluşların işleyişi ve toplumun her kesimi üzerinde büyük ölçekli, orantısız ve uzun vadeli etkiler bıraktığını düşünmektedir. Alınan orantısız tedbirlerin (150.000 memur, askeri personel, hakim, öğretmen ve akademisyen görevden alındı; 100000 kişiye dava açıldı ve bunların 40.000'i tutuklandı), yetkililerin attığı son adımlara rağmen süren yasal belirsizliğin ve kanun hükmünde kararnamelelerin bireyler ve aileleri için doğurduğu sonuçların, toplumsal bütünlük ve istikrara zarar veren kuşku ve korku atmosferi oluşturduğunu belirtmektedir.

60 15 Temmuz 2016 darbe girişiminin ardından ilan edilen olağanüstü hal, her biri üç aylık dönemler olmak üzere, Temmuz 2018'e kadar yedi kez uzatıldı.

61 EC 2018 raporu, sf. 8.

62 <https://www.cnnturk.com/turkiye/15-temmuzdan-sonra-feto-bilancosu?page=2>

4. 16 Temmuz 2016'da, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu (HSYK) bir olağanüstü toplantı yaptı ve Gülen hareketiyle bağlantıları olduğu iddiasıyla 2745 hakimi ihraç ve 5 HSYK üyesini görevden alma kararı verdi. 140 Yargıtay ve 40 Danıştay üyesi hakkında tutuklama emri çıkarıldı. Temmuz 2016'da, 100 polis, farklı rütbelerden 6038 asker, 755 hakim ve savcı ve 650 sivil olmak üzere 7543 kişi darbe teşebbüsüne katıldıkları iddiasıyla tutuklandı.

5. Anayasa Mahkemesi'nin iki üyesi Alparslan Altan ve Erdal Tercan 16 Temmuz 2016'da gözaltına alındı. 4 Ağustos'ta Anayasa Mahkemesi bu hakimleri 23 Temmuz 2016 tarihli kanun hükmünde kararname ile meslekten ihraç etme kararı aldı.

10. Olağanüstü hal kapsamında pek çok "Kanun Hükmünde Kararname" yayınlandı, bunların içeriği açıkça şuydu:

10.1 Kanun hükmünde kararnamelerdeki listelerde isimleri olan ya da "terör örgütü" üyesi, örgütün bir parçası ya da örgütle bağlantısı olduğu düşünülen (...) "yargı üyelerinin" (...) ihracı (...). Görevden ihraç edilenler bir daha işe alınmayacaktı. Doğrudan veya dolaylı olarak kamu hizmetinde bulunamayacaklardı. Silah ruhsatları ve pasaportları iptal edildi.

10.4 Yargıçlar ve Savcılar Birliği'nin (YARSAV, Uluslararası Yargıçlar Birliği üyesi) dağıtılması ve daha sonra kurul üyelerinin ve Başkan Murat Arslan'ın 26 Ekim 2016'da tutuklanması.

11. 23 Eylül 2016'da CHP, 668 ve 669 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameleri Anayasa Mahkemesi'ne taşımaya karar verdi. 12 Ekim 2016'da Anayasa Mahkemesi bu kanun hükmünde kararnamelerin anayasaya uygunluğunu, "yetkisizlik" nedeniyle denetlemeyi reddetti.

12. Aynı zamanda, Anayasa Mahkemesi'ne 45.000 başvuru yapıldı.

13. CHP, Türkiye İnsan Hakları Derneği ve Uluslararası Af Örgütü'nün gündeme getirdiği, tutukluluk sürecinde kötü muamele ve işkence iddiaları vardı. CHP, haksız muameleye dair 37.000 şikayet topladı.

Buradaki rakamlar ve süreler, yaşamları ve aileleri Hükümet'in faaliyetleriyle yok edilen binlerce insanın adının burada rapor edilmesinin imkansızlığını ortaya koyuyor.

Bir kanun hükmünde kararnameye göre, Yargıtay, Danıştay (kendi üyelerine dair) ve HSYK'ya (tüm alt düzeydeki mahkemelerin hakim ve savcılarını için) "şüpheli" hakim ve savcılarını görevden alma yetkisi verildi⁶³.

Darbe girişiminin hemen ertesi günü Kurul'un -ihraç edilmiş üyeleri olmadan- 2745 hakim ve savcıdan oluşan açığa alma listesini onaylaması, tasfiye sürecinin çok daha önceden hazırlanmış olduğunun bir delilidir. Böyle bir listenin hazırlanması günler sürerdi. Listede ayrıca 15 Temmuz'dan önce ölmüş olan kişilerin isminin olduğu da bildirildi.

Bu tasfiyeler açıkça Yüksek Kurul ve Anayasa Mahkemesi'ndeki bağımsız sesleri ve asliye ve daha üst mahkemelerdeki hakim ve savcılarını hedef almıştı.

Görevden alınan ve dava açılanlar arasında Anayasa Mahkemesi'nin iki (2) üyesi, Yüksek Kurul'un beş (5) mevcut ve on (10) eski üyesi ve HSYK üye seçiminde aday olmuş on altı (16) hakim-savcı da vardı.

63 Bağımsız Türk Yargısı Platformu'nun Türk Yargısı'nın durumu hakkında Avrupa'da en çok temsilcisi olan dört yargıçlar birliğini (AEAJ, EAJ, J4J ve Medel) içeren 17 Temmuz 2017 tarihli raporu [Situation-of-Turkish-Judiciary-Platform-Report.pdf](https://www.medelnet.eu/Situation-of-Turkish-Judiciary-Platform-Report.pdf) (medelnet.eu)

Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Ekim 2014 seçimlerinde hükümetin desteklediği YBP (Yargıda Birlik Platformu) grubunun aksine, “bağımsız gruptan” olan on altı (16) üyenin tamamı⁶⁴ görevden alındı ve hücre hapsi koşullarında tutuklandı. 2010 seçimlerinde en fazla oyu alan ve 2010-2014 arasında görev alan önceki Yüksek Kurul’un sekiz (8) eski üyesinin de⁶⁵ görevden alınarak hücre hapsine çarptırılması dikkat çekmektedir. Özetle, 2010 seçimlerinde adli yargıda meslektaşlarından %60’tan fazla ve idari yargıda %70 oy alan Yüksek Kurul üyeleri görevden alındı ve tutuklandı. Bu eylem açık bir şekilde Kurul içinde ve dışında ceza alan meslektaşlarının lehine konuşacak sesleri susturmayı amaçlamıştı. Ayrıca, Kurul’un tamamen Hükümet kontrolü altına alınmasını hedefledi.

Türk Anayasa Mahkemesi 4 Ağustos 2016’da hakimler Alparslan Altan ve Erdal Tercan’ın ihracına karar verdiğinde, karar, iki hakimin aleyhine hiçbir delile dayanmıyordu. Karar gerekçesine bakıldığında grlmektedir ki; Anayasa Mahkemesi üyelerinin çoğunluğunun Anayasa Mahkemesi’nin bir üyesiyle Gülen hareketi arasında bağlantı olduğuna ikna olması, bu karar için yeterli görülüyordu. Bu ikna durumu, korkunun bir sonucu olabilirdi.

Tasfiyeler Anayasa Mahkemesi’ni ilk önce sembolik olarak vurdu, çünkü yukarıda da belirtildiği gibi, 2013-2015 arasında insan haklarını Devlet’in kibrinden koruyan bir sığınak rolünü üstlenen kurum, Anayasa Mahkemesi’ydi.

Hükümetin tasfiyelere gösterdiği resmi gerekçe, hedef alınan kişilerin, iktidar partisinin eski bir müttefiki olan ve 2014’e kadar yasal olarak faaliyet gösteren, sonradan “Fethullahçı Terör Örgütü”/ “Paralel Devlet Yapılanması” olarak adlandırılan ve terör örgütü olarak nitelenen Gülen hareketinin üyeleri oldukları iddiasıydı. Bu etiket ilk olarak Mayıs 2016’da idari bir organ olan Millî Güvenlik Konseyi, daha sonra mahkemeler tarafından kabul edildi.

Gülen hareketiyle bağlantılı olma iddiaları, bir çocuğun örgütle bağlantılı bir okula gitmesi, örgütle bağlantılı bankaya para yatırılması ya da ByLock adlı mobil mesajlaşma uygulamasının yüklenmiş olması gibi bir dizi resmi olmayan kritere dayandırılıyordu. Eylül 2017’de, Yargıtay, ByLock uygulamasının yüklü olmasının Gülen hareketinin üyesi olmak için yeterli bir delil oluşturduğunu kabul etti⁶⁶.

Türkiye’deki yargı bağımsızlığının olağanüstü bir şekilde ihlal edilmesi üzerine, Avrupa’daki dört yargıç derneği bir araya gelerek⁶⁷ bir Bağımsız Türk Yargısı Platformu oluşturdu. Kuruluşunda itibaren bu Platform Türk Yargısı’nın bağımsızlığını güçlendirmek, tutuklanan Hakim ve Savcılarının hepsine özgürlük ve adil yargılanma hakkını geri vermek için çalışmaktadır. Türk Yargısı Platformu 2017’de aşağıdaki bildiriye yayınladı⁶⁸. “15 Temmuz 2016’dan bu yana gerçekleşen gelişmeler ve devamında 4000’den fazla Türk hakim ve savcısının toplu ihracı ve yaklaşık 2450 Türk Hakim ve Savcısının toplu tutuklanması, sürekli artan bu baskının zirvesidir ve Hukukun Üstünlüğünün kabul edilemez

64 İlker ÇETİN (5312 oy), Orhan GÖDEL (5202), Levent ÜNSAL (5143), Yeşim SAYILDI (5009), İdris BERBER (5003), Yaşar AKYILDIZ (4943), Ayşe Neşe GÜL (4816), Mehmet KAYA (4864), Teoman GÖKÇE (4797), Nesibe ÖZER (4545), Hasan ÜNAL (4495), Ahmet BERBEROĞLU (735), Mahmut ŞEN (713), Sadettin KOCABAŞ (692), Ali BİLEN (651), Egemen DEVRİM DURMUŞ (626).

65 İbrahim OKUR (6401), Teoman GÖKÇE (6084), Nesibe ÖZER (5842), Ömer KÖROĞLU (5833), Hüseyin SERTER (5770), Ahmet KAYA (5692), Ahmet BERBEROĞLU (870), Resul YILDIRIM (821).

66 EC 2018 raporu, sf. 9.

67 •Avrupa İdare Yargıçları Birliği (AEAJ) • Yargıçlar için Yargıçlar (JudgesforJudges) • “MagistratsEuropéenspour la Démocratie et lesLibertés” (MEDEL) • Avrupa Yargıçlar Birliği (EAJ)

68 Bağımsız Türk Yargısı Platformu’nun Türk Yargısı’nın durumu hakkında17 Temmuz 2017 tarihli raporu, a.g.e.;Situation-of-Turkish-Judiciary-Platform-Report.pdf (medelnet.eu).

bir ihlalidir”.

Bağımsız Türk Yargısı Platformu⁶⁹, düzgün ve bireysel olmayan suçlamalarla toplu ihraç ve toplu tutuklama yapmanın yargı içinde açıkça bir “korku yayma etkisi” yarattığını belirtti. Yani, hala görevde olan hakim ve savcılar, bu tarz keyfi tedbirlerin kendilerine de uygulanmasından korktular. Üzerlerindeki baskı çok yüksek olduğundan bu hakim ve savcılar artık bağımsız olarak kabul edilemez. Toplu ihraçlarda hiç bir usuli kurala (çekişmeli yargının temel bir ölçütü olan savunma hakkı ve duruşma ilkesine bile) uyulmadı⁷⁰.

Bu ihraçlarda, binlerce hakim ve savcı Hükümet tarafından işlerinden edildi. Yerlerine, darbeye ilişkili davaların iş yükündeki dramatik artışı yönetecek niteliği olmayan, deneyimsiz kişiler geldi. Reuters’ın Adalet Bakanlığı verileriyle yaptığı hesaplama göre şu an Türkiye’deki 21.000 hakim ve savcının en az %45’inin üç yıl veya daha az deneyimi var⁷¹.

20 Mart 2018’e dek HSYK hakim ve savcılarının ihracına ilişkin 3953 itiraz ve tekrar değerlendirme talebini inceledi. Sonuç olarak, 166 hakim ve savcının (%4,19) ihraç kararları geri alındı. Kalan 3786 başvuranın itirazları reddedildi⁷².

Yukarıda belirtildiği gibi, Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi, 25 Nisan 2017’de yapılan bir tartışmada aşağıdaki açıklamayı yaptı: Yapılan operasyonların ölçeği ele alındığında, Meclis, olağanüstü halin yalnızca darbe girişimine karışanların Devlet kurumlarından tasfiyesi için değil, aynı zamanda eleştirel sesleri susturmak ve vatandaşları, akademisyenleri, bağımsız sivil toplum kuruluşlarını (STK) ve medyayı korkutmak için kullanılarak demokratik toplumun temellerinin tehlikeye atıldığı hususunda endişelidir⁷³.

Operasyonların ölçeği, özellikle yargı bakımından sarsıcıydı. İhraçların ana aktörü, siyasi kontrol altında olan Yüksek Kuruldu. Yaptığı eylemler, yargının dış ve iç bağımsızlığından geri kalanların da yok olmasına neden oldu.

5. DESTEKLEYİCİ KANIT OLMAKSIZIN BİNLERCE HAKİMİN TUTUKLANMASI VE TUTUKLULUK BOYUNCA KÖTÜ MUAMELE

İnsan Hakları İzleme Örgütü’ne (HRW) göre⁷⁴, 15 Temmuz 2016 başarısız darbe girişimini takip eden ilk günlerde Türk mahkemeleri en az 1684 hakim ve savcıyı tutukladı. Darbe girişimine dahil olan terör örgütünün üyeleri oldukları şüphesiyle tutuklandılar. Çoğu avukat, sicillerinin lekeleneyeceği korkusuyla hakimleri temsil etmek istemedi.

İnsan Hakları İzleme Örgütü’nün incelediği davalarda, soruşturma esnasında bir kişiyi gözaltına alma ve tutuklama kararının nedeninin sadece o kişinin **isminin şüpheli oldukları iddia edilenler listesinde yer alması gibi görünüyordu.**

69 Bağımsız Türk Yargısı Platformu’nun Türk Yargısı’nın durumu hakkında 17 Temmuz 2017 tarihli raporu, a.g.e.; [Situation-of-Turkish-Judiciary-Platform-Report.pdf](http://www.medlnet.eu/Situation-of-Turkish-Judiciary-Platform-Report.pdf) (medlnet.eu).

70 <http://www.hurriyetdailynews.com/turkeys-board-of-judges-prosecutors-temporarily-suspends-four-forordering-release-of-gulen-suspects.aspx?pag.ID=238&nID=111576&NewsCatID=509>

71 Türk mahkemeleri Erdoğan’ın düşmanlarına nasıl saldırdı, Reuters, 4 Mayıs 2020, sf. 3
Reuters [HowTurkey'scourtsturned-on-Erdogan's-foes.pdf](http://www.reuters.com/HowTurkey'scourtsturned-on-Erdogan's-foes.pdf).

72 Avrupa Komisyonu 2018 Raporu, sf. 23.

73 25 Nisan 2017 tarihli Meclis tartışması (12’nci Oturum) (14282 numaralı Belge ve eki, Avrupa Konseyi Üye Devletlerinin Yükümlülük ve Taahhütlerini Yerine Getirilmesine Dair Komite raporu (İzleme Komitesi), sözcüler: Sayın IngebjørgGodskesen ve Sayın MarianneMikko). Metin, 25 Mayıs 2017 tarihinde Meclis tarafından kabul edilmiştir (12’nci Oturum), a.g.e.

74 HRW’nin, *Türkiye, Hakimler, Savcılar Haksız Yere Hapiste* adlı 5 Ağustos 2016 raporu (bundan böyle: *HRW raporu olarak anılacaktır*), *Türkiye: Hakimler, Savcılar Haksız Yere Hapiste | İnsan Hakları İzleme Örgütü* (hrw.org)

19 Temmuz 2016'da yapılan bir basın toplantısında, Yüksek Kurul Başkanvekili Mehmet Yılmaz, Ankara savcılığının 2740 hakim ve savcuyu tutuklama kararı çıkardığını belirtti.

Venedik Komisyonu'na göre, darbe teşebbüsünün ardından sulh ceza mahkemelerinde alınan on binlerce tutuklama kararının çok sayıda hakim tutuklanmasını da içermesi, sulh ceza mahkemelerinin diğer hakimleri tutuklama yetkilerinin olmaması nedeniyle önemlidir. Hakimler, kıdemlerine göre sadece kanunda gösterilen mahkemelerde tutuklanabilir. Ancak başarısız darbe girişiminin ardından binlerce hakim-savcı sıradan vatandaşlar olarak sulh ceza hakimliklerince tutuklandı⁷⁵.

Dahası, üç hakim, iki avukat ve iki tutuklu hakim ve savcı eşyle tutukluluklarına dair görüşme yapan HRW'nin⁷⁶yaptığı araştırmalara göre, hakimler ve savcılar hiçbir somut delil olmadığı halde tutuklandı.

HRW, gözaltından serbest kalan bir hakimin şunları söylediğini aktarıyor: "Savcıda 10 - 15 soruluk bir liste vardı: hangi liseye ve dershaneye [devlet eğitim sistemine destek niteliğinde olan] gittiniz; lise ve üniversite yıllarında nerede yaşadınız; seçimlerde AKP'ye oy vermeme yönünde teşvik aldınız mı; Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu 2014 seçiminde hangi adaylara oy verdiniz; kurul seçimlerinde görevde miydiniz ve oylar sayılırken orada buldunuz mu? Seçim sürecinde herhangi bir isim için seçim propagandası yaptınız mı? Çocuklarınızı FETÖ/PYD ile bağlantılı herhangi bir dershaneye gönderdiniz mi? Çocuklarınızın okulundaki programlara katıldınız mı? Eşiniz hangi okula gitti? Hiç hayır için para ödediniz mi? Bunun dışında, soruşturmanın gizli yapıldığı konusunda bilgilendirildim."

Bağımsız Türk Yargısı Platformu, adil yargılama ihlal edilerek silahlı terör örgütü üyeliği suçlamalarıyla hüküm giyen, VaclavHavel İnsan Hakları Ödüllü, Bağımsız Yargıçlar ve Savcılar Birliği (YARSAV) Başkanı Murat Arslan'ın mahkumiyet kararını destekleyici delil olmadığına dair⁷⁷, 19 Temmuz 2019 tarihli aşağıdaki açıklamayı yaptı.

75 Venedik Komisyonu, Görüş No. 852/2016, sf. 20.

76 HRW raporu.

77 Bağımsız Türk Yargısı Platformu'nun Vaclav Havel İnsan Hakları Ödüllü, Bağımsız Yargıçlar ve Savcılar Birliği (YARSAV) Başkanı Murat Arslan'ın silahlı terör örgütü üyeliği suçlamalarına (yani FETÖ/PDY'nin aktif üyesi olmakla hüküm giymesine ve 10 yıl hapis cezası almasına dair 19 Ocak 2019 tarihli açıklama. [Microsoft Word - Statement of Platform_EAJ, AEAJ, MEDEL and J4J - Murat Arslan \(medelnet.eu\)](#)

Sayın Murat Arslan, bir Türk hakimi ve Türkiye Yargıçlar ve Savcılar Birliği'nin (YARSAV) başkanıdır. Ekim 2016'da tutuklanmış ve o tarihten beri (duruşma yapılmadan) tutuklu bulunmaktadır. Ekim 2017'de, Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi kendisine Václav-Havel İnsan Hakları Ödülü vermiştir. Devam eden adli süreçlerde (ilk aşamada), ByLock iletişim sisteminin ("WhatsApp" ya da diğer iletişim araçları benzeri) somut olarak kullanıldığı delili ve bunun somut suçlamalar nezdinde delilsel değeri ne dikkatlice analiz edilmiş ne de yeterli biçimde araştırılmıştır. Hatta, tüm bu süreci yansıtan Türk Ceza Usul Kanunu'nun pek çok kez ihlal edilmesi, çünkü duruşmada temel usul haklarına yapılan inanılmaz bir ihlalle sonuçlanmıştır. Düzgün temsil ya da önyargılı hakimlere karşı başvuru hakkı gibi temel usul hakları umursanmamış ve böylece Türk kanunlarının usullerinin güvenliği de göz ardı edilmiştir. Avrupa standartları kapsamında, savcının öne sürdüğü deliller, yeterli delil olarak kabul edilemez ve birkaç kanıtlanmamış iddia olmaktan öteye geçemez. Adil yargılanmanın temel ilkelerinin böyle göz ardı edilmesi - duruşmalarda Avrupalı dava izleyicileri tarafından hemen fark edilebilir - bunun tamamen siyaset güdümlü bir karar olduğunu göstermekte, Türkiye'de hukukun üstünlüğünün çığnendiğini tekrar açığa çıkarmaktadır.

İki Anayasa Mahkemesi üyesi dahil. tutuklanan hakimlerin çok büyük bir kısmı -çok kalabalık- cezaevlerinde, bir kısmı da- özellikle AYM, HSYK, Yargıtay ve Danıştay üyeleri- hücre hapsinde tutulmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Madde 5 ve 6 ile güvenceye alınan temel haklar umursanmamaktadır.

Yakın zamanda, Bağımsız Yargı Platformu, tutuklu Türk hakim ve savcılarının güvensiz koşullar ve kötü muameleye maruz kaldığını açıkça vurgulamıştır. Açıklamada şunlardan bahsedilmiştir:

- Otoimmün hastalığına rağmen kötü koşullarda tutulan ve cezaevinde kötü muameleye maruz kalarak hastalığının daha da ilerlediği bildirilen ve sonunda 6 Mart 2017 tarihinde sadece 29 yaşındayken ölen hakim Mehmet Tosun;
- 16 Ocak 2017'den beri (5 Ekim 2017 - 6 Haziran 2018 arası hariç) cezaevinde bulunan - beş yaşındaki kızından ayrı kalan - majör depresyon rahatsızlığı olmasına rağmen yeterli tıbbi tedaviye erişemeyen hakim Sultani Temel;
- Temmuz 2016'dan beri tek kişilik hücrede izole edilen ve dört gardiyan tarafından darp edildiği bildirilen ancak gardiyanlar sahte bir tıbbi raporla gardiyanlara saldırının kendisi olduğunu belirttiği için onların aleyhine suç duyurusunda bulunamayan hakim Hüsamettin Uğur.

Ağustos 2020'de Avrupa İşkenceyi ve İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele ve Cezayı Önleme Komitesi (CPT) Türkiye hakkında, isimlerini Türkiye'ye yapılan periyodik ziyaret olan 2017⁸ve özel amaçlı ziyaret olan 2019⁹tarihlerinden alan iki rapor yayınladı. CPT iki raporda da işkence ve kötü muameleye dair detaylı örnekler sundu ve sağlık kontrollerinin güvenilir olmamasını eleştirdi. Türk Hükümeti'nin CPT'nin toplu tutuklamalar gerçekleştikten hemen sonra Türkiye'ye yaptığı 28 Ağustos - 6 Eylül 2016 tarihli özel amaçlı ziyaretine dair

78 Bkz. Avrupa Konseyi, CPT/Inf (2020)22, Avrupa İşkenceyi ve İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele ve Cezayı Önleme Komitesi'nin gerçekleştirdiği Türkiye ziyaretine dair Türk Hükümeti'ne Raporu (CPT)10- 23 Mayıs 2017, <https://rm.coe.int/16809f209e>.

79 Bkz. Avrupa Konseyi, CPT/Inf (2020)24, Avrupa İşkenceyi ve İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele ve Cezayı Önleme Komitesi'nin gerçekleştirdiği Türkiye ziyaretine dair Türk Hükümeti'ne Raporu (CPT) 6- 17 Mayıs 2019, <https://rm.coe.int/16809f20a1>.

raporunun yayınlanmasını hala onaylamamış olması dikkate değerdir⁸⁰.

Ağustos 2020’de, BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği’nin Özel Raportörleri, Türk Hükümeti’ne ortak bir mektup kaleme almıştır. Bu mektupta⁸¹, (26 Ağustos 2020⁸² tarihli), şu hususlar bir kez daha vurgulanmıştır: Türkiye’nin terörle mücadele yasal çerçevesi Hükümete yargı üzerinde aşırı yetki vererek yargı bağımsızlığını baltalamaktadır. Bu bağlamda, Özel Raportörler, sadece terör örgütleri veya yapıları, birimleri ya da gruplarıyla bağlantılı olduklarının “değerlendirilmesine” dayanarak herhangi bir kamu görevlisi, hakim veya savcuyu ihraç etme yetkisini Hükümet’e veren 7145 sayılı Kanun’u kınamaktadır. Bu toplu mektupta, bir güvenlik kurumu olan Milli Güvenlik Konseyi’nin (MGK), yargı kararı ve denetimi olmadan, bu tür tespitlerde bulunmasının son derece sorunlu olduğu da vurgulanmaktadır. Son olarak, mektup, Türk Hükümeti’ni, terör suçlamalarına maruz kalan kişilere yargı güvencesi sağlamak dahil olmak üzere, uluslararası insan hakları hukukuna uyması gerektiği yönünde uyarmaktadır.

Hakimler, savcılar ve avukatlar, sırf hukukun üstünlüğünü savdukları için haksız baskılara maruz kalmaya devam etmektedir. Hapiste olanlar güvensiz koşullara ve kötü muameleye maruz kalmaktadır⁸³.

80 Bağımsız Türk Yargısı Platformu’nun 31 Ağustos 2020 tarihli açıklaması, [Turkey-Anti-Torture-Committee-Appeal Platform 31.8.2020.pdf \(medelnet.eu\)](https://www.medelnet.eu/Files/2020/08/31/31.8.2020.pdf). İşkencenin ve İnsanlık Dışı ya da Küçültücü Ceza veya Muamelenin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi’nin 11. Maddesi uyarınca, ziyarete dair rapor, devlet yetkilileri yayınlanmasını talep edene dek gizli kalır. Bununla birlikte, 2017 (CPT) raporu, Ağustos/Eylül 2016 ziyaretinde elde edilen (yayınlanmamış) bulguların, özellikle 15 Temmuz 2016 darbe girişimiyle bağlantılı terörle ilişkili suçlar işledikleri şüphesiyle tutuklu bulunan kişilerin, kolluk kuvvetlerinden fiziksel olarak kötü muamele gördüklerine dair çok sayıda iddiaları olduğunu açığa çıkarmıştır. Bu nedenle, Avrupa Konseyi’nin uzman bir organı olan CPT’nin 2017 ve 2019 ziyaretlerine dair yayınlanmış raporları, Bağımsız Türk Yargısı Platformu’nun, 2016’dan beri dile getirilen, özgürlükleri alınmış hakim (ve savcılara) kötü muamele yapıldığına dair uyarılarının doğru olduğuna inanmak için yeterli sebep sunmaktadır. Bu son CPT raporları ayrıca Bağımsız Türk Yargısı Platformu’nun (yalan) itiraf veya bilgi elde etmek için işkence ve kötü muamele yapıldığına dair uyarılarına da ağırlık vermiştir.

81 Düşünce ve ifade özgürlüğünün korunması ve geliştirilmesine ilişkin Özel Raportörün terörle mücadele şartları (Fi-onnualaNíAoláin); Keyfi Tutuklama Üzerine Çalışan Grup (Başkan Yardımcısı ElinaSteinerte); düşünce ve ifade özgürlüğünün korunması ve geliştirilmesine ilişkin Özel Raportör (IreneKhan); barışçıl toplanma ve dernek kurma özgürlüğüne ilişkin Özel Raportör, (ClementNyaletsossiVoule); insan hakları savunucularının durumuna ilişkin Raportör (Mary Lawlor); ve hakim ve avukatların özgürlüğüne ilişkin Özel Raportör (Diego García-Sayán); Bakınız

<https://spcommreports.ohchr.org/TMResultsBase/DownloadPublicCommunicationFile?gId=25482>

82 Referans No OL TUR 13/2020.

83 Bağımsız Türk Yargısı Platformu’nun Türk Yargısı’nın durumu hakkında 17 Temmuz 2017 tarihli raporu, a.g.e. [Situation-of-Turkish-Judiciary-Platform-Report.pdf \(medelnet.eu\)](https://www.medelnet.eu/Files/2017/07/17/17.7.2017.pdf) MEHMET TOSUN, Danıştay’da eski tetkik hakimi, 6 Mart 2017’de 29 yaşında hayatını kaybetti. Pek çok diğer hakim gibi, o da ihraç edildi ve başarısız darbe girişiminden sonra hiçbir delil ve somut sebep olmadan kötü koşullarda tutuklu kaldı. Bir otoimmün hastalığı vardı. Avukatı Hüseyin Aygün’e göre, Mehmet Tosun cezaevinde kötü muamele gördü ve sağlık durumu kötüleşti. Ciddi sağlık sorunları nedeniyle son aylarını hastanede geçirmiş olsa da, hiçbir sosyal güvencesi olmayan ihraç edilmiş bir kişi için devasa tutarlara mal olacağı belli olan tıbbi tedavisi için çok önemli olan mal varlığından, kişisel eşyalarından ve şahsi banka hesabına erişiminden bile mahrum bırakılmıştı. Sultanı Temel, (duruşma öncesi tutukluluğun ardından) 16 Ocak 2017’den beri (5 Ekim 2017 - 6 Haziran 2018 arası hariç), yakın zamana kadar beş yaşındaki kızıyla birlikte tutuklu bulundu. Hakim Temel majör depresyon rahatsızlığı yaşayıp yeterli tıbbi tedaviye erişemezken kızı da Şubat 2020’den beri annesini görmesi reddedildiği için aynı şekilde acı yaşıyor. En yeni ve endişe verici vaka, Temmuz 2016’dan beri Kırıkkale cezaevinde tek kişilik hücrede izole edilen eski bir Yargıtay üyesi olan Hakim Hüsamettin Uğur’dur. Kızı ve TR724 web sitesine göre, Hakim Uğur, 17 Şubat’ta kamerasız bir odada dört gardiyan tarafından darp edildi. Hakim Uğur’un kızı şu tweet’i palastı: “Yere yıkılan hali kalmayan babamı bıraktıklarında başgardiyan ‘buradan cesedin çıkacak’ diyor.”, daha sonra gardiyanların sahte bir tıbbi raporla saldırının Hüsamettin Uğur olduğunu belirttiği ve bu yüzden gardiyanlara suç duyurusunda bulunamadığı ortaya çıkıyor.

6.YARGIÇ DERNEKLERİNİN DAĞITILMASI

Murat Arslan

Olağanüstü hal, özgür yargıçlar birliğinin dağıtılması için de bir gerekçe oldu.

Hakimler birliklerindeki çoğulculuk, olağanüstü hal kapsamında iki önemli birliğin, Yargıçlar ve Savcılar Birliği (YARSAV) ve Yargıçlar Birliği'nin kapatılmasıyla büyük zarar gördü.

Türk Yargıçlar ve Savcılar Birliği YARSAV'ın, darbe girişiminin olduğu dönemde 1800'den fazla üyesi vardı. YARSAV, EAJ⁸⁴ ve MEDEL⁸⁵ üyesidir. IAJ⁸⁶'nin Uluslararası Yargıçlar Birliği'nin (IAJ) bir üyesi olan ve Birlik bünyesindeki muhtelif organlarda aktif şekilde rol alan YARSAV, 2011 yılında İstanbul'da, dünya çapında meslektaşları bir araya getiren IAJ Genel Kurul toplantısını organize etmiştir.

YARSAV'ın tutuklu Başkanı Murat ARSLAN, davanın tüm celselerine MEDEL temsilcilerinin gözlemlerine göre, yasal sürecin asgari şartlarını yerine getirmeyen bir duruşmanın ardından 10 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır⁸⁷. MEDEL'in aday göstermesiyle, Murat ARSLAN daha sonra Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi'nden 2017'de VaclavHavel İnsan Hakları Ödülü'nü almıştır.

Ağustos 2020'de, MEDEL'in Başkanı FilipeMarques aşağıdaki açıklamayı yapmıştır: "Türkiye'deki durum, muhtemelen MEDEL'in tarihi boyunca yüzleştiği en dramatik durumdur. Üyelerimizden biri olan YARSAV, Temmuz 2016'daki Darbe Girişimi'nden hemen sonra idari olarak dağıtılmış ve pek çok üyesi,

84 Avrupa Yargıçlar Birliği- EAJ (<https://www.iaj-uim.org/european-associationof-judges/>) Uluslararası Yargıçlar Birliği'nin bölgesel bir şubesidir ve 44 ülkenin, hemen hemen tüm Avrupa ülkelerinin ulusal birliklerini temsil eder.

85 1985'te kurulan bir Sivil Toplum Kuruluşu (STK) olan MEDEL, Hakim ve Savcı birliklerini bir araya getirmektedir. MEDEL'in mevzuatının (bakınız: www.medelnet.eu) 2(2) numaralı maddesine dayanan hedeflerinden biri, "yargı bağımsızlığını diğer her türlü güce karşı savunmaktır". MEDEL'in 16 ülkede 24 üye birliği bulunmaktadır: Belçika, Bulgaristan, Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Fransa, Almanya, Yunanistan, İtalya, Moldova, Karadağ, Polonya, Portekiz, Romanya, Sırbistan, İspanya ve Türkiye. MEDEL'in üye birlikleri toplamda 18.000'den fazla yargı görevlisini (hakim ve savcı) temsil etmektedir. MEDEL, Avrupa Hakimleri Danışma Konseyi (CCJE) ve Avrupa Savcılar Danışma Konseyi (CCPE) gibi Avrupa Konseyi'nin pek çok organında gözlemleyici statüsüne sahip olup, pek çok uluslararası organizasyonun aktif bir katılımcısıdır. MEDEL ayrıca Adalet alanında Avrupa Birliği'nin ilgili organlarıyla düzenli olarak görüşmektedir ve Avrupa Birliği Şeffaflık Sicili'nde 981119221130-18 Sicil Numarasıyla yasal olarak kayıtlıdır.

86 Uluslararası Yargıçlar Birliği (IAJ) (www.iaj-uim.org) 1953'te Salzburg'da (Avusturya) kurulmuştur. Bireysel olarak yargıçları değil, ulusların yargıçlar birliklerini bir araya getiren profesyonel, siyasi olmayan ve uluslararası bir örgüttür. IAJ'nin ana hedefi, yargı işlevinin ve insan haklarının ve özgürlüklerinin güvencesinin temel şartı olan yargı bağımsızlığını korumaktır. Örgütün şu anda beş kıtada 92 ulusal birliği ya da temsil grubu bulunmaktadır. IAJ, 120.000'den fazla yargıcı doğrudan temsil etmesiyle dünyadaki en büyük yargıç birliğidir.

87 Raporlar için: <https://www.medelnet.eu/index.php/situation-in-turkey/427-report-of-medel-s-observer-to-the-ongoing-trial-of-murat-arslan-president-of-yarsav-in-german-and-english>

hiçbir somut delil, temel güvence veya usul hakkı olmadan tutuklanmış, ihraç edilmiş ve hürriyetten mahrum bırakılmıştır. YARSAV Başkanı Murat ARSLAN 2016'dan beri cezaevindedir ve yasal sürecin hiçbir temel ilkesini karşılamayan bir duruşmanın ardından 18 Ocak 2019'da 10 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. MEDEL, YARSAV'ın dağıtılmasının meşruluğunu tanımamaktadır ve hala birliğin tam üyesi olduğunu ve kurul üyelerinin birliğin gerçek temsilcileri olarak kabul etmektedir. MEDEL ve diğerlerinin belirlemesiyle, Murat Arslan 2017'de Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi'nden Václav Havel İnsan Hakları Ödülü'nü almıştır⁸⁸.

Bağımsız yargı birliklerinin dağıtılması, yargı üyeleri üzerinde korku salıcı bir etki yaratmıştır. Yaklaşık 9300 üyeye Türkiye'nin en büyük birliği olan Yargıda Birlik Derneği, hükümete olan yakınlığıyla bilinmekte. Yeni alınan hakim ve savcılar için, işe alımlarının ardından otomatik olarak Yargıda Birlik Derneği üyelik başvurusu yapıldı⁸⁹.

Hükümet'in yargıç birliklerini şiddetle hedef almasının nedeni, bu birliklerin yargı bağımsızlığını koruma ve hukukun üstünlüğünü güçlendirme konularındaki rolüyle kolayca açıklanabilir.

Dernek kurma ve derneğe katılma hakkı, insan haklarını koruyan pek çok uluslararası araç tarafından güvenceye alınmıştır⁹⁰. Hakimlerin dernek kurma hakkı, BM Yargı Bağımsızlığının Temel İlkeleri⁹¹, Bangalore Yargı İlkeleri⁹² ve Evrensel Yargıç Şartı tarafından açıkça tanınmıştır⁹³.

Hakimlerin Statüsüne İlişkin Avrupa Şartı⁹⁴ yargıç birliklerinin yargıçların statüsünü savunmasına olan katkısının altını çizmektedir. Avrupa Konseyi'nin (2010)12 no'lu Tavsiye Kararı⁹⁵ bir hakim statüsünün en temel unsurunun bağımsızlık olduğunu belirtir ve bir ek görev olarak hukukun üstünlüğünün güçlendirilmesini ilave eder. Hakimlerin Magna Carta'sı, hakim birliklerine "yargı görevinin toplumda savunulması" görevini vermektedir⁹⁶.

Bu nedenle dernek kurma hakkı yalnızca hakim kişisel çıkarı için değildir. Bu hak, tüm yargının ve tüm toplumun çıkarını savunmaktadır⁹⁷.

Pek çok yargıç derneğinin statüsü, ana hedef olarak, iki temel amacı açıklar⁹⁸:

1) Yargı bağımsızlığını kurmak ve savunmak; diğer etmenlerin dışında, hakimleri ve yargıyı tüm bağımsızlık ihlallerine karşı koruma, yeterli kaynak ve uygun çalışma şartları talep etme, yeterli ücret ve sosyal güvenceyi hedefleme, yargı ve hakimlere karşı haksız eleştirilere ve saldırılara karşı çıkma, ahlak standartlarını kurma, güçlendirme ve uygulama ve ayrımcılıkla mücadele edip cinsiyet eşitliğini güvence altına almayı içerir.

88 MEDEL'in Başkanı Filipe Marques ve "tutuklu avukatlar inisiyatifinin" 21 Ağustos 2020 tarihli görüşmesi.

89 Avrupa Komisyonu, komisyon görevlisi çalışma belgesi, Türkiye 2020 Raporu, 6.10.2020, ve Ekli Komisyon ile Avrupa Parlamentosu, Konsey, Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi ve Bölgeler Komitesi Arası İletişim 2020 raporu (bundan böyle şu şekilde anılacaktır: EC 2020 raporu), sf. 25, [turkey_report_2020.pdf](https://www.europa.eu/press-room/media/32020/10/turkey-report-2020.pdf) (europa.eu)

90 BM Genel Kurulu'nca 10 Aralık 1948'te kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi Madde 20/1. BM Genel Kurulu'nca 16.12.1966'da kabul edilen Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi 4.11.1950 tarihli Avrupa İnsan Hakları ve Temel Hürriyetler Sözleşmesi (ECHR), Madde 11/1.

91 Genel Kurul'ca 29.11.1985'te onaylanan Birleşmiş Milletler Yargı Bağımsızlığı Temel İlkeleri, para 9.

92 Bangalore Yargı Uygulaması İlkeleri, İlkeler 4-6.

93 IAJ tarafından 14.11.2017'de kabul edilen Evrensel Yargıç Tüzüğü, madde 3/5.

94 Hakimlerin Statüsüne İlişkin Avrupa Şartı: ilke 1.7 ve 1.8.

95 (2010)12 no'lu Tavsiye Kararı, para 25.

96 *CCJE Hakimlerin Magna Carta'sı (Temel İlkeler)*, of 17.11.2010, para 12.

97 *CCJE Görüş No. 23 (2020) Yargıç birliklerinin yargı bağımsızlığını güçlendirmedeki rolü*, 6 Kasım 2020 (bundan böyle şu şekilde anılacaktır: *CCJE Görüş No. 23(2020)*).

98 *CCJE Görüş No. 23 (2020)*, para. 16, 17, 18.

2) Hukukun üstünlüğünü güçlendirme ve geliştirme. Diğer etmenlerin dışında, deneyim ve en iyi iş usullerini öğretme, aktarma ve paylaşmaya katkıda bulunma, yargı idaresine, bununla sorumlu olanlarla iş birliği yaparak katkıda bulunma, adalet sistemi ve yasa çıkarma reformlarına katkıda bulunma, medya ve kamuoyunu hakimlerin rolü, yargı ve hukukun üstünlüğü hakkında bilgilendirme ve haberdar etmeyi teşvik etmeyi içerir.

Bu nedenle, bağımsız yargıç birliklerini dağıtmak, yargı bağımsızlığı ve hukukun üstünlüğü açısından hayati bir saldırıydı.

7. HAKİMLER VE SAVCILAR YÜKSEK KURULU’NUN AVRUPA YARGI KURULLARI AĞI GÖZLEMCİ STATÜSÜNÜN ASKIYA ALINMASI

Avrupa Yargı Kurulları Ağı’nın (ENCJ) Türkiye Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu (HSYK) konusunda verdiği tepki, dikkate değerdir. 8 Aralık 2016’da ENCJ Genel Kurulu, artık ENCJ Statüleri’ne uyum sağlamadığı ve yürütmeden bağımsız bir kurum olmadığı ve adaletin bağımsız bir biçimde dağıtılmasında nihai sorumluluğu yargıyı desteklemek olan bir yasama organı olmadığı için, Türkiye Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nun (HSYK) gözlemci statüsünü askıya almıştır⁹⁹.

8. AKPM’İN İZLEME PROSEDÜRÜNÜ YENİDEN BAŞLATMASI

25 Nisan 2017’de, Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi (AKPM), insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğüne dair “ciddi sorunlar” tatmin edici bir biçimde ele alınana dek izleme prosedürünü Türkiye açısından yeniden başlatmaya karar verdiği 2156(2017) no’lu Kararı kabul etti¹⁰⁰. Bu Karar’ın sonucunda, Türkiye, Avrupa tarihinde ilk kez izleme statüsünden çıktuktan 14 yıl sonra tekrar bu statüdeki ülkeler arasına girdi. AB ve Türkiye arasındaki katılım müzakerelerinin, Türkiye’nin “Kopenhag Kriterlerini” karşıladığı sonucuna varılarak verilen 17 Aralık 2004 tarihli Avrupa Konseyi kararına dayanarak başladığını belirtmek önemlidir¹⁰¹. Bu, ülke’nin AKPM kontrolünde izleme statüsü kapsamında çıkarılmasıyla aynı tarihe denk geliyordu. İzleme prosedürünün yeniden başlatılması, Türkiye’yi AB’ye katılmaya götürecek kapının açık kalma şartlarındaki devamlılığın sorgulanmasına neden oldu.

9. OLAĞANÜSTÜ HALİN KALKMASININ ARDINDAN HAKİMLERİN ZORLA YER DEĞİŞTİRMESİNİN DEVAM ETMESİ

2020’de Avrupa Konseyi darbe girişiminden beri toplamda 4399 hakim ve savcının ihraç edildiğini belirledi. 2019’da hiçbiri Hakimler ve Savcılar Kurulu tarafından göreve iade edilmedi¹⁰².

Aynı zamanda, Hakimler ve Savcılar Kurulu, hakim ve savcılara rızaları dışında

99 ENCJ, *Türkiye Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nu askıya almak için oy kullanıyor*, bakınız-<https://www.encj.eu/node/449>

100 [Parlamenter Meclis, izleme prosedürünü Türkiye açısından yeniden başlatıyor- Avrupa Konseyi\(coe.int\)](#).

101 Kopenhag kriterleri, başvuran ülkelerin (Avrupa Birliği’ne (AB)) Avrupa Birliği üyesi olmak için ön koşulları karşılamak zorunda olduğunun Kopenhag Avrupa Konseyi tarafından Haziran 1993’te genel anlamda tanımlandığı genel kriterleri ifade eder.

102 EC 2020 raporu, sf. 25.

büyük ölçekli yer değişiklikleri yapmaya devam etti ve bu yer değişikliklerini engellemek için hiçbir anayasal güvence tanıtılmadı, Avrupa standartlarına göre bu sadece mahkemeler yeniden yapılandırılırken meşrulaştırılabilir. Mayıs 2019’da, Yargı Reform Stratejisi, belli bir mesleki kıdeme ve liyakate sahip hakimlere sunulması gereken bir coğrafi kadro garantisini beyan etti. Strateji’nin beyanından bir gün sonra, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, hukuk ve ceza mahkemelerinde görevli 3358 ve idare mahkemelerinde görevli 364 hakim ve savcının görev yerini değiştiren bir karar yayınladı. 2019’da toplamda 4027 hakim ve savcının yeri değiştirildi. Bu yer değişikliklerine, hizmet gerekliliği dışında hiçbir sebep gösterilmedi. Venedik Komisyonu’nun Aralık 2016 tarihli, bir hakimin meslek hayatıyla ilgili her kararın kişiye özel ve temelli olması ve Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu öncesi süreçlerin yasal süreç standartlarını karşılaması gerektiğini öngördüğü görüşünde belirlenen eksikliklerin çözümü için hiçbir adım atılmadı¹⁰³.

Hakimlere sürekli ve zorla yapılan yer değişikliklerinin yargının iç bağımsızlığını ve doğal yargıç ilkesini işlevsiz kıldığı açık bir gerçektir. Bu değişiklikler ayrıca yargının niteliğine ve devamlılığına ciddi hasar vermektedir.

10. 2017 ANAYASA DEĞİŞİKLİKLERİNİN KURULU’NU RESMİ OLARAK SİYASİ KONTROL ALTINA ALMASI

Yargı bağımsızlığını temin eden yasal güvenceleri onarmak için hiçbir önlem alınmadı. Aksine, Anayasa Mahkemesi’nde ve Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nda yapılan anayasal değişiklikler, yargının yürütmeye karşı dış bağımsızlığını daha çok baltaladı¹⁰⁴.

20 Ocak 2017’de Parlamento Anayasa’ya getirilecek on sekiz değişikliği onayladı. 17 Nisan 2017’de ulusal referandum yapılarak önerilen reformlar onaylandı. %85,43 katılım oranlı referandumda %51,41 oranında “evet” oyuyla öneri kabul edildi.

Değişiklikler, Venedik Komisyonu tarafından yeterli denetim ve dengeye sahip olmadığı ve yönetim ve yargı arasındaki güçler ayrılığını tehlikeye attığı yönünde değerlendirildi.

Referandumun kendisi, olağanüstü halin genel olumsuz etkisine ilişkin ciddi endişeleri, iki seçim kampanyası arasındaki ‘adaletsiz oyun alanını’ ve seçim bütünlüğü güvencesinin baltalandığını ortaya çıkardı¹⁰⁵.

2017 Anayasa değişikliklerinin ardından AYM 15 hakimden oluşmaktadır. Bu hakimlerin üçü Parlamento tarafından seçilir. Diğer 12 hakim, Cumhurbaşkanı tarafından seçilir. Ayrıca, Yüksek Kurul üyelerinin atanma biçiminde yapılan anayasal değişikliklerin Anayasa Mahkemesi’ne yansımaları olacaktır. Kurul, Yargıtay ve Danıştay üyelerini seçmekle sorumludur. Her iki mahkeme de her bir pozisyon için, atamaları yapan Cumhurbaşkanı’na üç aday göstererek Anayasa Mahkemesi’nin iki üyesini seçmekle yetkilidir. Bu nedenle yürütmenin Anayasa Mahkemesi üzerindeki etkisi artmıştır.

Yüksek Kurul açısından, eski anayasal çerçeve kapsamında, Cumhurbaşkanı 22 Kurul üyesinin sadece 3’ünü atayabiliyordu. Değişiklikler uyarınca, Cumhurbaşkanı, sayıları 22 asli (+12 yedek) üyeden 13 asli üyeye düşürülen

103 EC 2020 raporu, sf. 25.

104 EC 2018 raporu, sf. 25.

105 Avrupa Komisyonu, [2018 Türkiye Raporu’na ilişkin temel bulgular \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/justice/press/pr/20180418_turkey)

Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyelerinin neredeyse üçte birine tekabül eden 4 üyeyi atama yetkisine sahip olmuştur. HSYK'nın diğer iki üyesi, adalet bakanı ve müsteşarı da Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır (devlet erkanı olarak bakan ve müsteşarı). Böylece Cumhurbaşkanı'nın, Yüksek Kurul'un neredeyse yarısını atamaya yetkisi vardır.

Venedik Komisyonu, Cumhurbaşkanı'nın artık tarafsız olmadığını, parti siyasetlerine dahil olacağını vurgulamıştır: Yüksek Kurul üyelerini seçmesi için siyasi olarak tarafsız olması gerekmektedir. Kalan üyeler, Büyük Millet Meclisi tarafından atanacaktır. Cumhurbaşkanı'nın partisinin Meclis'te beşte üç çoğunluğu sağlaması halinde, Kurul'daki tüm üyeleri Cumhurbaşkanı atayacaktır¹⁰⁶.

Ayrıca, Kurul üyelerinin dokuzu hakim ve savcı olsa da hiçbiri meslektaşları tarafından seçilmemektedir. Ancak Avrupa standartlarına göre Yüksek Kurul üyelerinin en azından önemli bir kısmının meslektaşları tarafından seçilmiş hakimler olması gerekmektedir. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, CM/Rec(2010)12 no'lu Tavsiye Kararı'nda şunu belirtmiştir: "Bu tür kurulların üyelerinin en az yarısı, yargının her düzeyinden meslektaşları tarafından ve yargı içinde çoğulculuğu gözeterek seçilmiş hakimlerden oluşmalıdır." [...] "Hakimlerin seçimi ve meslek hayatlarına dair kararlar alma yetkisi, idare ve yasama güçlerinden bağımsız olmalıdır. Bağımsızlığın bir güvencesi olarak, kurul üyelerinin en az yarısı, meslektaşları tarafından seçilmiş hakimlerden oluşmalıdır". Bu nedenle, Yüksek Kurul üyelerinin önemli veya büyük bir kısmı, Yargı görevlilerince seçilmelidir.¹⁰⁷ Kurulun demokratik meşruluğunu sağlamak için diğer üyelerin uygun yasal niteliklere sahip kişiler arasından, muhtemel çıkar çatışması durumları da gözetilerek Parlamento tarafından seçilmesi gerekmektedir"¹⁰⁸.

Bu Anayasa reformu uyarınca, HSK (önceden HSYK olan kurul, 2017 anayasa değişiklikleriyle HSK olarak değişti) şimdi tamamen siyasi kontrol altındadır.

ABD Dışişleri Bakanlığı'na göre, yürütme organı, Hakimler ve Savcılar Kurulu üzerinde güçlü bir nüfuza sahiptir. İktidar partisi, 2017'de yeni üyeler atandığında hem yürütmeyi hem de parlamentoyu kontrol eder hale geldi"¹⁰⁹.

11. ÇOK SAYIDA YENİ HAKİM VE SAVCI ALIMININ TARAFSIZLIĞI VE ADALETİN KALİTESİNİ ETKİLEMESİ

Bağımsızlığını kaybetmiş bir Kurul eliyle, Türkiye'de çok sayıda yeni hakim ve savcı atandı.

15 Temmuz 2016 başarısız darbe girişimi günü, Türkiye'de yaklaşık 14.500 hakim/savcı vardı. 15 Temmuz'u takip eden birkaç haftada 4560'ı ihraç edildi.

AB 2020 raporuna göre, Aralık 2019'dan itibaren, hakim ve savcı sayısı toplam **20.632 oldu**¹¹⁰.

106 Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu (Venedik Komisyonu). Venedik Komisyonu'nun 110'uncu Genel Oturumunda kabul ettiği, Büyük Millet Meclisi'nin 21 Ocak 2017'te kabul ettiği ve ulusal referanduma sunulacak Anayasa değişikliklerine ilişkin Türkiye'ye dair görüş, (Venedik, 10-11 Mart 2017), sf. 26-27.

107 CM/Rec(2010)12, 27-46. paragraflar

108 Venedik Komisyonu, Yargı Atamalarına Dair Rapor, CDL-AD(2007)028, paragraf 29; ayrıca bakınız: Yargı sisteminin bağımsızlığına dair rapor, Kısım I: yargıçların bağımsızlığı, CDL-AD(2010)004, § 32.

109 ABD Dışişleri Bakanlığı, 2019, İnsan Hakları Uygulamalarına Dair Ülke Raporları: Türkiye (bundan böyle şu şekilde anılacaktır: USDOS raporu); [Türkiye - ABD Dışişleri Bakanlığı](#)

110 EC 2020 raporu, sf. 26.

Yani, Türkiye'deki yaklaşık 21.000 hakim ve savcının en az %45'inin üç yıl ve daha az deneyimi bulunmaktadır. Türkiye parlamentosunda Adalet Komisyonu başkanı ve Erdoğan'ın genel başkanı olduğu AK Parti'nin üyesi olan Hakkı Köylü, Reuters'e yaptığı açıklamada, bazı hakim ve savcıların "yeterli eğitim almadan atandığını" belirtmiştir. Köylü, "Verdikleri hükümlerin bazılarını görüyoruz. Tek umudumuz, üst mahkemelerin bu hükümleri temyizde düzeltebilmesi" açıklamasında bulundu. Ama en yüksek temyiz mahkemesi olan Yargıtay'ın da içi boşaltıldı. Mahkemenin başkanı Cirit, Reuters'a, Yargıtay'a beş yıldan az deneyimi olan hakimlerin atanmasının "yalnızca süreçleri önemli ölçüde uzatmaya değil, adil yargılanma hakkına dair de riskler oluşturuyor," dedi¹¹¹.

Bu, tasfiyelerin Türk yargı sisteminin iş yükünü çok artırdığı bir dönemde gerçekleşmektedir. Darbe girişiminden bu yana yarım milyondan fazla insan soruşturulmaktadır. 2019'un sonlarından itibaren, yaklaşık 30.000 kişi, mahkemeler darbe girişimiyle ilgili çok sayıda davayı incelemeye çalıştığı için hala duruşma beklemektedir. Bazı şüpheliler, herhangi bir iddianame veya duruşma tarihi olmadan aylarca cezaevinde tutulmuştur¹¹².

Boşalan koltuklar, pek çok adayın hızlı bir prosedür ve şeffaf olmayan seçim süreciyle sisteme girmesine müsaade edilerek doldurulmaya devam etmektedir. Hakimler ve Savcılar Kurulu, yürütmeden bağımsız değildir: hakim ve savcıların seçim kurulları Adalet Bakanına bağlıdır ve Bakan, yıllık değerlendirmelerini yönetmektedir¹¹³. Hakim ve savcılar için tarafsız, liyakate dayalı, düzenli ve önceden belirlenmiş kriterlere¹¹⁴ dayanan bir işe alım ve terfi sürecinin olmayışı yargının siyasallaştırılmasına kapı açmıştır. Bu durum hakimlerin hem bağımsızlığına hem de tarafsız görünüşüne ciddi zarar vermektedir.

AKPM sözcülüğünün aşağıdaki ifadesi, durumu açıkça tasvir etmektedir: "Tanışmış olduğum Türkiye Barolar Birliği Başkanı, giriş sınavındaki en düşük puanın yetersizliği ve daha sonra gerçekleştirilen ve siyasi ön yargılı sorular içeren ve kayıt altına alınmayan sözlü mülakatlara ağırlık verilmesi sonucunda, yazılı sınavlarda kötü performans sergileyen ama "doğru" siyasi profile sahip olan adayların işe alındığından bahsetti. Hakimler de adalet akademisinden, eğitimlerini tamamlamadan doğrudan atandı. 15.000 ilk derece hakimlerinin 5.000'inin bir yıldan, diğer 5.000'inin beş yıldan az deneyimi var".¹¹⁵

Bağımsız Türk Yargısı Platformu¹¹⁶ güvenilir raporların, yeni atanan 900 hakim 800'ünün iktidardaki Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) ile doğrudan bağlantılarının olduğunu gösterdiğini belirtti¹¹⁷.

1236 yeni hakim ve savcının töreni, Mart 2018'de Cumhurbaşkanlığı sarayında

111 Türk mahkemeleri Erdoğan'ın düşmanlarına nasıl saldırdı, Reuters, 4 Mayıs 2002, sayfa 8.

Reuters [HowTurkey'scourtsturned on Erdogan's foes.pdf](#)

112 Türk mahkemeleri Erdoğan'ın düşmanlarına nasıl saldırdı, Reuters, a.g.e., sf. 7.

113 EC 2020 raporu, sf. 25.

114 *CM/Rec(2010)12, par 44. Hakimlerin seçimi ve meslek hayatlarına dair verilecek kararlar, kanun veya yetkili mercilerce önceden belirlenmiş tarafsız kriterlere dayanmalıdır. Bu tür kararlar, davaları kanunları insan onuruna zarar vermeden uygulayarak incelemek için gereken nitelik, beceri ve yeterliliğe göre liyakat esasıyla yapılmalıdır.*

115 *Olağanüstü hal: Avrupa Sözleşmesi madde 15 uyarınca istisnalarla ilgili meselelerin orantılılığı, AKPM raporu, Belge No. 14506, 27 Şubat 2018 para. 98.*

116 *Bağımsız Türk Yargısı Platformu'nun Türk Yargısı'nın durumu hakkında 17 Temmuz 2017 tarihli raporu, a.g.e.; Situation-of-Turkish-Judiciary-Platform-Report.pdf (medelnet.eu)*

117 <http://theglobepost.com/2017/05/11/top-judge-defends-purge-state-of-emergency-measures/>

yapıldı ve yürütmenin yargı üzerindeki nüfuzunun arttığı algısına katkıda bulundu¹¹⁸.

Yukarıda belirtilen olumsuz gelişmeler ışığında, Türkiye’deki adalet sisteminin işlevi ciddi bir endişe konusudur. AKPM İzleme Grubu raporunda¹¹⁹vurgulandığı gibi, yargı bağımsızlığının olmaması ve adil yargılanmayı sağlayacak tedbir ve güvencelerin yetersizliği dahil pek çok konu hala ele alınmamış bulunmaktadır.

SORUNUN CEVABI

TÜRKİYE’NİN YARGI SİSTEMİNİN, ULUSLARARASI DÜZEYDE KORUNAN BAĞIMSIZLIK VE TARAFSIZLIK STANDARTLARINA UYUM SAĞLADIĞINI SÖYLEYEBİLİR MİYİZ?

Sorunun cevabı, Avrupa Yargı Kurulları Ağı’nın (ENJC) 8 Aralık 2020 tarihli, HSK’nın (önceden HSYK olan kurul, 2017 anayasa değişiklikleriyle HSK olarak değişti) bağımsız, adil ve tarafsız yargıya erişimi sağlayamadığını belirttiği açıklamasında doğrudan bulunabilir. “Maalesef, dört yılın ardından, durum iyiye gitmedi ve hatta önemli ölçüde kötüye gitti. Hakimler ve Savcılar Kurulu, hiçbir faaliyet ve kararı yargı bağımsızlığını gözetme kaygısı gütmendiğinden, sadece ismi bir Kurul olmaktan öteye geçmiyor. Türkiye’de bağımsız adaleti koruyacak ve güvence edecek bir Kurul olmadan Türkiye’de genel anlamda Hukukun Üstünlüğü ve Türk vatandaşları dahil, mahkeme huzuruna çıkan herkese bağımsız, adil ve tarafsız mahkemelere erişim için neredeyse hiç umut bulunmamaktadır.”¹²⁰

Bu açıklama, yukarıdaki bölümlerde verilen bilgileri tam olarak yansıtıyor.

Reforme edilmiş bir Yüksek Kurul, HSYK’nın yargı denetimini Yürütme faaliyeti üzerinde uygulamak isteyen savcılarının bağımsızlığını korumak üzere kamuoyu açıklaması yaptığı Aralık 2013’ten beri Hükümet’in hedefi oldu (bölüm 2.1.). O tarihten itibaren, Anayasa değişikliklerinin Kurul’un bağımsızlığını resmen kaldırdığı ve tamamen Yürütme’nin siyasi kontrolüne aldığı 2017 yılına dek Yüksek Kurul’un dış bağımsızlığı siyasi çoğunlukla büyük yaralar aldı (bölüm 10.). Bu sırada, Yüksek Kurul, yargı bağımsızlığının temel standartlarına aykırı bir şekilde zorla görev yerleri değiştirilen ve davalardan alınan hakim ve savcılara Hükümetin baskı ve korku yaymasını sağlayan bir araç olarak hareket etti (bölüm 2.2.). Hatta bazıları tutuklandı (bölüm 2.3.). Bu, yargının iç bağımsızlığına ve doğal yargıç ilkesine yapılan ağır bir saldırıydı. Darbe girişimi, aleyhlerine sürdürülebilir suçlamalar olmadan ihraç edilen, tutuklanan ve kötü muamele gören binlerce hakim ve savcıyı tasfiye ederek Yürütme’ye en sonunda yargıyı yok etme fırsatı verdi (bölüm 4. ve 5.). İlk

118 EC 2018 raporu, sf. 25.

119 AKPM Avrupa Konseyi Üye Devletlerinin Yükümlülük ve Taahhütlerini Yerine Getirilmesine Dair Komite raporu (İzleme Komitesi), 19 Ekim 2020: Türkiye’deki siyasi ve sivil muhalefet üzerinde yeni baskılar: Avrupa Konseyi standartlarının acilen korunması gerekiyor.

120 ENCJ’nin Türkiye’deki Duruma Dair Kurul Açıklaması; <https://www.enj.eu/node/578>.

tutuklamalar, önceki yıllarda bireylerin temel haklarını Devlete karşı cesurca korumuş olan Anayasa Mahkemesi üyelerini vurdu (bölüm 1.1.). Bağımsız yargıç birliklerinin kararname ile dağıtılması ve liderlerinin tutuklanması, yargı bağımsızlığının ve hukukun üstünlüğünün son kalesinin yıkılmasıydı (bölüm 7.). Yargı bağımsızlığının yok edilmesi, Yürütme'nin gazeteci, siyasi muhalif ve eleştirel seslere eziyet etmesi için yol açtı (takip ede bölümler 12 ve 12.2.). Olağanüstü halin sona ermesi, hakim ve savcılar üzerindeki siyasi kontrole son vermedi. Şeffaf seçim süreci ve düzgün bir başlangıç eğitiminden geçmemiş (bölüm 11.) ve sürekli yerlerinin değiştirilmesine maruz kalan (bölüm 9) genç hakim ve savcılarının toplu işe alımı, yargının büyük bir bölümünün tarafsız görünüşüne ve insan haklarının korunması dahil olmak üzere sürekli sayısı artan davaları görmek için gereken mesleki yeterliliğe gölge düşürmektedir.

İKİNCİ KISIM – ETKİLİ YARGISAL KORUNMA

Önceki kısımda, yargının iç ve dış bağımsızlığına darbe indiren, binlerce hakim ve savcının tasfiye edildiği, tutuklandığı ve yerlerine siyasi kontrol altında olanların getirildiği, Recep Tayyip Erdoğan'ın yönettiği ve gitgide artan müdahalelerin, Aralık 2013'ten beri yargı bağımsızlığını nasıl yok ettiğini değerlendirdim.

Bu kısımda, yargıya saldırmanın temel hakların korunması bakımından sonuçlarını, aşağıdaki soruya yanıt verme amacıyla ele alacağım.

Türkiye'nin yargı sisteminin insan hakları ihlali durumunda adalete tam erişim ve etkili bir yargısal korunma sağladığını söyleyebilir miyiz?

Uluslararası standartlar doğrultusunda etkili yargısal korunmanın tanımını düşünürsek sorunun cevabı açıktır.

Yürürlükte olan uluslararası hukuk kurallarına göre, kriz dönemleri dahil olmak üzere, uluslararası insan hakları hukuku ve uluslararası insani hukuka saygı duyma ve güvence sağlama yükümlülüğü, mağdurlara tazminat dahil etkili çözümler sağlanmasını gerektirir. Bu hak, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi madde 13 ve 41 ve Avrupa Birliği Antlaşması madde 19 ve AB Temel Haklar Bildirgesi madde 47 ile güvence altına alınmıştır.

AİHM'ye göre, etkili bir çözüm erişilebilir olmalı, bağımsız ve tarafsız bir yargı organı tarafından sağlanmalı, uygulamada hızlı ve etkili olmalı ve Devlet yetkililerinin faaliyetleriyle kanunsuz bir şekilde engellenmemelidir¹²¹. Ayrıca infaz edilebilir olmalı ve ilgili insan hakları ihlalinin sona erdirilmesi ile tazminatı kapsamalıdır¹²².

Türkiye'de yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığının olmayışı, çözümün etkililiğini yok etmektedir.

Bununla birlikte, Türkiye'nin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)

121 AİHM, 11 Aralık 2008 tarihli karar, başvuru no 42502/06, Rusya aleyhine Muminov para. 100; 19 Haziran 2008 tarihli karar, başvuru no. 20745/04, Rusya aleyhine Isakov, para. 136; 8 Temmuz 2010 tarihli karar, başvuru no. 1248/09, Rusya aleyhine Yuldashev, para. 110-111; 10 Temmuz 2010 tarihli karar, başvuru no. 53688/08, Azerbaycan aleyhine Garayev, para. 82 ve 84.

122 Uluslararası Hukukçular Komisyonu, IcJ raporu, Askıya Alınan Yargı: Türkiye'de Adalete Erişim ve Olağanüstü Hal, 2018 (bundan böyle IcJ raporu olarak anılacaktır), sf. 11.

bağlamında etkili bir yerel hukuki çözüm ya da Avrupa Birliği Antlaşması madde 19 bağlamında etkili bir yargısal korunma sağlama konusundaki yetersizliği, konuyu genişletip, Türkiye'deki avukatların ve insan hakları savunucularının rolü, Adalet'e erişim, savunma hakkı, hukuki sürecin adilliği, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının uygulanması, insan hakları ve hürriyetlerini korumakla görevli kamu kurumlarının parçalanması ve zayıflığı gibi diğer ilgili alanlara getirirsek, çok daha endişe verici olmaktadır¹²³.

12. ADALETE ERİŞİM ENGELLENİYOR

AVUKAT VE İNSAN HAKLARI SAVUNUCULARINA YAPILAN BASKILAR

TERÖRLE MÜCADELE KANUNU'NUN KEYFİ KULLANIMI

Gezi protestolarından ve hatta daha da öncesinden beri, ses getiren davalarda ve Kürt sanıkları ilgilendiren davalarda, İnsan Hakları Savunucuları (İHS) ve özellikle de avukatlar Hükümetin hedefi oldu.

Yukarıda 2.2. ve 2.3 bölümlerinde vurgulandığı gibi, 2014'ün başı, tutuklamalar, ihraçlar ve hakim ve savcılarının yerlerinde yapılan keyfi değişikliklerle hükümetin yargı üzerindeki kontrolünü güçlendirdiği benzersiz bir başlangıç olmuştur. Avukatlara yapılan tehditlerin düzeyi ve yoğunluğu, bu akıma paralel olarak arttı.¹²⁴

Terörle mücadele kanunu hükümlerinin kötüye kullanılması, Devlet'in yargı yetkililerinin siyasi muhalifleri ve özgür zihinleri bastırmasında ana araç oldu.

Terörle Mücadele Kanunu, Türkiye'de eski bir meseledir¹²⁵. 2010'dan beri Kürt siyasi muhalifleri baskılamak için Devlet tarafından büyük ölçüde kötüye kullanılmıştır¹²⁶.

123 EC 2020 raporu, sayfa 6

124 A/HRC/35/22/Add.3, para. 68-69; bakınız <https://undocs.org/en/A/HRC/35/22/Add.3>

125 Luca Perilli, ceza adaleti sistemi hakkında bulgular ve öneriler üzerine İstisari Ziyaret Raporu (İstanbul ve Ankara, 19-23 Mayıs 2014)a.g.e., sayfa45-52.

126 STK İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün 1 Kasım 2010 tarihli ve "Bir terör suçu olarak protesto" adlı raporunda, [Türkiye'de Terör Kanunlarının Göstercileri Soruşturmak ve Hapsetmek için Keyfi Olarak Kullanılması | HRW](#), Diyarbakır ve Adana mahkemelerinde, yetişkin ve çocuk göstercilerin soruşturulduğu 50 davanın incelenmesine dayanarak, Terörle Mücadele

Ancak, 2016'dan beri, avukat, insan hakları savunucuları, özgür ve eleştirel zihinler, gazeteciler ve akademisyenlere yapılan sistematik saldırının ölçeği şaşkınlık vericidir.

Türk Ceza Kanunu'nun 314'üncü Maddesi'nin 1'inci fıkrası, silahlı terör örgütü kurmak ve/veya yönetmenin suç olduğunu; 2'nci fıkrası silahlı örgüte üye olmanın suç olduğunu belirtir. Ceza Kanunu uyarınca, bu iki suç 7,6 ile 22,5 yıl arası hapis cezasıyla cezalandırılır.

Temmuz 2019'da Türkiye'ye yaptığı ziyaretin ardından hazırladığı raporda, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, sadece 2018 yılında, şu gözlemlerde bulunmuştur, "resmi istatistiklere göre TCK'nın silahlı suç örgütüne üye olmaya dair 314'üncü Maddesine dayanarak 43.553, Terörle Mücadele Kanununa dayanarak 2.280 hapis cezası hükmü verilmiştir. Komiser aynı zamanda bu dönemde, suç örgütüyle birlikte veya bağlantılı hareket etmek ("iltisak") ya da suç örgütüyle bağlantısı olmak ("irtibat") gibi yeni ve kötü bir biçimde tanımlanmış, yasal eylem ve suç teşkil eden eylem arasındaki çizgiyi iyice bulanıklaştırmış olan yasal kavramların ortaya çıktığını belirtmektedir"¹²⁷.

Yüz binlerce insanın suçlanıp tutuklanmasına dayanak oluşturan Türk Ceza Kanunu'nun 314'üncü Maddesi'nin belirsiz ve geniş yorumunun, Sözleşme'ye aykırı olduğu ve keyfi olarak uygulandığı AİHM tarafından defalarca belirtilmiştir¹²⁸. Çok yakın zamanda, Selahattin Demirtaş davasına dair¹²⁹ 22 Aralık 2020 tarihli kararında (No. 2), Adalet Divanı, Venedik Komisyonu'nun Ceza Kanunu'nun 216, 299, 301, ve 314'üncü Maddeleri'ne dair Görüşü'ndeki¹³⁰ bulgular doğrultusunda, Kanun'un "silahlı örgüt" ve "silahlı grup" kavramlarını tanımlamadığını belirtmiştir.

Kanunu'nun "suçları barışçıl gösterilere katılmak ya da gösterilerde taş atmak ya da lastik yakmak" olan "yüzlerce insana" uygulandığı bildirildi. Rapor, TCK Madde 220 ve 314 altında hüküm giyen yetişkin göstericilerin genellikle yedi ile 15 yıl arası hapis cezasına çarptırıldığını belirtiyor. "Silahlı örgüte üye olma" ve "örgüt adına suç işleme" suçlarına ek olarak, sanık ayrıca Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Kanunu'nu ihlal ettiği gerekçesiyle başka suçlarla da yüzleşiyor. Suçların toplamı, teorik olarak, sanığın 28 yıla kadar, birden fazla ihlal olması durumunda daha da fazla hapis cezası alması anlamına geliyor.

127 [168099823e \(coe.int\)](https://www.coe.int/turkey/raport/168099823e), para, 40.

128 *Ek olarak, Mahkeme'nin 15.09.2020 tarihli kararı Başvuru no 15064/12, Türkiye aleyhine Ragıp Zarakolu.*

129 *AİHM, 22 Aralık 2020, başvuru no. 14305/17, Türkiye aleyhine Selahattin Demirtaş para 277.*

130 CDL-AD(2016)002-e, Türk Ceza Kanunu'nun 216, 299, 301 ve 314'üncü Maddelerine Dair, Venedik Komisyonu'nun 106'ncı Genel Oturumunda kabul ettiği Görüş (Venedik 11-12 Mart 2016), bakınız [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2016\)002-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2016)002-e)

Söz konusu hükümlerin belirsiz formülasyonu ve Türk hakim ve savcılar tarafından çok geniş bir şekilde yorumlanabilir olması, zararsız faaliyetlere ve hata temel hakların uygulanmasına bile suç niteliği verilmesine olanak tanımaktadır.

12.1 ADALETE ERİŞİM ENGELLENİYOR. AVUKATLARA BASKI.

Temmuz 2016 sonrasında 615 avukat tutuklandı ve 1600 avukata terörle ilişkili suçlardan soruşturma açıldı. “Tutuklu Avukatlar İnisyatifi’ne” göre, şu ana dek 450 avukat toplamda 2786 yıl hapis cezasına çarptırıldı¹³¹. Tutuklanan avukatlar arasında on dört (eski veya mevcut) ilin baro başkanı vardı: Konya Barosu Başkanı Fevzi Kayacan, Trabzon Barosu Başkanı Orhan Öngöz, Siirt Barosu Başkanı Cemal Acar, Gümüşhane Barosu Başkanı İsmail Taştan tutuklandı ve yasa dışı bir şekilde görevden alındı. Dahası, Aksaray ve Kahramanmaraş Barosu başkanları Levent Bozkurt ve Vahit Bağcı, Yozgat Barosu eski başkanları Hacı İbiş ve Fahri Açıkgöz, kefaletle serbest bırakılmadan önce bir süre tutuklu kaldı¹³².

15 Eylül 2017’de, bir önceki gün yapılan ilk duruşmada 17 avukatın serbest bırakılmasına karar vermiş olan İstanbul 37’nci Ağır Ceza Mahkemesi, Çağdaş Hukukçular Derneği (ÇHD)¹³³ Başkanı Selçuk Kozağaçlı dahil 12 avukatın¹³⁴ yeniden tutuklanmasına karar verdi¹³⁵. Daha sonra Çağdaş Hukukçular Derneği’nden “terörle ilişkili” suçlarla yargılanan 14 avukat ağırlaştırılmış hapis cezasına çarptırıldı. Bu hükümler, 15 Eylül 2020’de Yargıtay tarafından onaylandı.¹³⁶

Eylül 2017’de yeniden tutuklanan on iki avukatın arasında olan Ebru Timtik, daha sonra adil yargılanma talebiyle 238 gün süren açlık grevinin ardından Silivri cezaevinde hayatını kaybetti¹³⁷. Ebru Timtik’in arkadaşları, o ve meslektaşı Aytaç Ünsal Temmuz 2020’de hastaneye sevk edildiğinde sadece 30 kilo ağırlığında olduğunu söyledi. Timtik’in ölümü, yine adil yargılanma talep eden ve Ebru Timtik’in müvekkili olan, açlık grevinin ardından Nisan 2020’de hayatını kaybeden müzik grubu Grup Yorum üyesi Helin Bölek’in¹³⁸ ve Mayıs 2020’de hayatını kaybeden İbrahim Gökçek’in¹³⁹ ve Mustafa Koçak’ın¹⁴⁰, ölümlerinin ardından gerçekleşti. Timtik’in destekçileri, İstanbul’un kuzeyinde bulunan bir mezarlığa “Ebru Timtik ölümsüzdür” ve “katil devlet hesap verecek” sloganlarıyla yaklaşırken, çevik kuvvetin biber gazı müdahalesine uğradı¹⁴¹.

Eren Keskin, çeşitli tehditlere ve baskılara maruz kalan başka bir öncü avukat

131 Tutuklu Avukatlar, Türkiye’de Avukatlara Toplu Soruşturma, 2016-2021, bakınız <https://arrestedlawyers.files.wordpress.com/2021/01/report-2016-2021.pdf>, sayfa 8.

132 Tutuklu Avukatlar, Türkiye’de Avukatlara Toplu Soruşturma, 2016-2021, a.g.e. sayfa 5.

133 ÇHD 1974’te kurulmuştur ve Demokrasi ve İnsan Hakları için Avrupa Avukatlar Birliği’nin (ELDH) bir üyesidir. Dernek, 15 Temmuz 2016 sonrası ilan edilen olağanüstü halde kanun hükmünde kararname ile kapatılmıştır.

134 Ahmet Mandacı, Aycan Çiçek, Aytaç Ünsal, Barkın Timtik, Behiç Aşçı, Ebru Timtik, Egin Gökoğlu, Naciye Demir, Özgür Yılmaz, Selçuk Kozağaçlı, Süleyman Gökten, ve Şükriye Erden.

135 Selçuk Kozağaçlı tutuklandı | Front Line Defenders

136 AKPM Avrupa Konseyi Üye Devletlerinin Yükümlülük ve Taahhütlerini Yerine Getirilmesine Dair Komite raporu (İzleme Komitesi), 19 Ekim 2020: Türkiye’deki siyasi ve sivil muhalefet üzerinde yeni baskılar: Avrupa Konseyi standartlarının acilen korunması gerekiyor.

137 Ebru Timtik 238 Günlük Açlık Grevinin Ardından Öldü (nypost.com)

138 Türk müzik grubu Grup Yorum üyesi Helin Bölek açlık grevinin ardından öldü | Ahval (ahvalnews.com)

139 Türk halk müziği sanatçısı ‘ölüm orucunu’ durdurduktan iki gün sonra öldü | Middle East Eye

140 Açlık grevindeki Mustafa Koçak Türkiye’de cezaevinde öldü | Ahval (ahvalnews.com)

141 Açlık grevindeki Türk avukat öldü — AB, adil yargılanmanın reddedildiğini belirtiyor | News | DW | 28.08.2020

ve insan hakları savunucusudur. Başta Kürt halkı, LGBTI topluluğu ve kadın hakları için yaklaşık otuz yıldır mücadele etmektedir. Şu anda İnsan Hakları Derneği'nin (İHD) eş başkanıdır. Yakın zamanda Türkiye Tribunal'a¹⁴² verdiği röportajında¹⁴³, hikayesini şöyle özetlemiştir: "Yıllarca tutuklandım, gözaltına alındım, saldırıya uğradım(...). Şu anda bana karşı açılan 122 ceza takibatı ve dava var. Aslında bu sayı 143'tü ama bazı dosyalar zamanla birleştirildi. Bunlar genel olarak Cumhurbaşkanı'na hakaret, silahlı terör örgütlerine üye olma, terör örgütü propagandası yapma, devletin güvenlik ve emniyet güçlerine hakaret gibi iddiaların olduğu davalar. Bu davaların pek çoğu devam ediyor ama toplamda 17 yıl 2 ay hapis cezasına çarptırıldığım bazı kararlar Yargıtay nezdinde kesinleşmek üzere. Ayrıca 450.000 Türk Lirası para cezasına çarptırıldım (yaklaşık 50.000 €)."

Ocak 2021'de, Diyarbakır Barosu eski başkanı Mehmet Emin Aktar, TCK Madde 314. Maddesine dyanılarak altı yıl üç ay hapis cezasına çarptırıldı¹⁴⁴.

Avukatların gözaltına alınması ve tutuklanması meslektaşları arasında bir korku atmosferi oluşturarak tutukluların kendilerine avukat bulmasını zorlaştırdı. Bazı avukatlar, özellikle PKK ya da Gülen hareketiyle bağlantıları oldukları iddia edilen şüphelilerin davalarını almakta tereddüt ettiğini, çünkü soruşturma dahil hükümet baskısından korktuklarını belirtti.

Özellikle hukuki yardım sağlayan avukatlar, işlerini yaparken büyük engellerle karşılaşılıyor ve gözaltı, tutuklanma ve soruşturma riski altında kalıyorlar. Avukatlar genellikle müvekkillerinin kimliği veya ilişkileri nedeniyle hedef alınıyor. Terör suçlarıyla suçlanan kişileri temsil eden avukatlar büyük ölçüde müvekkillerinin iddia konusu siyasi görüşleriyle ilişkilendiriliyor. Bu nedenle en sonunda kendilerini aynı veya müvekkillerinin suçlandığı diğer ilişkili suçlardan dolayı soruşturulurken buluyorlar.

Mart 2018'de yayınlanan bir raporda¹⁴⁵, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (OHCHR), "terör suçlarıyla suçlanan kişileri temsil eden avukatlara yapılan bir baskı biçimi tespit etmiştir." Uluslararası STK Freedom House, 2018 Dünyada Özgürlük adlı raporunda, "pek çok davada, terör suçlarıyla suçlanan kişilerin avukatlarının da tutuklandığını" doğrulamaktadır¹⁴⁶" Bu baskı modelinin adil yargılanma ve adalete erişim hakkının kullanılmasına büyük bir engel oluşturduğu barizdir.¹⁴⁷

Tutuklanan avukatlara yapılan iki ana suçlama, silahlı terör örgütü üyesi olmak ve silahlı terör örgütü kurmak ve yönetmektir¹⁴⁸. Ayrıca, ceza kanununun **314'üncü maddesi, Avukatlık Kanunu (1136 no'lu Kanun)** uyarınca avukatın,

142 TurkeyTribunal – Çünkü sessizlik, temel insan haklarının en büyük düşmanıdır

143 <https://www.youtube.com/watch?v=6lHDb1qkwcI>

144 Tutuklu Avukatlar, Türkiye'de Avukatlara Toplu Soruşturma, 2016-2021, a.g.e., sayfa 5.

145 Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, Türkiye'de olağanüstü halin insan haklarına etkisine dair rapor, Güney Doğu'ya dair güncelleme dahil, Ocak – Aralık 2017, par. 9.

146 USDOS 2019 raporu.

147 OHCHR, "Türkiye'de olağanüstü halin insan haklarına etkisine dair rapor, Güney Doğu'ya dair güncelleme dahil", para. 49-57. Ayrıca bakınız CAT/C/TUR/QPR/5, para. 17; bakınız https://www.ohchr.org/Documents/Countries/TR/2018-03-19_Second_OHCHR_Turkey_Report.pdf

148 Yeni Rapor: Türkiye'de Avukatlara Toplu Baskı – Tutuklanan Avukatlar İnisyatifi

Adalet Bakanı'nın izni olmadan soruşturulabileceği "suçüstü"¹⁴⁹ halinin keyfi yorumlanmasına bir temel oluşturmuştur¹⁵⁰.

Avukatlara yapılan baskının uluslararası savunma hakları standartlarına aykırı olduğunu belirtmeye gerek yoktur. Uluslararası hukuka göre, suçlanan kişinin avukatı ile görüşme hakkına göre ve adil yargılanma hakkının bir parçası olarak¹⁵¹ avukatına anında erişme imkanı olmalıdır¹⁵². Bu erişim, şüpheli için, kötü muamele, zorla kendi aleyhine tanıklık etme ve "itiraf" ve diğer hak ihlallerini önleyen bir tedbir görevi görür¹⁵³.

Bu bağlamda, BM Avukatların Rolüne Dair Temel Prensipler'e göre, hükümetlerin avukatların: "(a) hiçbir baskı, engelleme, taciz veya uygunsuz bir müdahaleyle karşılaşmadan tüm mesleki işlevlerini yerine getirmelerini; (b) yurt içinde ve yurt dışında serbestçe seyahat etme ve müvekkileriyle görüşebilmelerini; ve (c) kabul görmüş meslek ahlak kurallarına, görevlerine, standartlarına uygun faaliyette buldukları için kovuşturma veya idari, ekonomik veya başka bir yaptırımla sorun yaşamamalarını veya tehditle karşılaşmamalarını sağlar". Bu koruma tedbirleri, müvekkillere etkili bir hukuki yardım sağlanmasında büyük önem taşır¹⁵⁴.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin R(2000) 21 no'lu Tavsiye Kararı, "avukatların mesleklerini serbestçe icra etmelerini ilerletmek, korumak ve saygınlığını arttırmak için ve herhangi bir ayrımcılık ve uygunsuz müdahale gerek otorite gerekse kamu tarafından yapılmadan, özellikle de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi göz önünde bulundurarak" Devletlerin tüm gerekli önlemleri almakla yükümlü olduğunu belirtmektedir.¹⁵⁵

12.2 ADALETE ERİŞİM ENGELLENİYOR İNSAN HAKLARI SAVUNUCULARINA BASKI

Hükümet, avukatların dışında, çok sayıda aktivisti tutukladıktan ya da dernek veya örgütlerini kapattıktan sonra, sivil ve ulusal ve uluslararası STK'lardan insan hakları savunucularını hedefine aldı. Toplumda damgalama ve gösteri ve diğer toplantıların yeniden yasaklanması, temel hak ve hürriyetler için çalışan örgütlerin faaliyet alanını iyice daralttı. Sivil toplum örgütlerinin haritası önemli ölçüde değişmeye başladı ve hükümet yanlısı örgütlerin rolünde gözle görülür bir artış oldu¹⁵⁶.

Kanun hükmünde kararnamelere dayanarak 1400'den fazla dernek kapatıldı. Bu dernekler, çocuk hakları, kadın hakları, kültürel haklar ve mağdur

149 Bu ilkenin yanlış yorumlanması açısından, avukatların tutukluluğa tabi olma durumları hâkim ve savcılarinkinden farklı değildir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) Alparslan Altan v. Türkiye (16 Nisan 2019 tarihli karar, başvuru no. 12778/17) ve Baş v. Türkiye, (3 Mart 2020 tarihli karar, başvuru no. 66448/18) , bu konuyu ayrıntılandırmış ve in flagrante delicto'nun yorumunun keyfi olduğu ve Sözleşme'yi açık bir şekilde ihlal ettiği sonucuna varmıştır (bkz. aşağıdaki bölüm 13.3).

150 <https://arrestedlawyers.files.wordpress.com/2021/01/report-2016-2021.pdf>

151 AİHM, 27.11.2018 tarihli karar, başvuru no. 36391/02, Türkiye aleyhine Salduz, para. 54-55.

152 BM Avukatların Rolüne Dair Temel Prensipler, prensip 1.

153 IcJ raporu, sf. 40.

154 BM Avukatların Rolüne Dair Temel Prensipler, prensip 16(b), 22.

155 BM İnsan Hakları Konseyi, Genel Yorum No. 31, Devlet Partilerinin Sözleşmeye Göre Genel Yükümlülükleri, CCPR/C/21/Rev. 1/Add. 13, 26 Mayıs 2004, para. 8; AİHM, 28 Ekim 1998 tarihli karar, başvuru No. 23452/94, Birleşik Krallık aleyhine Osman.

156 EC 2020 raporu, sf. 14.

hakları gibi geniş bir alanda faaliyet gösteriyordu. 358'i, davalarının yeniden incelenmesinin ardından yeniden açıldı¹⁵⁷.

Hak savunmaya dayanan pek çok dernek, olağanüstü hal tedbirleri kapsamında kapalı kaldı ve müsaderelerde hiçbir yasal çözüm sunulmadı¹⁵⁸.

İnsan haklarının korunması faaliyetleriyle bilinen STK'ların temsilcilerine karşı özellikle dava ve soruşturma açıldığı belliydi.

İHD (İnsan Hakları Derneği), Haziran 2019 itibarıyla, kuruluşlarından bu yana üyelerine toplamda 5000'den fazla dava açıldığını, çoğunun terör ve hakaret suçuyla ilgili olduğunu bildirdi. İHD ayrıca il şube yöneticilerinin cezaevinde olduğunu belirtti¹⁵⁹.

TİHV (Türkiye İnsan Hakları Vakfı), kurucuları ve üyelerine 30 ayrı kamu davası açıldığını bildirdi. İnsan hakları örgütlerinin çok sayıda lideri ve üyesinin taciz edilmesi, tutuklanması ve gözaltına alınması bazı örgütlerin ofislerini kapatmasıyla ve faaliyetlerinin engellenmesiyle ve insan hakları savunucularının otosansür yapmasıyla sonuçlandı¹⁶⁰.

Terör örgütüyle bağlantılı oldukları iddiasıyla Büyükkada'da toplantı yapan 11 insan hakları savunucusunun olduğu bir grup aleyhine dava açıldı. Aralarında Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi eski müdürü ve İdil Eser'in de bulunduğu dört kişi, Temmuz 2020'de hüküm giydi¹⁶¹.

Taner Kılıç ve Osman Kavala'ya yapılan eziyet, özel bir sembolik değere sahiptir.

Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi eski başkanı Taner Kılıç, "terör örgütü üyeliğinden" altı yıl üç ay hapis cezasına çarptırıldı. Aktivistler, Gezi gösterilerinde protestoculara yapılan suçlamanın bir benzeri olarak, "toplumda kaosa" yol açmaya çalışmakla suçlandı. "Bu, bir zorbalıktır. Asılsız iddialar. Delil yok. Üç yıllık davanın ardından Taner Kılıç'a terör örgütü üyeliği hükmü verildi",

157 EC 2020 raporu, sf. 17.

158 EC 2020 raporu, sf. 14.

159 USDOS 2019 raporu.

160 USDOS 2019 raporu.

161 EC 2020 raporu, sf. 31

Af Örgütü'nün kıdemli Türkiye araştırmacısı Andrew Gardner'ın tweet'i¹⁶².

Öncü bir yardımsever ve sivil toplum lideri olan Osman Kavala, 2013'teki Gezi Parkı protestolarına katıldığı için "hükümeti devirmeye teşebbüs" suçlamalarıyla 2017'de tutuklandı. Hükümet ayrıca, içlerinde insan hakları aktivistleri ve akademisyenlerin olduğu, Kavala'yla uzaktan bağlantısı olan 15 diğer kişi hakkında soruşturma başlattı. Yerel ve uluslararası insan hakları grupları tutuklamaları ve davaları siyasi güdümlü olmakla ve delilsel dayanaklara sahip olmamakla eleştirdi¹⁶³. Haziran 2019'da, Osman Kavala ve diğer 15 sivil toplum kuruluşu üyesi aleyhine duruşma başladı. Anayasa Mahkemesi Osman Kavala'nın duruşma öncesi tutukluluk halini sonlandırma başvurusunu Mayıs 2019'da reddetse de AİHM kendisinin Aralık 2019'da derhal serbest bırakılmasına hükmetti. Şubat 2020'de yerel mahkeme yurtdışında olmayan sanıkları beraat ettirdi ve Osman Kavala'nın serbest kalmasına karar verdi. Ancak, sadece birkaç saat sonra, güvenilir gerekçelere dayanmadan, 2016'daki darbe girişimiyle ilgili başka bir soruşturma kapsamında yeniden tutuklandı.¹⁶⁴

Avukatlara ve derneklere bağlı veya bireysel insan hakları savunucularına yapılan eziyet, insan haklarının ihlal edildiği pek çok davada çözüme erişimi büyük ölçüde kısıtladı.

12.3 ADALETE ERİŞİM ENGELLENİYOR

SAVUNMANIN KARŞISINDA, ÖZELLİKLE TERÖRLE MÜCADELE DAVALARINDA AŞILAMAZ ENGELLER

Kanun hükmünde kararname savcılara avukat-müvekkil önceliğini askıya alma ve avukatın tutuklulara erişimini beş güne kadar reddetme¹⁶⁵ - daha sonra 24 saate düşürüldü¹⁶⁶-; suçlanan kişiler ve yasal vekilleri arasındaki iletişimi gözlemleme ve kaydetme, sanığın avukata verdiği belgelere el koyma ve sanık ve avukatının görüşmesi için gün ve saat kısıtlaması koyma hakkı verdi. 667 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 6.1'inci Maddesi, avukatın savunma yapma hakkını bile kaldırmayı sağlıyordu¹⁶⁷.

Ömer Kavili davasında olduğu gibi bazı davalarda avukatlık yapma yasağı yetkisi, avukatın özel bir davadaki savunma vekilliğini yasaklamak yerine genel ve kalıcı olarak avukatlık yapma yasağı getiren sulh ceza hakimliğince suistimal edilmiştir¹⁶⁸. İnsan Hakları Ortak Platformu, avukata 24 saat erişim

162 Eski Af Örgütü Türkiye liderleri terör suçlarından hüküm giydiler | TheGuardian

163 USDOS 2019 raporu.

164 EC 2020 raporu, sf. 31.

165 668 sayılı, 28 Temmuz 2016 tarihli Kanun Hükmünde Kararname.

166 684 sayılı, 23 Haziran 2017 tarihli Kanun Hükmünde Kararname.

167 "Yapılan soruşturmalarda kapsamında, 4 Aralık 2004 tarihli 5271 sayılı Ceza Usul Kanunu'nun 149'uncu Maddesi'ne göre seçilen veya aynı kanunun 150'nci Maddesi'ne göre atanmış savunma vekili, bu Madde'de sıralanan suçlar nedeniyle kendisi nezdinde soruşturma veya kovuşturma yapıyorsa, avukatlık yapma yasağı getirilebilir. Sulh Ceza Mahkemesi, savcının avukatlık yapma yasağı talebi hakkında gecikmeksizin bir karar vermelidir. Avukatlık yapma yasağı kararı sanık için derhal uygulanmalı ve ilgili Baro Başkanlığı ile görüşülerek yeni bir vekil atanmalıdır."

168 Venedik Komisyonu, Görüş No. 852/2016, sf. 19. 2016/5120 M. davasında, İstanbul 2'nci Sulh Ceza Hakimliği Sayın Ömer Kavili'nin avukatlık yapma hakkının kalmadığına karar vermiştir. Karar ilk olarak Sayın Kavili'nin "FETÖ/PYD silahlı terör örgütü üyesi olmakla" suçlanan beş kişinin avukatlığını yaptığını açıklamaktadır. Avukatlık yapma yasağını meşrulaştırma nokta, "Başsavcılığımızda 2014/104753 ve 2016/7933 no'lu soruşturma dosyalarının bulunmasıdır." Kararda, bu dosyaların kime yönlendirildiği bile belli değildir (Hükümet Görüşü, Sayın Kavili'ye açıldığını açıklamaktadır) ve dosyaların

kısıtlamasının da keyfi olarak uygulandığını bildirmiştir. İHD, terörle mücadele davalarında, yetkililerin, kanunda öngörüldüğü gibi, ilk 24 saatte genellikle savunma avukatlarını tutuklamanın detaylarına dair bilgilendirmediğini belirtmiştir. Ayrıca, avukatların müvekkillerinin dava dosyalarına erişiminin haftalarca ya da aylarca engellenerek iddianame hazırlama sürelerinin uzatıldığı ve müvekkillerini savunmaları engellendiği bildirilmiştir¹⁶⁹.

Nisan 2019'da İnsan Hakları İzleme Örgütü terörle mücadele davalarında şüphelilerin güvenlik güçlerince sorgusu yapılana dek avukatlarına erişiminin reddedildiğini bildirmiştir¹⁷⁰.

12.4. SAVUNMANIN KARŞISINDA, ÖZELLİKLE TERÖRLE MÜCADELE DAVALARINDA, AŞILAMAZ ENGELLER

DELİL YETERSİZLİĞİ, TUTUKLAMALARI VE HÜKÜMLERİ ARTIRIYOR

Kanun hükmünde kararname, savunma hakkına ek kısıtlamalar getirdi.¹⁷¹

Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi, tutuklanan ve gözaltında tutulan çok sayıda kişinin dosyalarına erişmeden iddianame beklemesi konusunda son derece endişeli olduğunu belirtti¹⁷².

667 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, dava dosyasına göre, duruşma yapılmadan tutuklama yetkisi verdi.¹⁷³

AB 2020 raporuna göre iddianameler genellikle güvenilir delillere dayanmayan iddiaları yansıtmaktadır. Delil ve iddia konusu suç arasında bağlantı kurulmaması, ciddi endişe uyandıran unsurlardan bazılarıdır. Bazı davalarda, savunmanın sunduğu deliller mahkeme değerlendirilmesine dahil edilmemiştir. Pek çok davada adalete erişim ve savunma hakkı, gizlilik gerekçeleriyle kısıtlanmıştır. Aynı zamanda, soruşturma dosyaları medyaya yansıtılmaya devam edilmiş ve sonucunda bazı davalar için lekeleme kampanyası başlatılmış ve masumiyet karinesi ihlal edilmiştir¹⁷⁴.

Türk hakim ve savcılarını ilgilendiren pek çok davada, ulusal yargı mercileri Ceza Kanunu Madde 314/1 ve 314/2'de belirtilen suçları geniş yorumlamalarla dikkate almıştır. Venedik Komisyonu'nun 15 Mart 2016 tarihli Görüşü'nde gözlemlendiği gibi, yerel mahkemeler kişinin bir silahlı örgüte üye olduğuna genellikle zayıf delillere dayanarak karar verme eğilimi göstermiştir¹⁷⁵. HSYK

içeriğine dair herhangi bir gösterge yoktur. Savcıya göre bir dosyanın var olması, kararların liyakatle meşrulaştırılması için yeterlidir. Ayrıca, Madde 6.1g'de görüldüğü gibi, avukatın savunma vekili olarak çalışma yasağını özel bir dava nezdinde yasaklamak yerine, sulh hakimi genel ve daimi olarak avukatlık yapma yasağı getirmiştir. Böyle şiddetli bir tedbirin meşruluğuna dayanak aramanın hiçbir anlamı yoktur. Hükümet Görüşü, "Türk Ceza Kanunu'nun İkinci Cildi Dördüncü Bölümü'nde sıralanan, Devlet'in güvenliği, Anayasal düzen ve bu düzenin işleyişine karşı işlenen suçların aynı zamanda 'avukatlık mesleğine kabul edilmeye engel durumlar' adlı 5'inci Madde uyarınca avukatlığa engel durum yaratan suçlar arasında olduğunu" ve "Bu yetkinin yalnızca ceza mahkemelerinin konusu olduğunu, avukatların hukuk mahkemelerinde mesleklerini yapmalarında bir kısıtlama olmadığını, Söz konusu suçlardan kendisine soruşturma açılmış avukatın avukatlık yapma hakkının otomatik olarak yasaklanmayacağı ve gerektiği takdirde her bir dosya için ayrı delil değerlendirmesine müteakip karar verileceğini," ısrarla belirtmektedir. Uygulamada, en azından söz konusu vakada, sulh hakimlikleri bu sınırları uygulamıyor gibi görünmektedir.

169 USDOS 2019 raporu.

170 USDOS 2019 raporu.

171 EC 2020 raporu, sf. 6.

172 25 Nisan 2017 tarihli Meclis tartışması (12'nci Oturum), Avrupa Konseyi Üye Devletlerinin Yükümlülük ve Taahhütlerini Yerine Getirilmesine Dair Komite raporu, a.g.e.

173 Venedik Komisyonu, Görüş No. 852/2016, sf. 19.

174 EC 2020 raporu, sf. 25.

175 CDL-AD(2016)002-e, Türk Ceza Kanunu'nun 216, 299, 301 ve 314'üncü Maddelerine Dair Venedik Komisyo-

2014 seçimlerinde oy kullanma veya seçimlerde bireysel adayları destekleme haklarının kullanılması, YARSAV yönetim kurulu üyesi olmak veya Adalet Bakanlığı'nda yüksek konumlarda çalışmış olmak ve hatta bir telefon uygulaması kullanmak bile sanığın bir silahlı örgütle bağlantısı olduğuna dair yeterli bir delil olarak görülüyordu. Yerel mahkemeler, Yargıtay'ın içtihadını değerlendirmeye katmıyordu, buna göre bir terör örgütüne üye olmak, örgütün yapısı dahilinde "sürekli, çeşitli ve yoğun" bir faaliyet içinde olduğuna dair delil olmasını gerektiriyordu.

Özellikle milli güvenlik davalarında gizli tanıklar sık sık kullanılıyordu.¹⁷⁶ Avukatlar sanıkların mahkemedeki gizli tanıklara çapraz sorgu yapma karşı çıkma erişimi ya da olanağı yoktu.¹⁷⁷

OHCHR Özel Raportörü'nün kaleme alıp yayınladığı bir mektupta¹⁷⁸ Terörle Mücadele Kanunu'nun sanığın savunmasını sunma hakkını baltaladığı bir kez daha dile getirilmiştir. Söz konusu mektupta, Terörle Mücadele Kanunu'nun 14'üncü Maddesi, sanık aleyhine bilgi veren tanığın kimlik bilgilerinin açıklanma gerekliliği olmadığını öngördüğünden eleştirilmiştir. Bu, Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 14(3)(e) maddesinde güvence edilen sanık haklarına açıkça aykırıdır.

12.5 ADALETE ERİŞİM ENGELLENİYOR

ADİL VE AÇIK YARGILANMA HAKKININ ENGELLENMESİ

Adil ve açık yargılanma hakkı, Türk Anayasası tarafından korunmaktadır.

Baro birlikleri ve İHD, yürütmenin yargı üzerinde artan müdahalelerinin ve hükümetin olağanüstü hal hükümleriyle attığı adımların bu hakkı büyük bir tehlikeye attığını bildirmektedir¹⁷⁹.

Kanun, sanıklara masumiyet karinesi ve duruşmada bulunma hakkını verse de ses getiren birkaç davada şahsen orada olmak yerine hapisneden video konferans ile bağlanan sanıklar gitgide artmıştır.¹⁸⁰ Güneydoğu'daki kişiler de artan bir sayıyla, iddia konusu suçun işlendiği yerden uzakta bulunan cezaevleri veya gözaltı merkezlerinde tutulmuş ve duruşmalarına video bağlantı sistemleriyle katılmışlardır. Bazı insan hakları örgütleri, video bağlantısının koptuğu söylendiğinde duruşmaların bazen sanık yokken devam ettiğini bildirmiştir¹⁸¹.

nu'nun 106'ıncı Genel Oturumunda kabul ettiği Görüş (Venedik 11-12 Mart 2016), bakınız: [https://www.venice.coe.int/web-forms/documents/?pdf=CDL-AD\(2016\)002-e](https://www.venice.coe.int/web-forms/documents/?pdf=CDL-AD(2016)002-e)

176 USDOS 2019 raporu. Örneğin, bir mahkeme, Baran Barış Korkmaz adlı bir üniversite öğrencisini, gizli tanıkların ifadesine dayanarak, yasa dışı bir örgüte üye olduğu gerekçesiyle 59 yıl hapis cezasına çarptırdı. Diyarbakır Polisi, mahkeme gizli tanıkla ilgili bilgi talep ettiğinde mahkeme belgelerinde takma adla belirtilen gizli tanığa dair hiçbir bilgisinin olmadığını belirtti.

177 USDOS 2019 raporu.

178 Düşünce ve ifade özgürlüğünün korunması ve geliştirilmesine ilişkin Özel Raportörün terörle mücadele şartları (Fi-onnualaNíAoláin); Keyfi Tutuklama Üzerine Çalışan Grup (Başkan Yardımcısı ElinaSteinerte); düşünce ve ifade özgürlüğünün korunması ve geliştirilmesine ilişkin Özel Raportör (IreneKhan); barışçıl toplanma ve dernek kurma özgürlüğüne ilişkin Özel Raportör, (ClementNyaletsossiVoule); insan hakları savunucularının durumuna ilişkin Raportör (Mary Lawlor); ve hakim ve avukatların özgürlüğüne ilişkin Özel Raportör (Diego García-Sayán); Bakınız:

<https://spcommreports.ohchr.org/TMResultsBase/DownloadPublicCommunicationFile?gId=25482>

179 USDOS 2019 raporu.

180 USDOS 2019 raporu.

181 USDOS 2019 raporu.

Mahkeme salonu süreçleri, kural olarak, sanıkların çocuk olduğu duruşmalar dışında, halka açık yapılıdır. Devlet, “devlete karşı işlenen suçlar”¹⁸² gibi güvenlik konularıyla ilgili duruşma ve davalarda salonların kapatılmasına izin veren bir maddeyi gitgide daha çok kullanmıştır. İddianame, dava özeti, karar ve diğer mahkeme metinlerini içeren mahkeme dosyalarının davanın tarafları dışında herkese kapalı olması, gazeteciler ve gözlem grupları dahil olmak üzere kamuoyunun davanın ilerleyişi ve sonuçlarından haberdar olmasını zorlaştırmıştır. Siyasi bakımdan hassas olan bazı davalarda hakimler davaya erişimi sadece Türk avukatlarıyla kısıtlamış, bazı davaların yerel veya uluslararası gruplarca gözlenme imkanını sınırlandırmıştır.

12.6 ADALETE ERİŞİM ENGELLENİYOR

DURUŞMA ÖNCESİ TUTUKLULUK SÜRECİNİN KÖTÜYE KULLANILMASI

Hukukun üstünlüğünü savunanlar, duruşma öncesi tutukluluk halinin¹⁸³ özellikle siyasi güdümlü terör suçlamalarını içeren davalarda, büyük ölçekte kullanılmasının bir çeşit kısaltılmış ceza haline geldiğini belirtti. İnsan Hakları İzleme Örgütü’ne göre, cezaevi nüfusunun beşte biri (yaklaşık olarak 250.000 tutuklunun 50.000’i), terörle ilişkili suçlarla suçlandı veya hüküm giydi¹⁸⁴.

Uluslararası standartlar ve AIHM içtihatlarına göre ulusal hukuka uygun olsa dahi, iç hukuk ilgili davada tutukluluk sürecini aşırı uzatıyorsa, hürriyeti kısıtlamak meşru görülemez¹⁸⁵. Bu nedenle, tutukluluk süreci, kamu menfaati için kati surette uygulanması gereken koşullarla sınırlı olmalı ancak tutukluluk devam ettiği sürece, kamu menfaatinin, masumiyet karinesi dahil olmamak üzere, kişi hürriyetine saygı kuralından daha önemli olduğuna dair yeterli ve özgün gerekçelerle meşru kılınmalıdır.

Kanun hükmünde kararname dahilinde yetkililer bir kişiyi hiçbir suçlama olmadan 14 güne kadar gözaltında bulundurabiliyordu. 2018’de kabul edilen terörle mücadele mevzuatı kapsamında, hükümet bir şüpheliyi hiçbir suçlama olmadan (veya hakim karşısına çıkmadan) “bireysel” suçlar nedeniyle 48, “toplu” suçlar nedeniyle 96 saat gözaltında tutabilmektedir. Bu süreler, hakim onayıyla iki kat uzatılabilir, “bireysel” suçlar için altı gün, “toplu” suçlar için 12 güne kadar çıkarılabilir. Bu, gözaltına dair uluslararası standarda aykırıdır. Sözleşme’nin 5’inci maddesiyle sağlanan koruma, burada da bağlayıcıdır. AIHM, Devlet menfaatlerini korumanın yasal bir hedef olduğunu ancak bunun yargı denetiminin yeterince hızlı olmamasını meşrulaştırmadığını belirtmektedir¹⁸⁶.

182 USDOS 2019 raporu.

183 Tazyik hapsi bağlamında genel olarak, polisin gözaltına almasının ardından yapılan tutuklama ve (ECHR mad. 5.1.) yargı kararının ardından yapılan ve kişinin gözaltında tutulmasını gerektiren tutuklama arasında bir ayırım yapılabilir diğer yandan, (ECHR mad. 5.3. ECHR).

184 USDOS 2019 raporu.

185 AIHM, İspanya Aleyhine Scott., 18 Aralık 1996 tarihli karar.

186 AIHM, 12 Aralık 1996 tarihli karar, başvuru no 21987/93, Türkiye aleyhine Aksoy para. 66. “Mahkeme, Birleşik Krallık aleyhine Brogan ve Diğerleri davasında (29 Kasım 1988 tarihli, Series A no. 145-B no’lu karar, sf. 33, para. 62), yargı denetimi olmadan dört gün altı saatlik gözaltı süresinin Madde 5 para. 3’ün izin verdiği süre bakımından sıkı kısıtlamaların

İnsan hakları örgütleri, kişileri herhangi bir suçlama olmadan 12 güne kadar gözaltında bulundurmanın kötü muamele ve işkence riskini artırdığına dair endişelerini dile getirmiştir. Yabancı vatandaşlar dahil pek çok kişinin resmi suçlamaları bekleyerek 12 gün gözaltında tutulduğuna dair pek çok ifade bulunmaktadır. Örneğin, çocuk hakları aktivisti Yiğit Aksakoğlu, savcılar kendisini 2013 Gezi Parkı protestolarını içeren daha büyük bir iddianameye dahil edene dek dört ay hiçbir suçlama olmadan gözaltında kalmıştır. Medya raporlarına göre sadece 2019 yılında 50.000’den fazla kişi hakkında tutuklama kararı verilmiştir¹⁸⁷.

Olağanüstü hal öncesinde duruşma bekleyen veya duruşma sürecinde olan tutukluların 30 günde bir hakimden önce avukatıyla bire bir görüşüp duruşma esnasında serbest kalıp kalınmayacağını değerlendirme hakkı vardı. Temmuz 2018’de kabul edilen bir kanuna göre, bire bir görüşmeler 90 günde bir olmuş, 30 günlük değerlendirmelerse yerini hakimın dosyayı değerlendirmesine bırakmıştır¹⁸⁸. Baro birlikleri kanunun bu kısmının izhar emrine aykırı olduğunu ve sanık hakim tarafından düzenli olarak görülemeyeceği için suistimal riskini artırdığını belirtmiştir¹⁸⁹.

Duruşmalar bazen iddianameden yıllar sonra başlar ve temyizın sonuca ulaşması yıllar sürebilir¹⁹⁰. Bu uygulama, sanığın tutuklanması durumunda savcıların davayı mahkemeye taşıması hususuna özel bir önem veren ve tutuklanan kişinin¹⁹¹ davaya öncelik verilmesine ve hızla gerçekleştirilmesine hakkı olduğunu belirten Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi madde 5§3’e aykırıdır. Bu bakımdan, AİHM duruşma öncesi tutukluluk sürecinin makul bir süreyi geçmemesini öngörmüştür¹⁹².

İnsan hakları ihlalleri iddialarının olduğu davalarda ve duruşma öncesi tutukluluk süresinin uzun olduğu davalarda tutukluların, ceza davaları sürerken, çözüm için Anayasa Mahkemesi’ne doğrudan başvurma hakkı vardır. Ancak, Anayasa Mahkemesi’nde birikmiş olan davalar süreci yavaşlatmakta, hızlı bir çözümü engellemektedir¹⁹³.

Yürütmenin ‘sulh ceza hakimlerinin’ kararları, yargıları ve uygulamaları üzerindeki hissedilen nüfuzu, ciddi endişeler doğurmaya devam etmiştir. Sulh ceza hakimlikleri, 28 Haziran 2014’te yürürlüğe giren 6545 sayılı Kanun’la kurulmuştur. Bu mahkemelerin özellikle, arama emri çıkarma, bireyleri

---

dışına çıktığını hatırlamıştır (mad. 5-3). Sayın Aksoy’un hakim veya başka bir yargı görevlisinin karşısına çıkarılmadan on dört gün ya da daha uzun süre gözaltında bulundurulmasının “hızlılık” şartını ihlal ettiği açıktır.”

187 USDOS 2019 raporu.

188 Tutuklanan kişinin suç işlediğine dair güçlü bir şüphenin olması, tutukluluğun sürdürülmesinin yasallığı için olmazsa olmaz bir koşuldur. Ancak bu, belli bir süre geçtikten sonra, özgürlüğün kısıtlanmasının yasallığının sürmesi için yeterli olmayacak, başka nedenler gerekecektir.

189 USDOS 2019 raporu.

190 USDOS 2019 raporu.

191 AİHM, 26 Haziran 1991 tarihli karar, başvuru no.12369/86,Fransa aleyhine Letellier, para 35; 27 Ağustos 1992 tarihli karar, başvuru No 12850/87, Fransa aleyhine Tomasi, para 84; 27 Kasım 1991 tarihli karar, başvuru no. 12325/86 ve14992/89, Fransa aleyhineKemmache, para 45.

192 Örnek olarak, Mahkeme iki buçuk ile neredeyse beş yıl arası sürmüş, duruşma öncesi aşırı uzun tutukluluk süreleri tespit etmiştir AİHM, 25 Nisan 2000 tarihli karar, başvuru no.31315/96,Çek Cumhuriyeti aleyhine Punzelt; 6 Kasım 2003 tarihli karar, başvuru no. 60851/00, İtalya aleyhine Pantano

193 USDOS 2019 raporu.

tutuklama, web sitelerini engelleme veya önemli finansal sonuçlar doğuran mal varlığına el koyma gibi geniş yetkilerinin olmasıyla ve kararlarının daha üst bir organ tarafından¹⁹⁴değil başka bir tek hakimli kurum tarafından denetlenmesiyle ilgili endişeler bulunmaktadır. Kararları gitgide Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarıyla ters düşmekte ve yeterli seviyede bireyselleştirilmiş gerekçeye dayandırılmamaktadır¹⁹⁵.

Ceza adaleti sisteminin bu yetersizliği (bireysel başvuru şikayeti bakımından Anayasa Mahkemesi dahil), gazeteci ve medya mensuplarının tutuklanmasında özellikle açığa çıkmaktadır. Ceza adaleti sistemi, terör ve devlet görevlilerine hakaret ve/veya devlet ve hükümete karşı suç işleme iddiaları gibi çok sayıda suçlamayla gazetecilerin soruşturulmasına ve hapis cezasına çarptırılmasına izin vermeye devam etmiştir. İddianameler genelde iddia edilen suçla doğrudan ve güvenilir bağlantılar kuramamış ve bazı ses getiren davalarda sanıkların verdiği ifadeler mahkemece dikkate alınmamıştır¹⁹⁶. AB'ye göre, 2020'de hala 120 gazeteci cezaevine bulunmaktaydı. Gazetecilerin ve medya örgütlerinin işleri nedeniyle tehdit edilmesi ve fiziksel saldırıya uğraması, darbe girişiminden günümüze dek devam etmiştir.

Bu noktada, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi'nin Keyfi Tutuklamalar Çalışma Grubu (WGAD), yakın tarihli Görüşü'nde, aşağıdaki görüşü¹⁹⁷ açıklamıştır:

“Son üç yılda, WGAD, Türkiye'deki keyfi tutuklamalarla ilgili kendisine taşınan dava sayısında önemli bir artış olduğunu tespit etmiştir. WGAD, bu davaların hepsinin izlediği sürece dair endişelerini açıklamakta ve belli şartlar altında, yaygın ve sistematik hapis cezası veya uluslararası hukuk ihlal edilerek özgürlüğün başka yollarla şiddetli bir şekilde kısıtlanmasının insanlığa karşı suç teşkil edebileceğini hatırlatmaktadır”.

13. YARGISAL ÇÖZÜMLERİN ETKİSİZLİĞİ.

13.1 TUTUKLANANLARIN SERBEST BIRAKILMA KARARLARININ UYGULANMAMASI.

Yürütme ve yasama organlarının temsilcileri, şüphelilerin masumiyet karinesini hiçe sayarak, devam eden davalar hakkında kamuoyuna açık yorumlar yapmaya devam etmiştir.

Gazeteciler, İHS, siyasetçilerin dahil olduğu öne çıkan sanıkların lehine

194 Venedik Komisyonu, Görüş No. 852/2016, sayfa 14. Bu noktada, Venedik Komisyonu şu sonuca varmıştır: “Temyiz mahkemesine başvuruda bulunmak, genel bir insan hakkı değildir. Ancak, daha üst bir genel yargı mahkemesine başvuramamak, yüksek mahkemenin tehlikelerine dair yukarıda belirtilen zorlukları şiddetlendirmekte ve çoğu Avrupa ülkesinde bulunan bağımsız bir üst mahkemeye yapılacak başvurunun emniyet ağını ortadan kaldırmaktadır. Venedik Komisyonu, Türk Ceza Kanunu'nun 216, 299, 301 ve 314'üncü Maddeleri'ne dair Görüşü'nde, yüksek mahkemelerin yol göstermesinin alt mahkemelerin içtihatlarında insan hakları standartlarının yorumlanması ve uygulanması için çok önemli olduğunu vurgulamıştır. Yüksek mahkemeye başvuru sürecinin ilgili taraflara aynı düzeydeki bir hakimliğe başvuru sürecine kıyasla daha iyi güvenceler sağlayacağı açıktır.”

195 Venedik Komisyonu, Görüş No. 852/2016, sf. 18. Venedik Komisyonu'nun “İnternet ortamında yapılan yayınların düzenlenmesi ve bu yayınlar yoluyla işlenen suçlarla mücadele edilmesi hakkında 5651 sayılı Kanun'a (“İnternet Kanunu”) dair Görüşü'nde belirtmiş olduğu gibi, “Venedik Komisyonu'nun Ankara'daki toplantılarda gözlemlediği bazı sulh hakimliği kararları, ifade özgürlüğü hakkına müdahaleyi meşrulaştıracak hiçbir etken ve sebep sunmamaktadır. Venedik Komisyonu'nun elinde, hakimlik kararlarına dair yeterince örnek bulunmamaktadır. Bununla birlikte, hem Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Madde 10 uyarınca orantılılık ilkesini gözetmek hem de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Madde 6 uyarınca adil yargılanma şartlarını yerine getirmek için, mahkeme kararı sebeplerinin ifade edilmesinin hayati önemini yine vurgulamaktadır.”

196 EC 2020 raporu, sf. 34.

197 A/HRC/WGAD/2020/51), paragraf 102

verilen mahkeme kararları hemen başka veya aynı mahkeme tarafından, bazı durumlarda Yürütme'nin yaptığı yorumlardan sonra bozulmuştur¹⁹⁸.

Güvenilir bilgi kaynaklarından gelen bazı örnekler aşağıda verilmiştir.

- Gülen hareketine üye oldukları suçlamasıyla 10 aylık bir tutukluluk sürecinin ardından 1 Nisan 2017'de İstanbul 25'inci Ağır Ceza Mahkemesi tarafından serbest bırakılan yirmi bir gazeteci, Silivri Cezaevi'nin çıkış kapısında yeniden tutuklandı. Tutuklanmalarının nedeni bir savcının serbest bırakılmaları aleyhine başvuru bulunması ve hızlı bir şekilde yeni bir soruşturmanın başlatılmasıydı. Serbest bırakma kararları açıklandığında, gazetecilerin dahil olduğu hükümet yanlısı figürler hırsla hemen bir sosyal medya kampanyası başlatarak o gazetecilerin yeniden tutuklanmasını talep etti¹⁹⁹.
- Ayhan Bilgen (Eylül 2017)²⁰⁰, Nursel Aydoğan (Mayıs 2017)²⁰¹, Ferhat Encü (Şubat 2017)²⁰², Besime Konca'nın²⁰³ (Mayıs 2017) aralarında bulunduğu çok sayıda Kürt milletvekili, mahkemece serbest bırakıldıktan kısa süre sonra yeniden tutuklandı.
- Öncü bir gazeteci ve CHP Genel Başkan Yardımcısı Enis Berberoğlu, 14 Temmuz 2017'de, mahkeme kararıyla hakkındaki hüküm düşmesine rağmen cezaevinde kaldı. Hükümü düşüren mahkeme başkanı sürülerek başka bir mahkemeye gönderildi. Şubat 2018'de, Enis Berberoğlu İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 2'nci Ceza Dairesi tarafından MİT tırlarının durdurulma anının fotoğraflarını yayınladığı gerekçesiyle beş yıl on ay hapis cezasına çarptırıldı²⁰⁴.
- 2 Mayıs 2017'de, 27 yaşındaki Türk gazeteci Ayşenur Parıldak, dokuz aylık duruşma öncesi tutukluluk sürecinin ardından Ankara mahkemesi tarafından serbest bırakıldıktan birkaç saat sonra yeniden tutuklandı²⁰⁵.
- Kasım 2019'da, Türk gazeteci ve yazar Ahmet Altan, İstanbul Bölge İstinaf Mahkemesi tarafından serbest bırakıldıktan bir hafta sonra tutuklandı²⁰⁶.
- Hükümetin darbe girişiminden sonra Gülen hareketiyle mücadelesinin bir parçası olarak cezaevinde yaklaşık on sekiz ay geçiren 70 yaşındaki iş insanı Cahit Nakıboğlu, serbest bırakıldıktan sadece bir gün sonra yeniden tutuklandı ve sonra ev hapsine çarptırıldı²⁰⁷.
- Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi Başkanı Taner Kılıç, serbest bırakıldıktan sonra daha İzmir Sakran Cezaevi'nden ayrılamadan, serbest bırakma kararını veren mahkeme tarafından yeniden tutuklandı. Taner Kılıç 6 Haziran 2017'de gözaltına alındı ve 9 Haziran 2017'de İzmir Sulh Ceza Hakimliği tarafından tutuklandı. 31 Ocak 2018'de, İstanbul 35'inci Ağır Ceza Mahkemesi Kılıç'ı davanın üçüncü duruşmasında serbest bırakmaya karar verdi. Ancak, savcının mahkemenin kararına itiraz etmesiyle, serbest bırakılma süreci durduruldu ve Sayın Kılıç yeniden mahkeme salonuna götürüldü, birkaç saat önce kendisini serbest bırakan mahkeme tarafından

198 EC 2018 raporu., sayfa 10

199 Stockholm Center for Freedom. Hükümet Yanlısı Meslektaşlarının İtirazıyla 21 Gazeteci Yine Tutuklandı. stockholmcf.org/21-journalists-re-arrest-comes-after-outcry-among-pro-govt-colleagues/

200 <https://stockholmcf.org/turkish-court-rules-re-arrest-of-pro-kurdish-hdps-spokesperson-ayhan-bilgen/>

201 <https://www.turkishminute.com/2017/05/02/arrest-warrant-issued-for-newly-released-hdp-deputy/>

202 <https://turkeypurge.com/8023-2>

203 <https://stockholmcf.org/arrest-warrant-issued-for-released-hdp-deputy-konca/>

204 CHP'li Enis Berberoğlu 5 yıl 10 ay hapis cezasına çarptırıldı (cumhuriyet.com.tr)

205 Stockholm Center for Freedom. İntihar Riski Olan Gazeteci Serbest Kaldıktan Birkaç Saat Sonra Yine Tutuklandı . stockholmcf.org/journalist-parildak-re-arrested-before-leaving-prison-following-her-release-by-court/

206 <https://ahvalnews.com/turkish-courts/turkish-journalist-ahmet-altan-detained-days-after-release>

207 Stockholm Center for Freedom. Erdoğan Yanlısının İtirazının Ardından 70 Yaşındaki Türk İş İnsanı Yeniden Tutuklandı <https://stockholmcf.org/70-year-old-turkish-businessman-re-arrested-after-erdogans-henchman-reacted-to-his-release/>

yeniden tutuklandı²⁰⁸.

- İlk duruşmada 20 avukatın serbest bırakılmasına karar veren İstanbul 37'nci Ağır Ceza Mahkemesi, aralarında Çağdaş Hukukçular Derneği (ÇHD) Başkanı Selçuk Kozağaçlı'nın da bulunduğu 12 avukatı yeniden tutuklamaya karar verdi²⁰⁹.
- Bir subay olan Metin İyidil, Ankara Bölge İstinaf Mahkemesi tarafından beraat ettirilip serbest bırakıldıktan bir gün sonra tutuklandı²¹⁰.
- 18 Şubat 2020'de, Osman Kavala "Gezi Protestoları" ile ilgili suçlardan beraat ettirildiancakaynıgün,2016darbegirişimiyleilişkisiolduğuna dair kendisine yöneltilen iddiayla ve casusluk iddiasıyla yeniden tutuklandı²¹¹.

Yeniden tutuklamaların söz konusu olduğu davaların neredeyse tümünde, bu kararlar ya AKP'li siyasetçilerin ifadesiyle ya da Erdoğan yanlısı gazetecilerin internette yayınladığı bir mesajla tetiklendi.

13.2 TÜRKİYE ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARININ ETKİSİZLİĞİ

ALTAN VE ALPAY DAVALARI

Türk Anayasası'nın 153'üncü Maddesi, Anayasa Mahkemesi kararlarının yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağladığını belirtmiştir.

Ancak ses getiren davalarda, Anayasa Mahkemesi'nin yetkisi, mahkeme kararlarıyla göz ardı edilmiştir.

Gazeteci Şahin Alpay ve Mehmet Altan davaları bu bakımdan özel bir öneme sahiptir.

11 Ocak 2018'de Türkiye Anayasa Mahkemesi, gazeteciler Şahin Alpay ve Mehmet Altan'ın tutuklanma kararlarının yasaya aykırı olduğuna karar vermiştir. Aynı gün, İstanbul 13'üncü ve 26'ncı Ağır Ceza Mahkemeleri, AYM'nin kararlarının henüz Resmi Gazete'deyayınlanmadığı gerekçesiyle Altan ve Alpay'ı serbest bırakmayı reddetmiştir. 14 Ocak 2018'de, İstanbul 13'üncü ve 26'ncı Ağır Ceza Mahkemeleri, AYM'nin yetki alanını aştığı gerekçesiyle Altan ve Alpay'ı serbest bırakmayı bir kez daha reddetmiştir. 15 Ocak 2018'de, İstanbul 14'üncü ve 27'nci Ağır Ceza Mahkemeleri, Altan ve Alpay'ın avukatlarının itirazlarını reddetmiştir²¹²

208 Af Örgütü.Taner Kılıç'ın tahliye kararının ardından gerçekleşen hukuki süreç. <https://www.amnesty.org.tr/icerik/ta-ner-kilic-in-tahliye-kararinin-ardindan-gerceklesen-hukuki-surec>

209 <https://arrestedlawyers.org/2018/09/16/turkey-rearrests-12-lawyers-a-day-after-their-release/>

210 <https://ipa.news/2020/01/19/general-re-arrested-as-erdogan-fumes-at-judges-for-freeing-him/>

211 <https://www.hrw.org/news/2020/02/20/turkey-prominent-civic-leader-rearrested-after-acquittal>

212 Tutuklu Avukatlar İnisyatifi: <https://arrestedlawyers.org/2018/01/16/lawyers-to-alpay-altan-say-constitutio->

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi iki gazetecinin başvurularını incelemiş ve 20 Mart 2018’de Türk yetkililerinin gazetecilerin hürriyet ve güvenlik haklarını ve ifade özgürlüklerini ihlal ettiğine kadar vermiştir. AİHM ayrıca Türkiye Anayasa Mahkemesi’nin gösterdiği gerekçeleri ve rolünü desteklemiş, alt mahkemeyi Anayasa Mahkemesi’nin Ocak 2018 tarihli kararına uymadığı için eleştirmiştir²¹³.

13.3 AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ’NİN KARARLARININ ETKİSİZLİĞİ. ALPARSLAN ALTAN VE HAKAN BAŞ DAVALARI

Olağanüstü halin kaldırılmasının ardından Türkiye Ağustos 2018’de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi’ne (ICCPR) getirdiği derogasyonu kaldırmıştır. Ancak, Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi’nin Nisan 2017’de yeniden başlattığı tam izleme süreci devam etmektedir.

Bununla birlikte, AİHM’nin Türkiye aleyhine Hakan Baş davasındaki 4 Haziran 2020 tarihli kararında (Alparслан Altan davasında da benzer şekilde uygulanmıştır), Anayasa Mahkemesi Avrupa Mahkemesi’nin kararını yerel takdire bırakarak uygulamayı reddetmiştir.

- 15 Temmuz 2016 darbe girişimiyle ilgili ve bir asliye hakimi olan Sayın Hakan Baş’ın davasında (no. 66448/18, 3 Mart 2020)²¹⁴, Avrupa Mahkemesi, tutuklanmasının pek çok farklı nedenle yasa dışı olduğunu tespit etti: suç işlediğine dair makul bir şüphe yoktu; yargıçların soruşturulması ve tutuklanması için gereken süreç takip edilmemişti; olağanüstü hal ve insan hakları sözleşmelerine getirilen istisnalar keyfi tutuklamalar için bir tam yetki sağlayamazdı; tutuklamanın yasaya uygunluğunun hızlıca denetlenmesi hakkı (Madde 5 § 4) başvuranın hakim karşısına şahsen çıkarılmadığı 14 aylık süreçte ihlal edilmişti.

11. Benzer şekilde, Türkiye Anayasa Mahkemesi’nin eski Başkan Vekili Alparслан Altan, darbe girişiminden saatler sonra gözaltına alındı ve ardından Ankara Sulh Ceza Hakimliği tarafından tutuklandı. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 16 Nisan 2019’da²¹⁵, bu tutuklamanın yasa dışı olduğuna karar verdi²¹⁶. Dava ayrıca 15 Temmuz darbe girişimiyle de ilgiliydi. O tarihten beri Alparслан Altan serbest bırakılmadı, aksine on bir yıl hapis cezasına çarptırıldı²¹⁷.

Mahkeme her iki davada da Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Madde 5 § 1’in (hürriyet ve güvenlik hakkı), başvuranın suç işlediğine dair makul bir şüphe olmadan duruşma öncesi tutukluluk haline maruz bırakıldığının iddia edildiği yasa dışı durum bakımından ihlal edildiğini tespit etmiştir. Bir suç örgütü üyeliğine dair yalnızca bir kuşku olmasının suçüstü halini karşılamaya yeterli olduğunu düşünen Yargıtay’ın içtihatlarını inceleyen Mahkeme, yerel mahkemelerin suçüstü kavramının kapsamını genişletmesinin hem yasal kesinlik bakımından sorunlu olduğu hem de açık bir şekilde mantıktan uzak olduğu sonucuna varmıştır.

[nal-court-rulings-are-binding-on-all/](#)

213 EC 2018 raporu, sf. 25.

214 [TÜRKİYE ALEYHİNE BAŞ \(coe.int\)](#)

215 AİHM, 16 Nisan 2019 tarihli karar, başvuru no. 12778/17, Türkiye aleyhine Alparслан Altan, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-12446>

216 AİHM, Türkiye aleyhine Alparслан Altan, a.g.e.

217 <https://www.turkishminute.com/2019/03/06/former-deputy-chief-justice-given-11-year-jail-sentence-over-gulen-links/>

Bununla birlikte, Türkiye Anayasa Mahkemesi, 4 Haziran 2020’de kabul ettiği kabul edilemezlik kararında²¹⁸ve AİHM’nin Türkiye aleyhine Hakan Baş kararına ilişkin suçüstü kavramına istinaden, AİHM kararlarının Türkiye’yi bağlamasına rağmen, yargı üyelerine hapis cezası verilmesine dair Türk kanunlarının yorumlanmasının, “Türk hukukunun hükümlerini yorumlama konusunda AİHM’den çok daha iyi bir konumda olan” Türk mahkemelerine mahsus olduğunu belirtmiştir. Bu karar, AİHM’nin Alparslan Altan ve Hakan Baş kararlarını Anayasa Mahkemesi’nin açıkça reddetmesi itibariyle, AİHM kararlarının Türkiye’deki etkililiğinin büyük ölçüde sorgulanmasına neden olmuştur.

13.4 AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ’NİN KARARLARININ ETKİSİZLİĞİ: SELAHATTİN DEMİRTAŞ VE OSMAN KAVALA DAVALARI

AİHM’nin tutuklulara ilişkin Türkiye hakkında verdiği ses getiren iki diğer kararında, Avrupa Mahkemesi kararları yerel Türk mahkemelerince göz ardı edildi.

Kürt yanlısı HDP’nin Eş Başkanı Selahattin Demirtaş 4 Kasım 2016’da tutuklandı. 20 Kasım 2018’de AİHM, Türkiye’nin Sözleşme’nin 18’inci Maddesi’ni, Madde 5 § 3 ile birlikte ihlal ettiğine ve tutuklamanın yasa dışı olduğuna karar verdi²¹⁹. Ancak Sayın Demirtaş serbest bırakılmadı. 21 Eylül 2019’da Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, hükümetinin Selahattin Demirtaş’ın serbest bırakılmasına izin vermeyeceğini söyledi. Erdoğan, “Sokağa insanları çağırıp ondan sonra Diyarbakır’da 53 evladımızı öldürenleri bu millet unutmuyor ve unutmayacaktır da. Sonuna kadar bu işin takipçisiyiz, takipçisi olacağız. Bunları bırakamayız. eğer biz bırakırsak ebedi alemde şehitlerimiz bize bunun hesabını sorar,”²²⁰dedi. Aynı gün, Selahattin Demirtaş, devam eden tutukluluk sürecinde serbest kalmasını önlemek için yeni bir soruşturma kapsamında tutuklandı. Eylül 2020’de AİHM Büyük Dairesi topladı ve 22 Aralık 2020’de bir nihai karar çıkardı²²¹. AİHM, Demirtaş’ın dört yıldır cezaevinde olmasının, ifade özgürlüğü ve hürriyet hakkı dahil beş farklı kategorideki hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir. 22 Aralık 2020 tarihli kararında, Mahkeme, Venedik Komisyonu’nun Ceza Kanunu’nun 216, 299, 301 ve 314’üncü Maddelerine dair

218 Yıldırım Turan [GK], B. No: 2017/10536, 4/6/2020, bakınız: [T.C. Anayasa Mahkemesi](#)

219 AİHM, Adalet Divanı, 22 Aralık 2020 tarihli karar, başvuru no. 14305/17, Türkiye aleyhine Selahattin Demirtaş, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-187961>

220 <https://ahvalnews.com/recep-tayyip-erdogan/turkeys-erdogan-signals-continued-imprisonment-former-hdp-leaders>

221 AİHM, Adalet Divanı, 22 Aralık 2020 tarihli karar, başvuru no. 14305/17, Türkiye aleyhine Selahattin Demirtaş.

Görüşü'ndeki²²², bulgular doğrultusunda, Kanunun “silahlı örgüt” ve “silahlı grup” kavramlarını tanımlamadığını gözlemlemiştir²²³.

23 Aralık 2020'de İçişleri Bakanı Süleyman Soylu yaptığı şu açıklamayı yapmıştır: “Demirtaş bir teröristtir. AİHM'nin hangi sebeple olursa olsun almış olduğu karar boşlukta bir karardır, hiçbir anlamı söz konusu değildir”²²⁴. Sayın Demirtaş, AİHM'in kararının ardından serbest bırakılmadı. Ocak 2021'de Sayın Selahattin Demirtaş, Türkiye Anayasa Mahkemesi'ne başka bir başvuruda bulunarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kendisi hakkındaki derhal serbest bırakılma kararının uygulanmasını talep etti²²⁵.

Öncü bir sivil toplum lideri olan Osman Kavala, Ekim 2017'de tutuklandı. 10 Kasım 2019'da, AİHM, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Madde 5.1 (hürriyet ve güvenlik hakkı), 5.4 (tutuklamanın yasaya aykırı olduğuna dair hızlı karar talep etme hakkı) ve 18'in (haklara getirilecek kısıtlamaların sınırlandırılması) ihlal edildiğine karar vermiştir. Mahkeme, Osman Kavala'nın derhal serbest bırakılması çağrısında bulunmuştur. Mahkeme, yetkililerin, başvuranın duruşma öncesi tutukluluk halinin kendisiyle ilişkilendirilen eylemlerin tarafsız bir şekilde değerlendirilmesine dayanarak elde edilmiş makul şüphelerle meşrulaştırılmadığını tespit etmiştir.²²⁶ Ancak 24 Aralık 2019 ve 28 Ocak 2020'de, davanın görüldüğü mahkeme (İstanbul 30'uncu Ağır Ceza Mahkemesi) Sayın Kavala'yı serbest bırakmayı reddetmiştir²²⁷. Hatta, 18 Şubat 2020'de, Osman Kavala “Gezi Protestoları” ile ilgili suçlardan beraat ettirilmiş ancak aynı gün, 2016 darbe girişimiyle ilişkisi olduğuna dair kendisine yöneltilen suçlama ve casusluk suçlamasıyla yeniden tutuklanmıştır²²⁸. Avrupa Mahkemesi'nin kararı, Türk hükümetinin sevk talebini reddettiği için 12 Mayıs 2020'de nihai karar halini almıştır. Ne var ki; Osman Kavala serbest bırakılmamıştır.

14. OLAĞANÜSTÜ HAL İŞLEMLERİ İNCELEME KOMİSYONU'NUN ETKİSİZLİĞİ

23 Ocak 2017'de Türkiye Kabinesi, 685 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile “Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu”nu kurdu²²⁹.

Kabine, bu Komisyon'un kurulmasının “Türkiye'nin Avrupa Konseyi Standartlarına bağlılığının somut bir örneği” olduğunu ve Komisyon'un “kanun hükmünde kararname tedbirlerinden etkilenenler için etkili bir yerel

222 CDL-AD(2016)002-e, Türk Ceza Kanunu'nun 216, 299, 301 ve 314'üncü Maddelerine Dair, Venedik Komisyonu'nun 106'ncı Genel Oturumunda kabul ettiği Görüş (Venedik 11-12 Mart 2016), bakınız at [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2016\)002-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2016)002-e)

223 Bir suç örgütünü niteleyen kriterler Yargıtay içtihatlarında belirtilmiştir: böyle bir örgütün en az üç üyesinin olması; üyeler arasında hiyerarşik bir bağlantısı olması; üyelerin suç işlemek için ortak amacının olması; grubun zaman içinde devamlılık göstermesi ve grubun yapısının, üye sayısının, araçları ve donanımlarının öngörülen suçun işlenmesi için uygun olması gerekmektedir. “Silahlı terör örgütüne üye olmak” kapsamında, Yargıtay, faaliyetlerin şüphelinin bir örgütle “organik bağının” olduğunu ispat edip etmediğini ya da faaliyetlerinin bilerek ve isteyerek örgütün “hiyerarşik yapısı” dahilinde işlendiğinin düşünülüp düşünülmeceğini değerlendirebilmek için bu faaliyetlerin süreklilik, çeşitlilik ve yoğunluğunu değerlendirmeye katar.

224 AİHM'nin ‘terörist’ HDP lideri kararı ‘anlamsızdır’ (aa.com.tr)

225 Cezaevindeki Kürt siyasetçi Selahattin Demirtaş serbest bırakılmak için yeniden başvurdu | Ahval (ahvalnews.com)

226 AİHM, 10.12.2019 tarihli karar, başvuru no. 28749/18, Türkiye aleyhine Kavala. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-199515>

227 <https://www.reuters.com/article/us-turkey-security-gezi/turkey-keeps-businessman-in-jail-despite-european-court-release-call-idUSKBN1YS001>

228 <https://www.hrw.org/news/2020/02/20/turkey-prominent-civic-leader-rearrested-after-acquittal>

229 29957 sayılı, 23 Ocak 2017 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 685 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, Madde 3.1.

çözüm üretmek amacıyla kurulduğunu” belirtti²³⁰

Komisyondan ihraçları, derneklerin kapatılmasını, kanun hükmünde kararname ile görevden alınan personelin rütbelerinin alınmasını yeniden değerlendirme yetkisi vardı, kısacası, binlerce potansiyel insan hakları ihlalini değerlendirip çözüm üretmekle görevliydi. Ancak, kararnamelerin içerdiği kararlara göre, hakim ve savcılarının ihracı gibi, idari işlemlerle alınan kararlara dair hiçbir yetkisi yoktu²³¹.

Yukarıda vurgulandığı gibi, etkili bir yerel çözümün özelliklerini hatırlatmakta fayda vardır: etkili bir çözüm erişilebilir olmalı, bağımsız ve tarafsız bir yargı organı tarafından sağlanmalı, uygulamada hızlı ve etkili olmalı ve Devlet yetkililerinin faaliyetleriyle kanunsuz bir şekilde engellenmemelidir²³². Ayrıca infaz edilebilir olmalı ve ilgili insan hakları ihlali bakımından sona erdirme ve tazminat unsurlarını kapsamalıdır²³³.

Komisyondan kurulduktan sonra Türkiye’yi ziyaret eden BM ifade özgürlüğü Özel Raportörü, “Komisyondan’un dar kapsamlı yetkisi ve bağımsız ve tarafsız olmamasına” dair endişelerini dile getirdi²³⁴. 2017’de BM işkence Özel Raportörü, “Komisyondan’un yapısının, üyelerinin büyük çoğunluğunun Hükümet tarafından atanacağı düşünülürken, bağımsızlık ve tarafsızlığına dair yasal şüpheleri uyandırabileceği” görüşünü ifade etti. “... Ayrıca, Komisyondan’un kişiler veya kurumların davalarını Anayasa Mahkemesi’ne (muhtemelen daha sonra da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne) taşımadan önce tüketilmesi gereken ek bir yerel çözüm olarak görülebileceğine dair endişeler de arttı²³⁵. Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi²³⁶ ve BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, benzer şekilde, Komisyondan üyelerinin bağımsız ve tarafsız olmayışına ve süreçlerinin adil olmamasına dair endişelerini ifade etmiştir.

Yakın zamanda, AB, kurumsal bağımsızlık olmadığını, uzun süren denetim süreçlerini, yeterince bireyselleştirilmiş kriterlerin olmadığını ve düzgün bir savunma yönteminin olmayışının Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyondan’ının ihraçlara karşı etkili bir çözüm sağlama kabiliyetine şüphe düşürdüğünü gözlemlemiştir²³⁷.

2020’de İnceleme Komisyondan, kanun hükmünde kararname ile ihraca

230 Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyondan Hakkında Bilgilendirme Notu.

231 29957 sayılı, 23 Ocak 2017 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanan 685 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, madde 2.

232 AİHM, 11 Aralık 2008 tarihli karar, başvuru no 42502/06, Rusya aleyhine Muminov , para. 100; 19 Haziran 2008 tarihli karar, başvuru no. 20745/04, Rusya aleyhine Isakov, para. 136; 8 Temmuz 2010 tarihli karar, başvuru no. 1248/09, Rusya aleyhine Yuldashev, para. 110-111; 10 Temmuz 2010 tarihli karar, başvuru no. 53688/08, Azerbaycan aleyhine Garayev, para. 82 ve 84.

233 İcJ raporu, sf. 11.

234 Düşünce ve ifade özgürlüğünün korunması ve geliştirilmesine ilişkin özel raportörün Türkiye ziyaretine ilişkin raporu, BM Doc. A/HRC/35/22Add.3, 21 Haziran 2017, para. 40

235 İşkence ve diğer zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezaya ilişkin Özel Raportörün Türkiye’deki görevine ilişkin raporu, BM Doc. A/HRC/37/50/Add.1, 18 Aralık 2017, para 84.

236 Olağanüstü hal: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 15. maddesi kapsamındaki istisnalarla ilgili orantılılık sorunları, Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi (AKPM) raporu, Belge No. 14506, 27 Şubat 2018, paragraf 92. “Üyeler, bağımsızlıklarını ve tarafsızlıklarını şüphe altında bırakacak şekilde, söz konusu yetkilileri görevden alan aynı makamlardan geliyor; Türkiye’deki çok geniş anti-terörizm kanununun kapsamı ve keyfi suistimal potansiyeli göz önüne alındığında, üyeleri, kendileriyle ilgili terörizmle ilgili bir soruşturma açılırsa otomatik olarak ihraç edilir; bu, üyelerin Komisyondaki tutumlarını yetkililerin insafına bırakır; İdari ve hazırlık işlerinden sorumlu olan Komisyondan sekreteryası, bağımsızlığını sorgulanmaya açık hale getiren bir şekilde Başbakan tarafından atanır; itiraz edilen kararların temeli belirsizdir ve bu kararların itiraz edilmesini zorlaştırır; çekişmeli yargılama olasılığı ve duruşma yoktur, bu da başvuru sahiplerinin davalarını ifade etmelerini zorlaştırır; iş yükü, çalışma yöntemleri (her karar Komisyondan yedi üyesinden dördünün katılımını gerektirir) ve mevcut zaman çerçevesi, Venedik Komisyondan’ın amaçladığı gibi ‘tüm vakalara bireyselleştirilmiş muamele vermeyi’ neredeyse imkansız kılmıştır.”

237 EC 2020 raporu, sayfa 6.

dair 150.000'den fazla şikayeti ayrı ayrı incelediğini belirtmiştir. Mart 2020'nin sonuna kadar 126.300 başvuru yapılmıştı. İnceleme Komisyonu bu başvuruların 105.100'ünü incelemiş ve sadece 11.200'üne (%8,86'sı) hakları iade edilmiş, 93.600 şikayetse reddedilmişti. Hakların iadesine dair 57 karar, darbe girişiminden sonra kapatılan örgütlerin yeniden açılmasıyla ilgiliydi. O dönemde, 21.200 başvuru işlem sürecindeydi.

AB, başvuruların işleme alınma hızının, her bir davanın ayrı ayrı incelenip incelenmediğine dair endişeleri artırdığını belirtmiştir. İhraç edilenlerin savunma haklarına saygı duyulmadığı ve uluslararası standartlarda bir değerlendirme süreci olmadığına dair güçlü endişeler bulunmaktadır. Duruşma yapılmadığı için, başvuruların usul haklarına dair genel yetersizlik ve kararların ilk ihraç sürecindeki yazılı dosyalara dayanarak alınması, İnceleme Komisyonu'nun ne ölçüde etkili bir yargısal çözüm olduğu sorusunu ortaya çıkarmıştır.²³⁸

Böylece, Olağanüstü Hal Komisyonu'nun yürütmeden bağımsızlığına dair, yargısal bir çözüm olma niteliğini ortadan kaldıran ciddi eksikliklerinin olduğu açıktır. Ayrıca, sadece bu eksikliklere bakıldığında bile, bağımsız olmayan Komisyon'un kendi bünyesi dahilinde etkili bir çözüm sunamadığı da açıktır.²³⁹

Dahası, Olağanüstü Hal Komisyonu'nun usulünün adaletsiz olması ve incelemelerinin bireysel olmaması, çözümün etkisiz olmasına neden olmaktadır.

Ek olarak, yukarıda açıklandığı gibi, Türkiye'de yargının korku veren durumu, adalet sisteminin, Komisyon'un veya çalışanları ihraç eden bakanlık veya kurumların kararlarına karşı etkili bir temyiz süreci sağladığına dair ciddi şüpheler düşürmektedir²⁴⁰.

Bununla birlikte, bağımsız ve etkili olmayan bir Komisyon'un kurulması, Hükümet'in faaliyetleriyle temel haklarının ciddi düzeyde ihlal edildiğini iddia eden 150.000'den fazla Türk vatandaşının adalete ve hızlı ve etkili bir çözüme erişmesini engellemiştir. Binlerce insanın, etkili bir yargısal çözüme ulaşmadan birden işlerinden ve gelirlerinden olduğu Temmuz 2016'nın üzerinden dört yıldan fazla süre geçmiştir.

15. İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU VE KAMU DENETÇİLİĞİ KURUMU'NUN ETKİSİZLİĞİ

Türkiye'de insan hakları üzerine iki kurum vardır: İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK) ve Kamu Denetçiliği Kurumu. İki kurum da insan haklarını korumak ve ilerletmek ve bu alanda ihlallerin önüne geçmekle yetkilidir. Ayrıca, bireysel şikayet ve iddiaları da soruşturabilirler. TİHEK aynı zamanda işkenceye karşı ulusal bir önleyici mekanizma olarak çalışmakta ve kötü muamele ve işkenceyi başvuru üzerine ya da re'sen soruşturma yetkisine sahiptir. Ayrıca, potansiyel insan hakları ihlalleri konusunda kendi inisiyatifiyle soruşturma başlatma yetkisi vardır.

AB'ye göre bu iki kurumun hiçbiri operasyonel, yapısal ya da finansal

238 EC 2020 raporu, sf. 21.

239 IcJ raporu, sf. 36.

240 IcJ raporu, sf. 33.

bağımsızlığa sahip değildir ve üyeleri Paris İlkeleri uyarınca atanmamaktadır²⁴¹.

ABD Dışişleri Bakanlığı, hükümetin, insan hakları izleme organı olan TİHEK'e personel atamaya devam ettiğini bildirmiştir. Ağustos ayı basın raporlarına göre, TİHEK 2019'da cezaevi koşulları ve cezaevi yetkililerinin uygulamalarına dair en az 10 başvuru almıştır. TİHEK, bu şikayetlerin hiçbirini kabul etmemiştir. Cezaevlerinin aşırı kalabalık olmasına dair bir başvuruya yanıt olarak TİHEK, "tutuklanan sayısının [olağanüstü hal sürecinde] artması ve cezaevlerindeki yoğun kapasite nedeniyle, bu uygulamanın orantılı olarak kabul edildiğini" ifade etmiştir. Eleştiri ve şikayetler, kurumun etkisiz ve bağımsız olduğu yönünde olmuştur²⁴².

16. ALPARSLAN ALTAN KARARINDAN SONRA AVRUPA KONSEYİ'NE SUNULAN EYLEM PLANININ ETKİSİZLİĞİ

AİHM'nin Alparслан Altan kararına yanıt olarak Türk Hükümeti'nin AİHM içtihatlarına bağlı olmaksızın Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'ne sunduğu Eylem Planı,²⁴³ Hükümet'in AİHM'in söz konusu kararının doğru bir şekilde uygulanması konusunda isteğinin, herhangi bir planının ya da projesinin olmadığını açık bir göstergesidir.

17. YARGI REFORMU STRATEJİSİNİN ETKİSİZLİĞİ

Cumhurbaşkanı, 2019-2023 Yargısal Reform Stratejisi'ni Mayıs 2019'da duyurdu. Ancak, bu reform, yargı bağımsızlığı hususunda önemli eksiklikleri ele alma konusunda yetersiz kalıyor. Avrupa Konseyi Venedik Komisyonu'nun tespit ettiği ve Avrupa Komisyonu'nun yıllık ülke raporlarında yer verdiği sorunların çözümüne dair hiçbir tedbir açıklanmadı. Hakimler ve Savcılar Kurulu'nun bağımsızlığını güçlendirmek için üyelerinin seçilme yapısı ve sürecinin değiştirilmesine dair hiçbir tedbir alınmadı. Hakim ve savcılar için tarafsız, liyakate dayalı, düzenli ve önceden belirlenmiş işe alım ve terfi kriterlerinin olmamasına dair sorunlar devam etti. Sulh ceza hakimliklerine hiçbir değişiklik yapılmaması, bu kurumların yargı ve uygulamalarına dair endişelerin devam etmesine yol açtı²⁴⁴. Yargı reformu stratejisinin kabul edilmesinin hemen ardından, HSYK yaklaşık 4000 hakim ve savcının yerinin zorla değiştirilmesi emrini verdi.

241 EC 2018 raporu, sf. 31.

242 USDOS 2019 raporu.

243 1383'üncü toplantı (29 Eylül-1 Ekim2020) (DH)- Eylem planı (23/06/2020) - Türkiye aleyhine Alparслан Altan davasına dair Türkiye'yle İletişim(Başvuru No. 12778/17).

244 EC 2020 raporu sf. 6.

SORUNUN CEVABI. KAPANIŞ.

Türkiye'nin yargı sisteminin insan hakları ihlali durumunda adalete tam erişim ve etkili bir yargısal korunma sağladığını söyleyebilir miyiz?

Bu sorunun cevabına, raporun ilk kısmında doğrudan ulaşılabilir.

Hakimlerin bağımsızlığı, hakim kendi menfaati için verilmiş bir imtiyaz veya öncelik değildir, hukukun üstünlüğü ve tarafsız yargı arayan ve bekleyen kişilerin menfaatleri içindir²⁴⁵.

Bu nedenle, yargı bağımsızlığı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 13 ve 41'inci maddeleri, Avrupa Birliği Antlaşması'nın 19'uncu maddesi ve Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi'nin 47'nci maddesinin öngördüğü gibi, kişi haklarının yargı tarafından etkili bir şekilde korunması için gereklidir.

Etkili yargısal korunma, adalete ve kanunda ve uygulamada etkili olan ve Devlet yetkililerinin eylemleriyle yasa dışı bir şekilde engellenmeyen yargısal çözümlere erişim anlamına gelir.

Türkiye'de, temel haklar korunmamaktadır.

Avukatların ve İHS'nin baskılanması (bölüm 12.), savunma hakkının yasa dışı bir şekilde kısıtlanması (bölüm 12.1, 12.3 ve 12.2), sanıkların delillere erişiminde yasal ve fiili engeller (bölüm 12.4), adil yargılanma kurallarının ihlali (bölüm 12.5) ve tutukluluk halinin kötüye kullanımı (bölüm 12.6), Adalet'e erişimi engellemektedir.

Yargı üzerindeki siyasi kontrol, yargısal çözümleri etkisiz hale getirmektedir: tutukluları serbest bırakma kararları uygulanmamış (bölüm 13.1.); anayasa mahkemesi kararlarına saygı duyulmamış (bölüm 13.2.); İnsan Hakları Mahkemesi'nin önemli kararları umursanmamış ve yürürlüğe konmamıştır (bölüm 13.3, 13,4).

Temel haklara etkili bir yargısal korunma sağlanmadığı sürece Adalet yoktur; Adalet yoksa Hukukun Üstünlüğü yoktur.

245 CM/Rec(2010)12, ilke 11